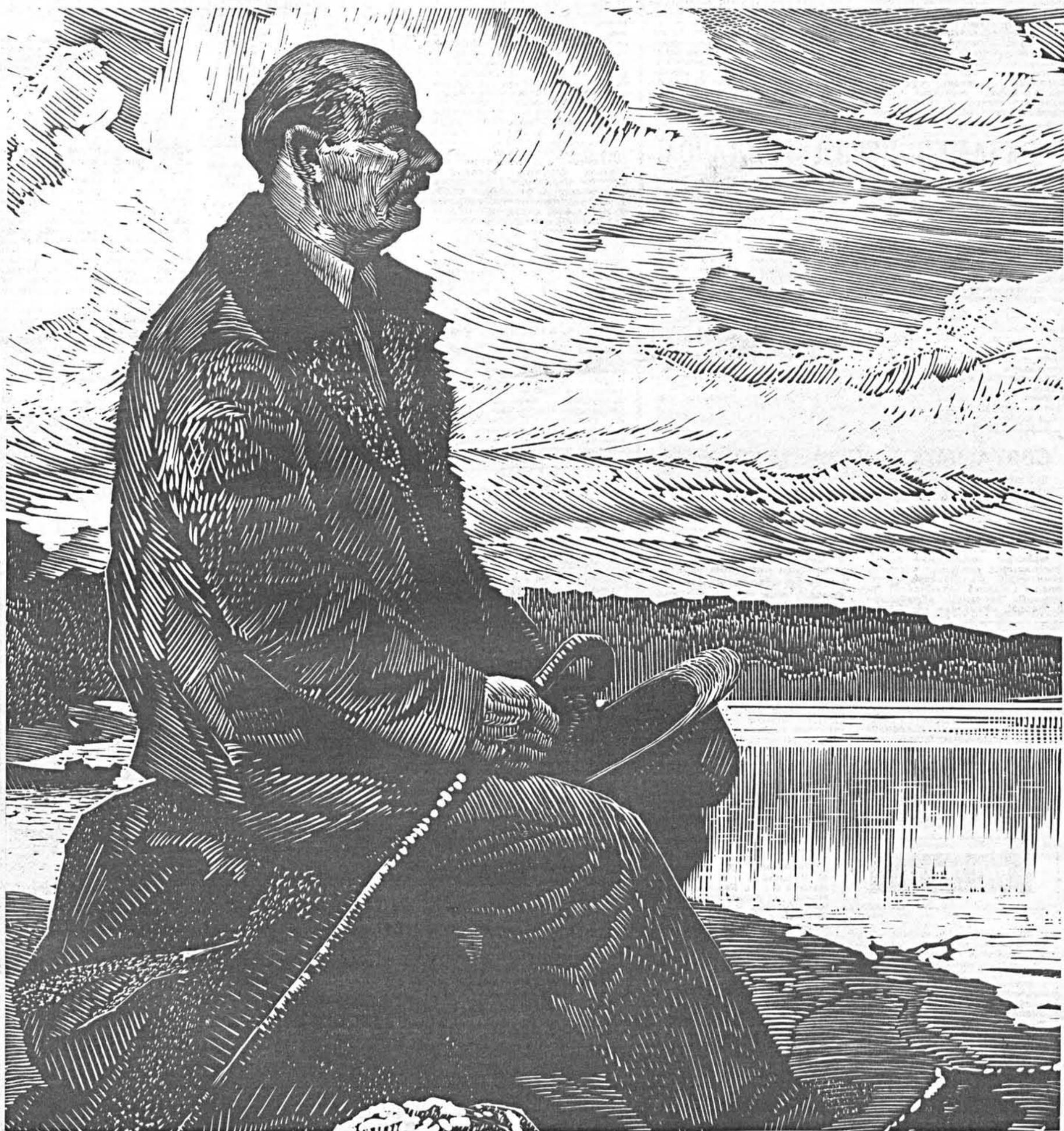

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 12 лютага 1982 г. ● № 6 (3104) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

В. ТКАЧУК. Мой родны кут. [Фрагмент].

ВЫДАТНЫ ДЗЕЯЧ СУЧАСНАСЦІ

«Верны прадаўжальнік вялікай ленинскай справы» — пад такім загаловам выйшла ў свет кніга матэрыялаў, прысвечаных 75-годдзю Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева.

Кніга адкрываецца прывітаннем таварышу Л. І. Брэжневу Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР.

У ёй змешчаны матэрыялы аб уручэнні вернаму сыну пар-

ты і народа, кіраўніку Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, выдатнаму палітычнаму дзеячу сучаснасці вышэйшай узнагароды Радзімы — ордэна Леніна і медала «Залатая Зорка» Героя Савецкага

Саюза, аб уручэнні таварышу Л. І. Брэжневу ўзнагарод сацыялістычных краін, вышэйшай узнагароды Афганістана, аб прыёме ў Крамлі ў сувязі з яго 75-годдзем.

У кнігу ўключаны віншаванні і прывітанні Л. І. Брэжневу ад партыйных і дзяржаўных органаў і грамадскіх арганізацый Савецкага Саюза, віншаванні і прывітанні з-за рубяжа.

Кніга выпушчана Палітвыдавецтвам масавым тыражом.

ТАСС.

НА МАСКОЎСКОЙ СЦЭНЕ

У Маскве прайшлі выступленні майстроў эстрады Беларусі. «Малодосць мая, Беларусь» — гэтай праграмай Дзяржаўны тэатр эстрады адкрыў цыкл вечараў майстроў эстрады саюзных рэспублік, прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР.

Пяць канцэртаў далі на сталічнай сцэне артысты эстрады Беларусі — спевакі, музыканты, танцоры, майстры арыгінальнага жанру. У іх ліку народны артыст БССР В. Вуячыч,

лаўрэат Усеаюжных конкурсаў С. Кульпа, лаўрэаты конкурсу артыстаў эстрады Н. Недабельская, А. Берасоўская, Н. Кавалева і іншыя.

У канцэртах прынялі ўдзел ансамбль цымбалістак, рок-група «Сузор'е», ансамбль балета. У Маскву госці прывезлі новую праграму сваіх выступленняў, у якой многа твораў сучасных кампазітараў, народных беларускія песні.

БЕЛТА.

ЭКЗАМЕН ПЕРАД ГЛЕДАЧОМ

Традыцыйную справаздачу перад шматтысячнай аўдыторыяй глядачоў трымаюць беларускія кінематаграфісты. 8 лютага адначасова ў трох гарадах Мінскай вобласці — Маладзечне, Барысаве і Салігорску — стартаваў кінафестываль «Беларусьфільм-81». Адсюль маршруты самі творчыя груп пралеглі ў калгасы і саўгасы, прафесійна-тэхнічныя вучылішчы і ВНУ, на прамысловыя прадпрыемствы.

— Гэта ўжо шосты па ліку такі кінафестываль, — раскажаў карэспандэнту БЕЛТА Г. Айзенштат галоўны рэдактар кінастудыі «Беларусьфільм», старшыня арганітэта па правядзенню фестывалю Н. Е. Пашкевіч. — У час фестывалю працаўнікі Міншчыны ўбачылі фільм «Людзі на балоце» рэжысёра В. Турава па матывах «Па-

лескай хронікі» лаўрэата Ленінскай прэміі, народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа. Карціна аднаўляе падзеі першых гадоў Савецкай улады на Палесці. Стужка «Раскіданае гняздо» рэжысёра Б. Луцкі — экраннае прачытанне аднайменнай драмы Я. Купалы. У цэнтры ўвагі фільма «Канторольная па спецыяльнасці» маладога рэжысёра Б. Шадурыска — важныя маральна-этычныя праблемы выхавання сучаснай студэнцкай моладзі. Работа Б. Гарошкі «Дачка камандзіра» раскажае аб дзеях Брэсцкай крэпасці.

Глядачы таксама пазнаёміліся з поўнаметражным дакументальным фільмам «Дзядзька Якуба» — аб жыцці і творчасці народнага паэта Беларусі Якуба Коласа.

БЕЛТА.

СВЯТА МАСТАЦТВА І ДРУЖБЫ

Дні опернага і балетнага мастацтва Беларускай ССР, прысвечаныя 60-годдзю ўтварэння СССР, праходзяць у Малдавіі. Яны адкрыліся сустрэчамі вядучых салістаў з Мінска з працаўнікамі прадпрыемстваў, калгасаў і саўгасаў рэспублікі.

Майстры беларускай сцэны выконваюць галоўныя партыі ў спектаклях Малдаўскага тэатра оперы і балета — «Сельскі гонар» П. Масканы, «Трубадур» Д. Вердзі, «Жызэль» А. Адана.

У праграме свята — вечар старажытнага балета, канцэрт дружбы артыстаў дзвюх рэспублік.

Дні опернага і балетнага мастацтва прадаўжаюць сяброўскія кантакты артыстаў Беларусі і Малдавіі. У Мінску не раз выступалі вядомыя салісты малдаўскай оперы, а маладыя выканаўцы пастаянна ўдзельнічаюць у фестывалях творчай моладзі, якія тут праходзяць.

ТАСС.

У РОЛІ ЗАСЛОНАЎЦАЎ... ЗАСЛОНАЎЦЫ

У творчай біяграфіі аднаго са старэйшых драматычных калектываў Оршы народнага тэатра Дома культуры чыгуначнікаў яркія старонкі звязаны са спектаклем «Канстанцін Заслонаў» па п'есе А. Маўзона. Больш чым тры дзесяцігоддзі назад гэты спектакль з вялікім поспехам быў паказаны ў Маскве на Усеаюжных аглядзе калектываў мастацкай самадзейнасці і адзначаны другой прэміяй.

Цяпер «Канстанцін Заслонаў» аднаўляецца ў рэпертуары. Па-

станоўку ажыццяўляе кіраўнік тэатра І. Салтановіч, які калісь выконваў у ім адну з галоўных роляў і быў узнагароджаны міністрам шляхоў зносін СССР імянным гадзінікам.

Як і раней сярод выканаўцаў — шэраг непасрэдных удзельнікаў векапомных падзей: работнік дыстанцый грамадзянскіх збудаванняў А. Смытко, дзяжурны па парку станцыі Орша М. Матросаў і іншыя.

Я. ПАЙКІН.

ВЫСТАЎКІ

60-годдзю ўтварэння СССР прысвечана нядаўна адкрытая ў латвійскім горадзе Даўгаўпілсе выстаўка работ віцебскіх мастакоў Г. Кісялёва, Д. Тэпера і скульптара А. Слепава. У некалькіх залах мясцовага краязнаўчага і мастацкага музея экспануюцца амаль 70 работ — жывапіс, графіка і драўляная скульптура.

А. АРБЕНІН.

Выстаўка твораў брэсцкіх мастакоў І. Фяцісава, І. Ламакіна, М. Аўчынікава, А. Кожына,

І. Рудчанкі, В. Старчакова, М. Чурабы і В. Сабалеўскага працуе ў г. п. Камянец. Яна вызначаецца разнастайнай тэматыкай. Гучыць у работах тэма Вялікай Айчыннай вайны, раскажаецца пра нашых сучаснікаў — людзей працы, апяваецца характэрна роднай прыроды.

М. МАМУС.

У цэнтральнай бібліятэцы імя Н. К. Крупскай горада Маладзечна поспехам у чытачоў карыстаецца кніжная выстаўка «Радзіма мая — Савецкі Саюз». У раздзелах «Сям'я адзіная», «Дружба народаў — дружба літаратур» і іншых шырока прадстаўлены кнігі пісьменнікаў народаў СССР, а таксама кнігі пра

ХРОНІКА

ВЫСОКІ ПРЫКЛАД

Кнігалюбы навукова-даследчага інстытута эканомікі і эканоміка-матэматычных метадаў планавання пры Дзяржплане БССР правялі канферэнцыю па нізкіх Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева «Успаміны». Усе ўдзельнікі былі аднадушнымі: кніга Л. І. Брэжнева — твор, які нікога не можа пакінуць абякавым, а жыццё яе аўтара — высокі прыклад вернасці справе Леніна.

Г. БРЭУС.

РАСПРАЎЛЯЕ КРЫЛЫ ДРУЖБА

На працягу некалькіх дзён гасцямі беларускіх чытачоў былі актывісты, лектары і штатныя супрацоўнікі Рэспубліканскага праўлення добраахвотнага таварыства аматараў кнігі УССР і Кіеўскага гарадскога аддзялення таварыства. Усяго ў складзе дэлегацыі — дваццаць дзевяць чалавек, сярод якіх празаік Я. Дудар, паэты А. Драч, П. Зансенка, супрацоўнікі рэспубліканскіх выдавецтваў «Молодь» і «Веселка» Л. Пятроўскі і Л. Салаева, заслужаныя артысты УССР Ю. Дзяжур, В. Гарага і іншыя.

Украінскія сябры прымалі ўдзел у літаратурных вечарах, сустрэчах, што праходзілі пад дэвізам «Дружба народаў — дружба літаратур» і прысвечаліся 60-годдзю ўтварэння СССР. Такія мерапрыемствы адбыліся ў 20-й і 41-й сярэдніх школах беларускай сталіцы, у вытворчым аб'яднанні «Гарызонт», на тэхнасухоным камбінаце, у Рэспубліканскім дзяржаўным інфармацыйным цэнтры Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР, на Мінскім цэплічным камбінаце і ў іншых месцах.

У вечары, які праходзіў на заводзе імя С. М. Кірава, прынялі ўдзел і беларускія пісьменнікі А. Вольскі і М. Федзюковіч.

Шчырая гаворка з гасцямі адбылася ў Рэспубліканскім праўленні добраахвотнага таварыства аматараў кнігі БССР, а таксама ў Саюзе пісьменнікаў рэспублікі, у якой удзельнічалі сакратары праўлення СП БССР Л. Гаўрышкі і Б. Сачанка.

У красавіку сёлета года аналагічныя вечары пройдуць у сталіцы братняй Украіны, куды выедзе дэлегацыя Беларусі.

ІДУЦЬ НАПЕРАДЗЕ

Вынікі выканання культурна-асветных устаноўнага вобласці сацыялістычных абавязальстваў за 1981 г. падвялі савет уп-

раўлення культуры Брэсцкага аблвыканкома і прэзідыум абкома прафсаюза работнікаў культуры. Пераможцамі прызнаны аддзелы культуры Бярозаўскага, Ганцавіцкага, Драгічынскага райвыканкомаў і Баранавіцкага гарвыканкома. Яны дабіліся найлепшых вынікаў ва ўмацаванні матэрыяльна-тэхнічнай базы клубаў і бібліятэк, павышэнні ідэйна-палітычнага і прафесійнага ўзроўню кадраў, арганізацыі масава-палітычнай работы сярод насельніцтва. Пераможцы ўзнагароджаны пераходнымі чырвонымі вымпеламі. Іх кандыдатуры будуць прадстаўлены для вызначэння пераможцаў рэспубліканскага сацыялістычнага спаборніцтва сярод гарадоў і раёнаў на лепшую пастаноўку культурна-асветнай работы.

М. МІКОЛЬСКІ.

СА СПЕКТАКЛЕМ НА ЗАВОД

Наблізіць тэатральную сцэну да месца працы глядачоў вырасіў калектыв Брэсцкага абласнога драмтэатра імя ЛКСМБ. Каб рабочыя, служачыя лепш спазналі багатую гісторыю тэатра, пазнаёміліся з творчасцю вядучых артыстаў, праблемамі, якія стаяць перад трупай, у калгасе «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна, на заводах бытавой хіміі, «Брэстсельмаш» былі арганізаваны дні тэатра. Заслужаныя артысты БССР Н. Ганчарэнка, С. Юркевіч, артысты М. Мятліцкі, Р. Белацаркоўскі, М. Маршын, І. Сачан, Н. Абрамова паказалі ўрыўкі са спектакляў з апошняга рэпертуару.

Цяпер трупа рыхтуецца да сустрэчы з працаўнікамі электрамеханічнага завода — самым вялікім рабочым калектывам абласнога цэнтра. З творчай справаздачай тут выступіць народны артыст БССР А. Логінаў.

М. ГОРСКІ.

ГОМЕЛЬСКАЕ СУКВЕЦЕ ТАЛЕНТАЎ

Абласное аб'яднанне «Сельгастэхніка» і галіновы камітэт прафсаюза работнікаў сельскай гаспадаркі правялі дванаццаць традыцыйна аглядных конкурсаў калектываў мастацкай самадзейнасці раённых аб'яднанняў і прадпрыемстваў «Сельгастэхнікі», прысвечаныя XVII з'езду прафсаюзаў СССР. Конкурс прайшоў па трох зонах вобласці — Рэчыцкай, Кармянскай, Калінінвіцкай. У ім прыняло ўдзел больш за 2000 самадзейных артыстаў з 15 раённых і 2 мікрараённых аб'яднанняў «Сельгастэхнікі».

У васьмь нядаўна ў Палацы культуры Гомельскага хімічнага завода імя 50-годдзя СССР адбыўся заключны канцэрт калектываў і асобных выканаўцаў — пераможцаў занальных аглядаў. Ён стаў сапраўдным

святам народнага мастацтва. У праграму былі ўключаныя песні аб партыі, Леніне, Радзіме, дружбе народаў СССР, мірнай стваральнай працы савецкіх людзей, прыгажосці роднага краю, беларускія народныя песні.

А. КОНЧЫЦ.

намеснік дырэктара міжсаюзнага Дома самадзейнай творчасці Гомельскага аблсаўпрофа.

ВЫСТУПАЕ ФАЛЬКЛОРНА-ЭТНАГРАФІЧНЫ

У доме культуры саўгаса імя Чапаева Івацэвіцкага раёна на відным месцы як самыя дарагія рэліквіі захоўваюцца розныя дыпломны і граматы. Гэта ўзнагароды за паспяховае выступленні фальклорна-этнаграфічнага ансамбля на раённых і абласных аглядах-конкурсах.

— Ансамбль у вёсцы Аброва існуе чатыры гады, — раскажае яго кіраўнік Настасся Гарбачэўская. — Спяваюць у нас людзі розных узростаў і прафесій, усіх аб'ядноўвае любоў да самабытнага народнага мастацтва.

Вялікай папулярнасцю ў глядачоў карыстаюцца выступленні даярак Н. Лімец, Г. Самуты, палвадоў А. Люціч, С. Рывенькі і іншых.

Ф. ГЛІНСКІ.

НОВЫЯ ПАСТУПЛЕННІ

У архіў-музей літаратуры і мастацтва БССР упершыню паступілі фонды некаторых беларускіх мастакоў.

У асабны фонд А. Паслядовіч увайшла ў асноўным яе графічныя работы. Гэта літаграфія: «Антоніўскія ялькі», «Ганчары», «Музыканты», «Партызаны» з цыкла «43 год»: афарты «У поўдзень», «Полацкі нафтабуд», «Студэнтка» і інш. Есць партрэты, пейзажы, ілюстрацыі да кніг Я. Коласа, Т. Шаўчэнкі, Г. Успенскага, артыкулы і нататкі мастачкі, яе фатаграфія.

Даволі поўна прадстаўлены мастацтва БССР упершыню калі 50 спектакляў.

Архіў В. Сахненкі складаецца з партрэтаў замалёван, фотакопій з яго карцін, здымкаў. З архіва Я. Красоўскага паступіла калекцыя энслібрыса беларускіх мастакоў — удзельнікаў III і IV рэспубліканскіх выставаў кніжнага зана.

Папоўніліся таксама фонды А. Марыска (эскізы, малюнкi, манатыпіі), Я. Красоўскага (эскізы да партрэтаў, пейзажы, чарнавыя накіды да работ, перапіска), М. Тарасікава (эскізы дэкарацый, касцюмаў, партрэтаў замалёўкі, пейзажы), мастацтвазнаўца Г. Барышава і іншых.

Н. САКАЛОЎСКАЯ, малодшы навуковы супрацоўнік.

ДЛЯ ЗАМЕЖНАГА ЧЫТАЧА

Творы беларускіх аўтараў выпускаецца маскоўскае выдавецтва «Радуга», створанае з мэтай пашырэння міжнароднага кнігаабмену. У гэтым годзе ў серыі «Бібліятэка савецкай паэзіі» выйдзе зборнік паэтычных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Яны прысвечаны стогадоваму юбілею праслаўленага песняроў.

Да канца года выйдзе на галандскай мове «Воўчая зграя» Васіля Быкава. У будучым годзе ўбачыць свет аповець «Дажыць да світання» ў іспанскім перакладзе, а таксама кніга яго апавесцей і апавяданняў на арабскай мове.

БЕЛТА.

эканамічнае і сацыяльна-культурнае развіццё савецкіх рэспублік.

І. ГАЛУБОВІЧ.

Факт мінскага кінатэатра «Дружба» ў гэтыя дні ператварылася ў выставачную залу. Тут дэманструюць сваё майстэрства вучні дзіцячай мастацкай школы № 2 беларускай сталіцы. Адметнасць гэтай выстаўкі ў тым, што яна прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння народнага песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа і ўсе работы — малюнкi, карціны, мазаіка — сюжэтна звязаны з іх творчасцю.

Неўміручая «Сільва» І. Кальмана творчае жыццё на сцэне Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР пачала некалькі гадоў назад. І ўвесь гэты час спектакль карыстаецца нязменным поспехам у глядача. З «Сільвай» у пастаноўцы мінчан з задавальненнем знаёміліся не толькі жыхары і госці беларускай сталіцы, але таксама і глядачы іншых гарадоў, дзе тэатр дводзілася выступаць у час гастроляў.

У мінулыя пяці гады адбыўся юбілейны спектакль «Сільва» была паказана ў трохсоты раз. Глядачы доўга апладзіравалі выканаўцаў роляў — В. Мазур, заслужанаму артысту БССР Ю. Лазоўскаму, Н. Равінскай і іншым. І, вядома ж, засталіся ўдзячныя рэжысёры пастаноўшчыку спектакля В. Вярбоўскай.

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Удзельнік Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі Аляксандр Гурло ў гісторыю беларускай літаратуры ўвайшоў як пісьнік сацыялістычных ранаў, антыўны змагар за будучыню роднага народа. Лепшыя з яго твораў перажылі свой час і сёння з цікавасцю ўспрымаюцца чытачамі. Сведчаннем любові да паэта стаў вечар, прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння А. Гурло, які ў Доме літаратара сабраў прыхільнікаў яго таленту.

Вядучы вечара Я. Міклашэўскі, доктар філалагічных навук, пісьменнік і зямляк А. Гурло С. Александровіч гаварылі пра жыццёвы і творчы шлях пісьменніка, а С. Шушквіч і адзін са старэйшых журналістаў рэспублікі А. Матушэвіч прыгадалі свае сустрэчы з ім.

На вечары гучалі творы А. Гурло ў выкананні артыстаў мінскага тэатраў.

«Беларусь мая — сінявокая» — так называўся літаратурны вечар, прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР. Жыхары рабочага інтэрната № 4 Мінскага трактарнага завода сустрэліся з паэтам Кастусём Цвіркам і крытыкам Анатолем Клышчам, даведліся аб тым слаўным шляху, які прайшоў беларускі народ за гады Савецкай улады.

В. БАБЕЙ.

Аматары кнігі Светлагорскага завода штучнага валанна імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка вядуць актыўную падрыхтоўку да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. У плане гэтых мерапрыемстваў быў і вечар «Янка Купала — пісьнік беларускага народа». У зале домакіраўніцтва гучалі вершы песняра, бібліятэкар цэнтралізаваў раённай бібліятэчнай сістэмы В. Дзянісава расказаў аб творчасці паэта ў савецкі перыяд.

С. ГРАМЫКА.

Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і Літаратурнай прэміі імя Аляксандра Фадзеева Іван Чыгрынаў часта сустракаецца са сваімі чытачамі. З поспехам прайшла чытацкая канферэнцыя па раманах «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві» ў Мінскім вытворчым швейным аб'яднанні «Камсамолка». Удзельнікі яе падзяліліся ўражаннімі аб кнігах, а таксама аб спектаклі «Плач перапёлкі» ў пастаноўцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Чыгрынаў расказаў аб працы над раманами, аб тым, як вядзе далей дарогамі вайны сваіх герояў у новым творы «Свае і чужыя», што з'яўляецца працягам «Плачу перапёлкі» і «Апраўдання крыві», адказаў на пытанні прысутных.

З кожным годам пашыраецца культурнае супрацоўніцтва беларускіх артыстаў з прадстаўнікамі рабочых калектываў прадпрыемстваў горада-героя Мінска. Артысты тэатра і кіно часта сустракаюцца са сваімі гледачамі, даюць для іх шэфскія спектаклі і канцэрты. Родным для многіх рабочых, служачых, інжынерна-тэхнічных работнікаў стаў і рэспубліканскі Дом работнікаў мастацтва. Нядаўна тут адбылася яшчэ адна творчая сустрэча. На гэты раз сюды прыйшлі рабочыя і служачыя Мінскага вытворчага аб'яднання «Гарызонт».

Адыбляўся шчыра, зацікаўленая гаворка аб надзённых праблемах жыцця і адлюстраванні іх у мастацтве, у якой прыйнялі ўдзел народныя артысты СССР З. Стома, заслужаны артыст рэспублікі А. Дзянісаў, лаўрэат усеагульнага конкурсу В. Чарвоны і іншыя. На вечары гучалі песні, артысты Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі паказалі ўрывак са свайго новага спектакля.

Намеснік сакратара парткома аб'яднання «Гарызонт» Уладзімір Дзмітрыевіч Дзяжурка падзякаваў артыстам за цікавую і змястоўную праграму, выказаў пажаданне, каб падобныя сустрэчы працягваліся і ў далейшым.

Кнігалюбы Першамайскага раёна г. Мінска правялі дзень украінскай літаратуры. Іх гаспаіні былі кіюўляне, члены гарадскога клуба кнігалюбаў «Адвага» М. Спіцына і У. Качмароў. На вечары, які адбыўся ў Інстытуце тэхнічнай кібернетыкі АН БССР, яны расказалі аб навінах украінскай ваенна-патрыятычнай літаратуры.

Беларускі літаратуразнавец Э. Мартынава гаварыла аб традыцыйных дружбы нашых літаратур, якія ідуць ад Т. Шаўчэнка і Л. Украінкі. Супрацоўнікі інстытута В. Елкін і Л. Апанасенка падзяліліся вопытамі работы з кнігай, прапаганды твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа ў сувязі з падрыхтоўкай да 100-годдзя з дня іх нараджэння. Удзельнікі сустрэчы, якую аўў пісьменнік А. Мальдзіс, дамовіліся працягваць супрацоўніцтва.

М. БАРТАШЭВІЧ.

У літаратурна-музычнай гаспаіні Заводскай раённай арганізацыі добраахвотнага таварыства аматараў кнігі г. Мінска прайшоў вечар беларускай паэзіі.

Перад кнігалюбамі выступілі Р. Баравікова, В. Іпатава, М. Федзюновіч, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Я. Янішчыц, была праведзена літаратурная вікторына.

Вечар, прысвечаны жыццю і творчасці Янкі Купалы, адбыўся ў сярэдняй школе № 9 г. Маладзечна. Гучалі вершы паэта, песні на яго словы. Дэвізавыя літвікі паказалі ўрывак з намядзі «Паўлінка». Гэта не першая работа драмгуртка, які ўзначальвае настаўніца беларускай мовы і літаратуры Валяціна Федараўна Сакаловіч.

У. МАНГІНОВІЧ.

ЮБІЛЕЙНЫ КАЛЯНДАР

Каляндар, прысвечаны Я. Купалу і Я. Коласу, выпусціла выдавецтва «Полымя». Адкрываецца ён партрэтамі песняроў, выкананых мастакамі В. Волкавым і М. Гусевым.

Ад студзеня да снежня знаёміцца з важнейшымі падзеямі жыцця, літаратурнай і грамадскай дзейнасці паэтаў. Змешчана ў календары з правага боку калонка так і называецца: «3 летанісу жыцця і творчасці Янкі Купалы».

Асноўную плошчу календара займаюць паэтычныя творы, бібліяграфічныя звесткі, успаміны сучаснікаў песняроў, пераклады іх вершаў на іншыя мовы. І, вядома, ілюстрацыі — фотаздымкі, малюнкi. Мы бачым на здымку Я. Коласа і Я. Купалу разам і паасобку, сярод блізкіх і сяброў. Асабліва хваляюць фотанадру, зробленыя ў родных мясцінах паэтаў — у Мікалаеўшчыне і Вязынцы.

Над тэкстамі працавалі К. Камейша, М. Мятліцкі, складальнікі І. Курбена, Я. Раманоўская, М. Тананушка.

В. ПОЛЯК.

ПАРАДНІЛІСЯ НАЗАЎСЁДЫ

Летась у бібліятэцы «Огонёк» (№ 4) выйшаў зборнік вершаў Аляксея Юшчанкі ў перакладзе на рускую мову пад назвай «Сэрца маці».

Асобны цыкл складаюць вершы пра дружбу савецкіх рэспублік, сярод іх багата твораў пра дружбу і братэрства двух славянскіх народаў — украінскага і беларускага. Дарэчы, Аляксей Юшчанку за шматлікія пераклады твораў беларускіх майстроў слова на украінскую мову было прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР. Узаемасувязям двух народаў прысвечаны вершы «Калі ласка», «Абеліск у стэпе», «Украіне — Беларусь» і інш. Гэтыя сувязі адбіваюцца ў літаратурным жыцці нашых народаў і сёння.

Р. ДАУГАПОЛАУ.

Сумская вобласць.

У САЮЗНЫМ ДРУКУ

У пятым нумары «Московских новостей» — штодзённая газета Саюза савецкіх таварыстваў дружбы і культурнага сувязі з замежнымі краінамі і Агенцтва Друку Навіны — змешчана гутарка М. Матушэўскага з народным пісьменнікам Беларусі В. Быкавым — «Усё жыццё і яшчэ крыху...».

Штотыднёвік «Неделя» знаёміць чытачоў з творчасцю Р. Барадуліна. Падборка яго вершаў у перакладах І. Шыляруўскага і А. Парпары публікуецца ў пятым нумары.

ІХ СТУДЭНЦКАЕ «СЁННЯ»

Ішла ажыўленая гутарка, якая звычайна бывае там, дзе збіраюцца аб'яднаныя адзінай справай, адзінымі інтарэсамі маладыя людзі. Але вось у аўдыторыю ўваходзіць загадчык кафедры анцёрснага майстэрства і рэжысуры народны артыст БССР Георгій Волкаў. І дзіўна мяняецца эмацыянальная націнка. Дванаццаць юнакоў і дзяўчат, якія толькі што ажыўлена абмяркоувалі праблемы свайго сённяшняга жыцця, як бы пачынаюць непрыкметна перамяшчацца са свайго студэнцкага «сёння» ў тыя далёкія часы, калі нарадзілася і ўдасканалася вядомая чэхаская драма «Тры сястры».

Вясёлы і дасціпны Ігар Грачанінаў — ужо не Ігар Грачанінаў, а саракапяцігадовы паважны афіцэр Вяршынін, які шмат бачыў на сваім вяку. Рухавы, неспакойны Аляксандр Палазкоў пераўвасабляецца ў слабовольнага барона Тузенбаха. Курсавы паэт і музыкант Аляксей Шадзько раптам становіцца сарамяжлівым Васілём Васільевічам Салёным. А стараста курсу Галіна Чарнабаева, Наталля Кучарава і Юлія Аўчынінава падзялілі лёс чэхаскіх трох сясцёр.

П'еса Чэхова «Тры сястры» стала своеасаблівым выпрабаваннем для студэнтаў III курса аддзялення аперы тэатра, драмы і кіно Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Кожны з гэтых юнакоў

Андзэла Караблэва (Ірына).

і дзяўчат атрымаў магчымасць на складаным драматычным матэрыяле раскрыць свае творчыя здольнасці, паказаць прафесійную падрыхтаванасць.

Я. МЯЦЕЛІЦА.

Аляксандр Палазкоў (Тузенбах) і Галіна Чарнабаева (Маша).
Фота аўтара.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага мастацтва, плённую творчую і грамадскую работу Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў ганаровыя званні Беларускай ССР работнікам Беларускага тэлебачання: **ЗАСЛУЖАНАГА АРТЫСТА БЕЛАРУСКАЙ ССР — МАКСІМАВАЯ Ларысе Паўлаўне** — канцэртмайстру-акампаніатару, **ШПЯНЕВУ Андрэю Андрэвічу** — артысту сімфанічнага аркестра, **ЯРКОВУ Уладзіміру Міхайлавічу** — дыктару; **ЗАСЛУЖАНАГА РАБОТНІКА КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКАЙ ССР — КАЗЛОВУ Вілорыю Аляксеевічу** — галоўнаму мастану-пастаноўшчыку.

ЧАСОПІСЫ Ё ЛЮТЫМ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца «Одай дружбе народаў» А. Вечара.

Паэзія прадстаўлена таксама новымі вершамі К. Кірэнкі і М. Пракаповіча.

Змешчаны апавяданні М. Кусянкова, В. Карамазава, У. Арлова, маленькая аповесць А. Кажадуба «Старая хата».

Драму М. Заруднага «За Сібір'ю сонца ўсходзіць...» пераклаў А. Макаёнак.

У раздзеле «3 літаратурнай спадчыны» прапануецца музычная драма — М. Чарота «На Купалле». Публікацыі папярэднічае артыкул Б. Бур'яна «П'еса вяртаецца да чытача, да тэатра».

«Дзяржаўная дысцыпліна» — публіцыстычны артыкул Л. Дзядкова, «На рубяжы памяці» — нарыс І. Скарыніна.

«Таварыш «Пётр» — адзін з апошніх артыкулаў вядомага журналіста Я. Міско.

Слова пра Азербайджан гаворыць Р. Барадулін — «Браты па агню».

Публікуюцца артыкулы М. Мушынскага «Беларуская крытыка, 70-я гады» і М. Няхая «На ніве душы чалавечай» (апавесці І. Навуменкі).

Рубрыку «Я. Купала, Я. Колас. Стагоддзе з дня нараджэння» працягваюць артыкулы М. Базарэвіча «Купала і Шаўчэнка» і У. Казберука «Рамантычная мара паэта».

Новыя кнігі рэцэнзуюць Т. Бондар, М. Грынчык, М. Сташкевіч.
Ёсць падборка «Наш календар».

«МАЛАДОСЦЬ»

Друкуецца заканчэнне рамана А. Масарэнкі «Баргузінскае лета» і апавяданні З. Падбярэзскага.

Чытач пазнаёміцца з паэтычнымі творами Р. Барадуліна, П. Прыходзькі, У. Дубовіна, Р. Тармоў, М. Смагаровіча, У. Мазго, А. Каско.

«Не патрывожце цішыні» — расказ А. Лемяшонка пра будні воінаў Савецкай Арміі.

«Дом на знос» — над праблемамі перспектыўных вёсак разважае У. Глушанкоў.

Да 100-годдзя з дня нараджэння Я. Купалы прымеркаваны артыкул М. Яроша «Нараджэнне паэта».

А. Кажадуб гутарыць з трэнерам каманды «Дынама» Э. Малафеевым.

У нумары — падборкі «Папытай у кнігарні», «Ці помнім мы ўсё?», гумарыстычны малюнкi Я. Царкова.

«БЕЛАРУСЬ»

Часопіс уводзіць на сустрэчу 60-годдзя ўтварэння ССР новую рубрыку «Пачуццё сям'і адзінай». Адкрывае яе галоўны рэдактар часопіса «Дружба народаў» С. Баруздын расказам пра Кірасную плошчу — «Галоўная плошча». Творы Ю. Нагібіна, А. Твардоўскага, Д. Кавалёва, М. Рубцова, А. Шасцінскага, М. Дзмітрыева пераклалі З. Машкевіч і Г. Пашкоў.

Спецыяльны карэспандэнт «Беларусі» І. Калюта прапанава першы раздзел з дакументальнай аповесці «Людзі і хлеб» — «Час, калі падаюць зоркі».

«Сцярджаць грамадзянскі пафас» — публіцыстычны артыкул заслужанага дзеяча мастацтваў БССР В. Грамыкі.

Друкуюцца вершы Л. Мароза, В. Гардзея, З. Марозава, М. Пракаповіча, А. Пісьмянкова, апавяданне І. Навуменкі «Помні сваю вайну», нарыс М. Гроднева «Два Генрыхі».

«Творчая студыя «Сузор'е» — новая рубрыка часопіса. На пытанні карэспандэнта «Беларусі» адказвае навуковы супрацоўнік Інстытута фізікі АН БССР А. Курскоў.

З рэцэнзіямі на кнігі П. Панчанкі «Маўнілава малітва» і С. Ляшчэні «3 паролем гаркома» выступаюць Я. Семянжон і Ф. Собаль.

«Н Е М А Н»

У перакладах Т. Залатухінай і Г. Куранёвай упершыню на рускай мове прапануецца некалькі апавяданняў Я. Коласа. Прадмова М. Мушынскага.

Падборку вершаў К. Куліева «Вышыні мужнасці» з балкарскай перапраў Д. Долінскага.

Проза прадстаўлена «Мініяцюрэ» Я. Брыля (пер. Г. Папова), апавяданнем І. Капыловіча «Унук» (пер. Т. Мартыненка) і заканчэннем аповесці У. Глушанкова «Акадэмічны водпуск».

Вершы С. Гаўрусёва і Г. Каржанеўскай пераклалі А. Дранакруст, В. Тарас, Б. Дзмітрыеў, С. Пайна.

Пад рубрыкай «У свеце навукі» — артыкул Г. Невсвайталава «Квадрат інтэнсіфікацыі».

Літаратуразнавец Д. Мароз, смаленскі літаратар М. Паўлюк і вядомы палярнік і празаік М. Зінгер удзякавалі некаторыя штрыхі, звязаныя з жыццём і творчасцю Я. Купалы.

«Уся ваша сумленная дзейнасць» — новыя матэрыялы з архіва У. Караленкі прапаўне С. Букчын.

Пра Б. Тарашкевіча ўспамінае М. Арэхва.

«Вясковае жыццё і апавяданне» — артыкул Э. Мартынавай.

Ёсць традыцыйная падборка «Учора, Сёння, Заўтра».

ЛАД ЖЫЦЦЯ САВЕЦКІ

У Стаўрапольскім крайноме партыі мне паралі абавязно пабываць у Пятроўскім раёне, што знаходзіцца ў самай сярэдняй стэпавай зоны. Раён у летнія месяцы мінаюць дажджы (у той час, калі яны асабліва патрэбны), затое чорныя і пыльныя буры тут нярэдка бываюць. У чэрвені-ліпені падзьме з усходу «астраханец» — сухі, гарачы вецер, прагна высматкоўчы вільгаць, а разам з вільгацю знішчаючы ўсё, што расце на зямлі...

Прызнацца, васьмь так, адразу не вельмі верылася ў пачутае, бо ў наго з нас Стаўраполле не ўяўлялася казачна багатым краем, дзе «золотистымі хлебами степь Кубанская шумит». Аказваецца, і тут ёсць мясціны, дзе не заўсёды з утырнутай у глебу ланіны вырастае аглобля...

І вось я еду ў Пятроўскі раён. Выхаю на золку першым жа аўтобусам, каб да таго, як прысмаліць сонца, быць на месцы. Пажылы кубанец, што сядзеў побач са мной, частаваў мяне буйнымі грушамі, раскаваў пра сына-меляратора, які «дае вадзічку людзям», і ў голасе майго субяседніка адчуваўся бацькоўскі гонар за сына.

— Вадзічка для нас — усё, — гаварыў кубанец.

Праду яго слоў я асабліва адчуў, калі прыехаў у ордэна «Знак Пашаны» калгас «Перамога».

Быў абедзенны перапынак, і ў канторы не аказалася ні старшыні калгаса, ні галоўнага агранома. У супрацьлеглым кутку калідора пастукаў у дзверы, на якіх была прымацавана шыльда: «Сакратар парткома».

Чалавек сярэдніх год выйшаў мне насустрач, моцна паціснуў руку, запрасіў сесці. Пазнаёміліся. Генадзь Міхайлавіч Чарнышоў. З тутэйшых мясцін. Бацька загінуў на фронце, у сям'і было шмат дзяцей-падлеткаў, і старэйшы Генадзь стаў першы матчыны памочнік: навучыўся і каціць, і за плугам хадзіць, а ўжо з васьмага класа быў пастаянным памочнікам каваля дзеда Гаўрылы. Ад людзей ён змалку пазнаў шмат дабрыні, спагады, чуласці, таму гэтыя якасці сталі няменнымі ў яго характары. Я гэта адчуў пазней, калі ў кабінет да Генадзя Міхайлавіча заходзілі механізатары, жывёлаводы, вінаградары. Падкупляла і кампетэнтнасць, эрудыцыя важака калгасных камуністаў. А гэта проста не далоса: перад гэтым Генадзь Міхайлавіч скончыў сельскагаспадарчы інстытут, працаваў на камсамольскай, затым партыйнай рабоце ў раёне.

Зайшоў мужчына такіх, як і Чарнышоў, гадоў.

— Наш галоўны аграном. Рыгор Паўлавіч Крыга, — пазнаёміў нас Чарнышоў. — Дарэчы, з Беларусі, а ўжо дваццаць год у нас.

Гаваркі Крыга адразу прапанаваў «пракаціцца па калгасе». І вось мы ўтрох (за рулём галоўны аграном) у легкавушцы. Па дарозе Крыга раскавае, што ў апошнія гады чатырохсотпудовы ўраджай — не навіна ў калгасе. На лепшых участках атрымліваюць па 40-45 цэнтнераў пшаніцы з гектара, а ўчастак Івана Мікалаевіча Ракацяна дае кожнае лета па 59 цэнтнераў.

Неўзабаве мы спыніліся на пшанічным полі між лесаахоўных палос.

— Гэта і ёсць ўчастак Ракацяна, — сказаў галоўны аграном.

Быццам адлітае з золата калоссе, даўжынёй з пядзю, здавалася, ціха пазвоньвала пад подыхам гарачага ветру. У далечыні строем на нас ішлі камбайны. Адзін... чатыры... сем... дванаццаць. Чырвоныя кабіны «Ніў» усё бліжэй і бліжэй да нас.

— Цяпер мы атрымліваем штогод каля семнаццаці тысяч тон пшаніцы, — кажа Крыга, — у калгасе дванаццаць тысяч гектараў ворыва. Зямля ў нас — матухна, вада — сястрычка...

Тым часам каля нас спыніўся новенькі камбайн «Ніва». З яго злез аслак у акуларах. У ягоным і голасе, басавітым і нетаропкім, і ў прыжмуры ва-

ехаў сюды, яго словы, што «вадзічка — гэта для нас усё».

— Даўно ў вас гэты канал? — спытаў я сваіх субяседнікаў.

— Нядаўна. Але гэтай вадцы нам яшчэ не хапае, — адказаў Чарнышоў. — Думаем, што пасля пуску чацвёртай чаргі Вялікага Стаўрапольскага канала водная праблема ў «Перамозе», як і ў іншых калгасах і саўгасах раёна, будзе вырашана.

Генадзь Міхайлавіч дастаў запісную кніжку і, знайшоўшы там патрэбныя лічбы, пачаў раскаваць пра праблемы арашэння краю, пра тое, што ўжо зроблена ў гэтым плане.

А зроблена сапраўды нямаля.

чэй, ва ўсмешцы было штосці ад акцэра Барыса Андрэева, які запомніўся і палюбіўся нам яшчэ па даваенным кінафільме «Трактарысты». Гэта быў камбайнер Павел Васільевіч Парцянка, слава пра якога ідзе па ўсім Стаўрапольскім краі. Павел Васільевіч штогод сваім камбайнам намалочвае васьмьнаццаць-дзевятнаццаць тысяч цэнтнераў адборнай пшаніцы. Каб перавезці на элеватар такую колькасць збожжа, патрэбна да чатырохсот вялікагрузных самазвалаў. Эканамісты падлічылі: хлебам, што намалочвае адзін ён, Парцянка, можна на працягу года пракарміць усіх жыхароў горада з насельніцтвам амаль у дваццаць тысяч чалавек.

— Колькі сёння ўбраў? — спытаў Чарнышоў.

— Недзе з дзесяць гектараў. Ды ва ўсіх амаль па столькі ж.

Я з сумненнем паглядзеў на Крыга, потым на Чарнышова: яшчэ толькі палова дня, а ў Парцянку столькі ўбрана!

— Так, так, — развёў мяё сумненне галоўны аграном. — У нас тут, так сказаць, стэпавыя скараходы. Стараюцца адзін перад адным. І ўсе амаль — вучні васьмь яго, Паўла Васільевіча.

Разумею, што ў гэты гарачы час кожная хвіліна дарагая, таму доўга не затрымліваем камбайнера, жадаем яму на развітанне багатага намалоту.

— Дзякуй, — басавіта смяецца Павел Васільевіч, моцна паціскаючы нам рукі і ўжо да мяне: — Увосень прыезджайце на свежае віно, на вінаград. А да ўсяго — і баранчыка за смажым па-кубанску.

Наш далейшы шлях ляжыць да авечкаводаў. Гэта галіна ў калгасе дае значныя прыбыткі. Авечкі размешчаны на трох участках. Самы буйны ўчастак старшага чабана Уладзіміра Фёдаравіча Цітарэнкі. Стэпавая дарога, шэрая і цвёрдая, як бетонка, бяжыць уздоўж акацыі, потым па беразе арашальнага канала. Я міжволі прыгадаў размову ў аўтобусе з пажылым кубанцам, калі

За кароткі тэрмін на карце краю з'явіліся першая і другая чаргі Вялікага Стаўрапольскага канала, Прыкумская, Левакумская, Садова-Закумская авадняльна-арашальныя сістэмы.

Чарнышоў пачаў раскаваць пра адзін з памятных дзён у ягоным жыцці — пра апошні дзень жніўня 1979 года. У гэты дзень будаўнікі Вялікага Стаўрапольскага канала на год раней тэрміну прапусцілі ваду з Кубані па трэцяй чарзе. Гэта была яркая працоўная перамога меляратораў, з якой іцэла і сардэчна павіншаваў іх Леанід Ільіч Брэжнёў. У сяле Аляксандраўскім адбыўся ўрачысты мітынг, на які з'ехалі людзі з усяго Стаўраполля. На гэтых урачыстасцях быў і ён, Чарнышоў, слушаў прамовы гідрабудаўнікоў, партыйных, савецкіх работнікаў краю.

— Вы падумайце, — працягваў Генадзь Міхайлавіч, — якія лічбы! Праектная магутнасць трэцяй чаргі — 210 тысяч арашальных і два мільёны 600 тысяч гектараў авадняльных зямель. А калі ўлічыць, што з кожнага арашальнага гектара атрымліваецца ледзь не ў тры разы больш прадукцыі, чым з непаліўнага, то акно галава кружыцца ад перспектывы, якія адкрываюцца перад калгасамі і саўгасамі краю.

Генадзь Міхайлавіч падрабязна раскавае пра чацвёртую чаргу канала, пуск якой намечаны ў адзінаццатай пяцігодцы. З гэтай чаргой спаўна напоўняцца вадой і гаспадаркі Пятроўскага раёна, у тым ліку і калгас «Перамога». Усяго будзе праведзена арашэнне на плошчы амаль васьмі тысяч гектараў. На гэтых землях, адваяваных у адвечнай засухі, будуць створаны 22 спецыялы па вытворчасці рознай сельскагаспадарчай прадукцыі, пяцьдзсят стаяч і пасёлкаў атрымваюць ваду, прыгодную для піцця.

— Вы там, у Беларусі, асушаецца, а мы тут, як бачыце,

авадняем, арашаем, — усміхаецца Генадзь Міхайлавіч. — Вада для нас сапраўды ледзь не культ, пра яе нашы паэты вершы, песні складаюць.

...Дарога пайшла ўгару, дзе віднелася кашара з воданарпнай вежай на фоне блакітнага неба.

Воддаль ад кашары нас сустраў сярэдняга росту мужчына ў рудых парусінавых штанах і паласатай тэнісцы. Гэта і быў старшы чабан Уладзімір Фёдаравіч Цітарэнка. Пра яго я неаднойчы чытаў у мясцовым друку, ведаў, што за выдатныя заслугі ў авечкагадоўлі яму прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы, што ягоным імем наз-

дзіўны шум. Выглянуў у акно — дождж! Дружны, цёплы летні дождж лупцаваў па вінаградніках, па гарадах, і нізка над зямлёю слалася густая белая пара. Напаўная за ўсё гэтыя тыдні зямля, здавалася, злёгка варушылася, падстаўляла пад пруткія струмені ўсё, што толькі ні расло на ёй. Дождж ішоў гадзіны дзве і перастаў з усходам сонца. Разам з сонцам праціналася і стаяла. Па ўзбуджаных, вясёлых галасах стаянічкаў адчувалася: дождж для іх — сапраўднае свята.

— Ну вось, прагноз хоць раз нас ды не падвёў! — гаварыў Чарнышоў, які, нягледзячы на такую рань, быў ужо ў сваім кабінцеце. — Хадземце ж бліжэй знаёміцца са стаянкай, з людзьмі. Якраз і старшыня з камандзіроўкі вярнуўся, вас чакае.

Кіраўніку гаспадаркі Лаўру Валіцінавічу Папову гадоў пад шэсцьдзсят. Яшчэ ўчора я спаквала даведаўся, што ён быў старшыня-танкіст, прайшоў вайну ад першага да апошняга дня, за што ўзнагароджаны баявымі ордэнамі і медалямі. Доўгі час быў на партыйна-гаспадарчай рабоце, апошнія дваццаць год узначальвае мясцовы калгас. Гаспадарка была самая адсталая ў раёне. Зараз калгас толькі ад рэалізацыі звышпланаванага прыбытку і якаснай прадукцыі атрымлівае штогод каля двух мільёнаў рублёў пры агульным даходзе каля шасці мільёнаў. Вось за такі ўздым гаспадаркі Папову і была ўручана залатая зорка героя.

Ідзем пеша па стаянку. Чыстыя акуртныя домікі, дзе жывуць механізатары, паляводы, спецыялісты калгаса. У большасць домікаў падведзена вада, газ. Кожная трэцяя сям'я мае ўласную легкавушку.

Заўважаю, што ў калгасе шмат моладзі, асабліва сярод механізатараў, шафёраў.

— А мы з моладдзю ўмеем знаходзіць кантакт, — адказвае старшыня калгаса. — Да нас працаваць нават з іншых месц прыязджаюць. Папаўненню мы заўсёды рады, робім усё, каб хлопцам ды дзяўчатам добра ў нас жылося.

У сэнс гэтых слоў укладзена ўсё: і будаўніцтва жылля і сталовых (іх у калгасе васьмь), і дзіцячых садоў, і школ, і клубы. Мяркуюць хоць сабе па такой лічбе: толькі на культурна-бытавы і сацыяльныя мерапрыемствы за пяцігодку праўленне калгаса выдзеліла два з паловай мільёны рублёў. Штогод калгаснікам выдзяляецца па 200 пудоў вады ў санаторыі і дамы адпачынку. Нічога не плацяць пераможцы за ўтрыманне дзяцей у дзіцячых садах.

У калгасе — тры Героі Сацыялістычнай Працы, адзінаццаць кавалераў ордэна Леніна, каля чатырохсот іншых ардэнаносцаў. Твары гэтых людзей глядзіць з калгаснай Дошкі гонару, з розных стэндаў, плакатаў, наценных газет.

...На пяты дзень, калі я, зрабіўшы свае справы, прыйшоў да Чарнышова, каб развітацца, той запырачыў:

— Толькі не зараз. Прыйдзецца затрымаць вас на гадзінку.

Чарнышоў пасадзіў мяне ў легкавушку, і праз якіх-небудзь хвілін дваццаць мы спыніліся каля калгаснай пякарні. Пры ўваходзе густа дыхнула пахам толькі што спечанага хлеба. На стэлажах уздоўж сцен жаўцелі пышныя пшанічныя боханы. Каля печы завіхаліся дзяўчаты ў белых халатах.

— Вось ён, хлеб з нашага залатога коласа, — абодзючы вачамі стэлажы, сказаў Генадзь Міхайлавіч. — Выпеклі з новага ўраджая. Няхай людзі ядуць на здароўе.

Генадзь Міхайлавіч выбраў самы пышны бохан і падаў мне:

— Гэта вам на дарогу. Такі наш кубанскі звычай. Каб не забывалі, каб прыяздзілі.

Я паабяцаў прыехаць.

Міхась ПАРАХНЕВІЧ.

КНИГАПІС

ПОД ШЕПОТА НА ДЬБОВЕТЕ

ПАД ПОШУМ ДУБОУ. Апа-вяданні пра беларускую савецкую вёску. Анталогія. На балгарскай мове. Укладальнік С. Уладзіміраў. Выдавецтва Балгарскага земляробчага народнага саюза. Сафія, 1981.

Назву новай анталогіі беларускага апавадання, якую выпусціла выдавецтва Балгарскага земляробчага народнага саюза, даў твор І. Навуменні «Пад пошум дубоў». Гэта анталогія аднаго апавадання. Укладальнік і рэдактар кнігі Сімон Уладзіміраў (дарэчы, ён жа ўкладальнік і перакладчык зборніка «Дзесяць беларускіх апавадаўнікаў», які выйшаў у Сафіі ў 1977 г., пераклаў на балгарскую мову цэлы шэраг твораў сучасных беларускіх пісьменнікаў) на гэты раз пазнавае балгарскаму чытачу дваццаць пяць імён, дае дваццаць пяць лепшых, на яго думку, твораў у жанры апавадання на вясковую тэму.

Сапраўды, дзякуючы ўдаламу падбору (жыццё беларускай вёскі раскрываецца праз прызму вельмі розных творчых індывідуальнасцей, людзей рознага веку, якія валодаюць розным жыццёвым і мастакоўскім вопытам — ад Я. Скрыгана, Я. Брыля, І. Навуменні да параўнальна маладых празаікаў — Г. Далідовіча, А. Жука і А. Дударава) і майстэрству перакладчыкаў з кнігі ў цэлым паўстае прайздэлавая карціна сучаснай беларускай літаратуры «малага жанру» пра вёску.

Прыемна адзначыць, што поруч з «ветэранамі» перакладу з беларускай мовы — С. Уладзіміравым, П. Кыневай, Р. Эўцімавай, І. Дайчынавым — выступіла група маладых перакладчыкаў: Л. Лашкава, Л. Райнава, Ж. Геаргіева і М. Дзімітрава. Гэта сведчыць, што цікавасць да беларускай літаратуры ў Балгарыі няспынна ўзрастае. Прычым, можна гаварыць не толькі пра факт колькаснага павелічэння атрада перакладчыкаў, але і пра якасны зрухі. Усе новыя перакладчыкі з беларускай мовы, у тым ліку і тыя, што увайшлі ў гэтую кнігу, вызначаюцца майстэрскім выкананнем. У іх тонка перадаецца сацыяльна-псіхалагічная атмасфера твораў, усё багацце моўных нюансаў, каларыт і адметнасць стылю кожнага аўтара. Асабліва добрае ўражанне робяць пераклады С. Уладзімірава, П. Кыневай і І. Дайчынава.

Прадмову да кнігі напісаў вядомы балгарскі пісьменнік і вялікі сябар Беларусі С. Палтонеў.

«Крыніца, у якой люструецца душа народа» — так называў ён свой уступны артыкул.

«Калі я гавару пра тое, што ў беларускай вёсцы, нібы ў чыстых водах азёр, — піша ён, — адлюстравецца душа беларускага народа, я маю на ўвазе не толькі яго гераізм у час Вялікай Айчыннай вайны. Я маю на ўвазе і тое асаблівае месца, якое займае вёска ў мірным жыцці беларусаў... Таму што амаль кожны з іх мае дом непадалёк ад рачулкі ці лесу, дзе жывуць яго бацькі, дзе жывуць успаміны дзяцінства, успаміны продкаў...»

Менавіта да гэтых вытокаў, да мудрасці зямлі беларускай, да самага запаветнага далучаюцца нас апаваданні, сабраныя ў гэтай кнізе. Дзякуючы ёй і балгарскі чытач атрымае магчымасць адчуць водар свежага паветра новай беларускай вёскі, водар паўе і сенажацей, жывую душу народа.

Роза СТАНКЕВІЧ.

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

Мы паведамылі ўжо, што 28 студзеня адбылося аб'яднанае пасяджэнне прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, вучэбна-метадычнага савета Міністэрства асветы БССР, вучонага савета навукова-даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР і рэдакцыйнага савета выдавецтва «Народнага асвета», прысвечанае праблемам выкладання беларускай літаратуры ў школе.

Зусім відавочна, сказаў у сваім дакладзе член-карэспандэнт Акадэміі педагогічных навук СССР М. Лазарук, што размова ідзе не проста аб тым, каб у літаратурным навучанні зрабіць звычайную папраўку на час, як гэта рабілася неаднойчы. Склаліся новыя ўмовы,

ным і навуковым; у стылі размовы з вучнямі, наколькі ён, гэты стыль, адпавядае характару прадмета — літаратуры як мастацтва слова? Чацвёртае. Наколькі дасканалы метадычны апарат навучальных кніг, ці ведаюць аўтары сённяшняю школьную рэчаіснасць, сённяшняга рэальнага вучня, яго магчымасці, псіхалогію, адносіны да жыцця і літаратуры, яго настроі? Пятае. Як распрацавана метадыка літаратурнага навучання? Тут мы маем на ўвазе не рэцэпты, не рэкамендацыі, як падзяліць твор на часткі, а метадыку як майстэрства літаратуразнаўчага, ідэйна-эстэтычнага і педагогічнага аналізу твораў. Шостае. Як мы забяспечваем школу і настаўнікаў неабходнымі кнігамі, дапаможнікамі, у тым ліку аўдыявізуальнымі сродкамі навучання? І сёмае: як мы рыхтуем нас-

асобных кніжак-малышак для кожнага класа, якія б задавальнялі і патрабаванні праграмы і густы маленькіх чытачоў. Тут многае павінна зрабіць наша новае выдавецтва «Юнацтва».

Адначасова, што яны значна палепшаны ў параўнанні з папярэднімі выданнямі, дакладчык падрабязна разгледзеў падручнікі-хрэстаматыі для IV — VII класаў. Была звернута ўвага складальнікаў на асобныя метадычныя памылкі. Зноў жа асаблівы клопат М. Лазарука выклікаў спіс літаратуры для пазакласнага чытання.

Вельмі падрабязна былі разгледжаны падручнікі па беларускай літаратуры для IX і X класаў. Пры гэтым дакладчык зрабіў шэраг крытычных заўваг аўтару гэтых падручнікаў Р. Шкрабу.

якія патрабуюць сур'ёзнага перагляду ўстарэлых спосабаў і метадаў, а можа, нават і выпрацоўкі новай канцэпцыі літаратурнага навучання. Што гэта за ўмовы? Перш за ўсё — новыя задачы камуністычнага будаўніцтва ў нашай краіне, больш складаныя патрабаванні да падрыхтоўкі вучнёўскай моладзі да жыцця і працы; новыя патрабаванні да ідэалагічнай, палітыка-выхаваўчай работы з моладдзю ва ўмовах абвастрання ідэалагічнай барацьбы. Другі фактар — НТР, ва ўмовах якой ўзрастае важнасць выхавання духоўна багатай, гарманічна развітай асобы. Нарэшце, гэта новыя патрабаванні да школы ў сувязі з ажыццяўленнем усеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі.

Возьмем для прыкладу апошні фактар. Неабходна даваць сярэдняю адукацыю ўсім: не толькі тым, хто сам цягнецца да вучобы, але і тым, хто не выяўляе такога жадання. Гэта ўжо само па сабе праблема, а для настаўнікаў літаратуры яна нясе вялікія цяжкасці.

Партыя ў сваіх рашэннях патрабуе ўзмацнення выхавачай ролі літаратуры і, адпаведна, літаратурнага навучання ў школе. Узмацненне выхавачай ролі літаратуры — гэта перш за ўсё ўзмацненне яе ролі ў фарміраванні светапогляду вучняў, у фарміраванні высокай духоўнасці, што асабліва важна ў эпоху НТР, ва ўмовах усёўзрастаючага матэрыяльнага дабрабыту. Практычная рэалізацыя патрабавання аб узмацненні выхавачай ролі літаратуры і літаратурнага навучання, яго эфектыўнасці заключаецца ў сабе шэраг аспектаў, і ні адзін з іх не глыба недаацэньваць.

Па-першае, адбор твораў для вывучэння ў школе. Тут паўстае пытанне: ці ўсё лепшае ў ідэйных, пазнавальных, эстэтычных, мастацкіх адносінах, што ёсць у нашай літаратуры, належным чынам прадстаўлена ў школьных праграмах? Другое. Якімі спосабамі школьныя праграмы прапануюць настаўніку кіравацца, каб данесці да вучняў ідэйна-эстэтычны каштоўнасці? Тут маецца на ўвазе сама структура праграм, іх анатыцы і да твораў, педагогічны і метадычны рэкамендацыі. Трэцяе. Як гэтая задача вырашаецца ў падручніках, г. зн. наколькі яны дабrotныя ў плане ідэй-

таўніка да працы ў школе? Гэта асноўныя тэмы для разважанняў.

Затым М. Лазарук пераходзіць да характарыстыкі школьных праграм і падручнікаў па літаратуры. Дастаткова супаставіць, кажа ён, сённяшня праграмы з тымі, што дзейнічалі 10 і нават 5 гадоў назад, каб убачыць, якую сур'ёзную звалючыю яны зведалі. Сённяшня праграмы ўзбагаціліся новым літаратурным матэрыялам; у іх уведзены новыя творы для абавязковага вывучэння і пазакласнага чытання. Адначасова з іх выключаны творы, якія не «апраўдалі» сябе. У праграмах значна ўзмацнены ідэйна-выхаваўчы патэнцыял нашага прадмета. Упершыню навучанне літаратуры асэнсавана ў кантэксце ўсяго зместу навучання (я маю на ўвазе міжпрадметныя сувязі). Нарэшце: ва ўдасканаленыя праграмах вызначаны асноўныя патрабаванні да ведаў і ўмення вучняў у кожным класе, дадзены крытэрыі ацэнкі ведаў. Настаўнікі атрымалі дакумент, які накіроўвае іх на творчую працу, на пошукі, дае прастор для ініцыятывы.

Ацэньваючы навучальныя кнігі для пачатковых класаў, М. Лазарук, у прыватнасці, сказаў:

— Не раз ужо гаварылася, і мы цалкам падтрымліваем такую ацэнку, што беларускія школьнікі — першакласнікі маюць добрыя кнігі «Буквар» і «Берасока», складзеныя А. Клышчам і так любоўна аформленыя з мастацкага і паліграфічнага боку, кніжкі, зробленыя з добрым разуменнем і адчуваннем дзіцяці, метадычна вераныя і, галоўнае, такія, што з самага пачатку скіроўваюць навучанне роднаму слову іменна як слову мастацкаму, а не проста навучанне грамаце. Гэты момант падкрэсліваю ў сувязі з наступнай акалічнасцю. Цяпер усё больш і больш сярод вучоных-метадыстаў прабівае сабе дарогу новая ідэя аб стварэнні адзінага курса літаратуры з першага да выпускнога класа сярэдняй школы.

Пасля аналізу навучальных кніг для I—III класаў М. Лазарук адзначыў, што трэба сур'ёзна патурбавацца і аб пазакласным чытанні ў малодшых класах, даць дзецяў прадуманы, сістэматызаваны набор

Пры ўсім тым добрым, што зроблена, працягваў дакладчык, працу трэба працягваць усім, хто мае дачыненне да выкладання літаратуры ў школе. Трэба шукаць найлепшых, аптымальных рашэнняў многіх задач. На жаль, нашы праграмы і падручнікі яшчэ не адлюстравваюць у поўнай меры ўсё тое лепшае, што ёсць у літаратуры. Так, у праграмах для сярэйных класаў няма манатрафічных раздзелаў пра народных пісьменнікаў В. Быкава і А. Макаёнка, шырока вядомых не толькі ў рэспубліцы. Гэтак жа, як і імён многіх іншых пісьменнікаў, што зарэкамендавалі сябе сталымі майстрамі мастацкага слова, не знаходзім у праграмах.

Нам трэба ўлічваць, што наша літаратура яшчэ параўнальна маладая, яна расце рапальна на нашых вачах. І таму пры складанні праграм і падручнікаў трэба быць больш аператыўнымі. Гэта спараджае дадатковыя цяжкасці, калі мець на ўвазе прынцып стабільнасці ў школьным навучанні, складанасць працы над стварэннем і выданнем новых дапаможнікаў. Перш за ўсё нам трэба ліквідаваць наяўныя недахопы. У перспектыве трохі аддалены нам трэба самалізаваць, перагледзець літаральна ўвесь змест праграм. Тут мы спадзяемся на дапамогу Саюза пісьменнікаў. На апошнім пасяджэнні бюро секцыі крытыкі гаварылася аб стварэнні камісіі па літаратурным навучанні моладзі. Па-мойму, у абавязкі такой камісіі павінна ўваходзіць распрацоўка рэкамендацыйных спісаў твораў для вывучэння і пазакласнага чытання.

З садакладам выступіў загадчык кафедры беларускай літаратуры Брэсцкага педагогічнага інстытута імя А. С. Пушкіна кандыдат філалагічных навук У. Калеснік. Ён пазнаёміў прысутных з вынікамі анкетавання настаўнікаў Брэсцкіх і студэнтаў-завочнікаў, у ходзе якога была дадзена ацэнка падручнікам па літаратуры для IX і X класаў. Вакол гэтых падручнікаў, зазначыў ён, узнікаюць — дыскусіі. Педагогі, якія не маюць культуры эстэтычнага ўспрымання мастацтва, а таксама настаўнікі, якія займаюцца са слаба падрыхтаванымі класамі, скар-

дзяцца, што падручнікі па беларускай савецкай літаратуры слабыя. Але ці з'яўляюцца сур'ёзнай крытыкай гэтыя скаргі, ці на іх трэба арыентавацца? Ад настаўнікаў, якія з'яўляюцца майстрамі педагогічнай справы, пра тыя ж падручнікі чуюм нешта адваротнае. Што ж датычыць скаргаў менш падрыхтаваных настаўнікаў, дык трэба прапанаваць Р. Шкрабу, каб ён напісаў кнігі метадычных парадак да падручнікаў, як гэта робіцца ў Расіі.

З анкет вынікае, што самымі цяжкімі і найгорш забяспечанымі дыдактычна і метадычна ў нашых школьных праграмах і курсах з'яўляюцца курсы ў IV, VIII, X класах.

У падручніку для VIII класа на старажытную літаратуру адведзена 10 старонак, палавіна з іх дубліруе падручнік па рускай літаратуры і датычыць «Слова аб палку Ігаравым». На ўсю старажытную літаратуру праграма дае толькі 2 гадзіны, а наша ж старажытная літаратура — адна з багацейшых у славян. Біяграфіі старажытных мастакоў слова і іх творы маюць вялікую выхавачую сілу, бо сама іх творчасць была грамадскім подзвігам, здзейсненым «для паспелитого добраго». Можна паспачуваць жыхару Беларусі, які, атрымаўшы атэстат аб сярэдняй адукацыі, амаль не ведае Гусоўскага, Буднага, Цялінскага, Філіповіча. Карэннай прычынай такога становішча, лічыць У. Калеснік, з'яўляецца недастатковая падрыхтаванасць настаўніка да выкладання старажытнай літаратуры, бо сам ён слухае гэты курс у інстытуце 28 гадзін, а на завочным аддзяленні — 10. Курс гэты не можа заставацца другарадным. Трэба брацца за пачатак ланцуга і выцягваць усё яго звяно. Трэба ўдасканаліць і раздзелы, прысвечаныя Багушэвічу і Цётцы. У нас, кажа У. Калеснік, былі арганізаваны выдатныя выстаўкі, прысвечаныя юбілеям Гусоўскага, Цёткі і Багдановіча. Трэба падумаць пра выданне адрасаваных школе альбомаў пра Купалу, Коласа, Скарыну і іншых дзеячў беларускай культуры, стваральнікаў яе гісторыі. Поруч з альбомамі неабходна рыхтаваць наборы слайдаў, дыяфілімы, наборы плацінак па ўсіх тэмах школьнага курса літаратуры. Удзел у гэтай рабоце павінны прыняць і пісьменнікі, і настаўнікі, і вучоныя, і мастакі.

Далей У. Калеснік пазнаёміў прысутных з канкрэтнымі прапановамі кафедры беларускай літаратуры Брэсцкага педінстытута аб змяненнях у школьным курсе. Прапануецца ўвесці для абавязковага вывучэння творы М. Гарэцкага, В. Быкава, А. Макаёнка, У. Караткевіча, А. Пысіна, Р. Барадуліна, а таксама шырэй прадставіць у школьных праграмах творчасць Н. Гілевіча, Г. Бураўкіна, В. Зуёнка, В. Адамчыка, А. Вярцінскага, І. Пташнікова, І. Чыгрынава, А. Жука, В. Казько. Былі зроблены канкрэтыя прапановы аб вывучэнні твораў беларускай крытыкі. Трэба таксама выдаваць зборнікі лепшых прац сучасных крытыкаў, адрасаваныя настаўнікам.

Садакладчык узяў таксама пытанне аб павелічэнні колькасці гадзін на вывучэнне беларускай літаратуры. Думаецца, грамадская думка дастаткова гаварыла пра гэта, каб Міністэрства асветы пайшло на такое павелічэнне. Пасля такой радыкальнай змены тэксты праграм і вучэбна-метадычная літаратура змогуць заставацца прынамсі 10 гадоў актуальнымі без далейшых змен. Лепш зрабіць адну радыкальную змену раз на 10 гадоў, чым

(Заканчэнне на стар. 6—7).

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Штуршком да пачатку гэтай размовы паслужыла кніжка вершаў Фелікса Баторына, якая не так даўно выйшла з друку. Менавіта штуршком, а не прычынай, бо прычынай былі некаторыя іншыя кніжкі, якія выйшлі ў апошнія гады ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». І ўсе мае, можа, залішне рэзкія, абвінавачванні аўтар «Раніцы» няхай не прымае толькі на свой рахунак. А гаварыць пра сённяшні стан маладой паэзіі ў рэзкім тоне, я думаю, ёсць усе падставы.

Паколькі штуршком да размовы паслужыла кніжка Ф. Баторына, то і давайце пагаворым аб ёй. Многія вершы са зборніка будуць ілюстрацыяй да некаторых маіх сцвярджэнняў.

Хоцання пачаць з верша «Як песня, першае каханне».

Як песня, першае каханне,
Калі асноў вершаскладання
Ты не паспеў пазнаць яшчэ
І сэрца першы гук напеўны,
Недасканалы шчэ, напэўна,
Так лёгка, радасна цячэ.

Ды вось пясняр ты
адмысловы

Ф. Баторын. Раніца. Вершы. Першая кніга паэта. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1981.

І ўладу маеш ты над
Прыгожы быццам зладзіш
А твар жанчыны ўсё
А ў сэрцы згас імгнот
І аркуш ты без жалю рвеш.

ПРА ПАЭЗІЮ І ДЗІЦЯЧЫЯ ВЕЛАСІПЕДЫ

Я дазволю сабе прывесці верш поўнаасцю. Вядома, спрэчныя радкі можна знайсці і тут. Справа нават не ў гэтым. У вершы ёсць як быццам праўда. Але, на жаль, вершу бракуе пераканаўчасці ў мастацкім выяўленні гэтай праўды. Паэт выкарыстоўвае выратавальныя, але стандартныя і таму прымітыўныя назіранні змен у пачуццёвасці і шчырасці паэтычнага голасу.

Чытаючы далей кніжку Ф. Баторына, нярэдка даводзіцца шкадаваць, што ён не парваў, як меўся, некаторых аркушаў са сваімі творамі. Мне могуць запырачыць, сцвярджаючы, што нічога рваць не трэба. Больш таго, могуць даказаць маю не-

правату. Веру — могуць. Разам з іншымі навукамі новы вяткі ў сваім развіцці атрымала і «сафістыка» — навука, якая герамагае ісціну. Але чым дакажаш чытачу, што словы:

Я клянуся, прафесар, не
збочыць з дарогі абранай
І па-клумаўску чыстым
прайсці па жыцці! —

з верша «Памяці Героя Савецкага Саюза Я. У. Клумава» —

не дэкларацыя? Што яны сапраўды выпакутаваны? Чым дакажаш, што дванаццацірадковае напластаванне прапісных ісцін у вершы «Памяці Уладзіміра Маякоўскага» дакладна адлюстроўвае дух грамадска-палітычнай абстаноўкі 20-х гадоў? Словы пра трывогу і боль — гэта яшчэ не адчуванне болю. А без яго, болю, не можа быць верша, прывечанага памяці Маякоўскага.

Ад залішняга апісальніцтва і пераліку рэальных і нерэальных з'яў перцяць многія вершы Ф. Баторына. Так, толькі з карысцю для твора можна закрэсліць два апошнія чатырохрадкоўі ў вершы «Мінск», чатырохрадкоўе ў вершы «Ты мне не рай, свой пакінуўшы край...»

Значная частка вершаў, уключаных у зборнік, — аб прыродзе. «Сакавіцкая адліга», «Прасціралы хмарак белых ціха...», «Нібы абнавіўшы праспекты і вулікі...», «Узбягаюць на пагоркі пералескі...», «Праз лістоту зазірае сонца ў вочы...», «Рэчка Проня» — вось толькі некаторыя з іх. Ёсць у гэтых вершах даволі дакладныя назіранні і, часам, цэльныя карціны. Але часцей за радкі не адчуваецца аўтар, яго душэўны стан. Праўда, у вершы «Праз лістоту зазірае сонца ў вочы...» ёсць спроба выказаць свае адносіны да прыроды.

...Як дзіця малое, ўзламу
ў захапленні

На карэння абымшэлыя
І, сцішэлы, аддаюся
калені
летуценню.

Сказана ўсё правільна. Але ці не лепш было б, каб летуценне, якому аддаецца аўтар, адчувалася ў самім вершы?

Прырода — адна з далікатных і сур'ёзных тэм у паэзіі, бо тут адразу ўспываюць на паверхню надуманасць, сузіральнасць, рытарычнасць. Таму што да гэтай тэмы, падчас, падходзяць занадта лёгка. Калі няма пра што пісаць, пачынаюць пісаць аб прыродзе. А навошта? Для пазнавальных мэт лепш прачытаць папулярную кніжку па батаніцы або заалогіі. Такіх жа вершаў, дзе ў шаргаценні лісця і псвісту ветру адчувалася б і ўстрывожанне дыхання чалавека — мала.

Вельмі нудна чытаецца награвушчванне дзеяспрыслонных зваротаў у вершы «Нібы абнавіўшы праспекты і вулікі...». І ўсё, аказваецца, толькі дзеля таго, каб у апошнім радку паведаміць, што «на горад насталы вясна наплыла».

Адзін знаёмы журналіст неяк прызнаўся: «Няхай не ўсе мае матэрыялы дастатковай глыбіні, але затое няма неахопленых тэм». Гэта колішняя размова ўспаміналася, калі чытаў анатацыю да кнігі «Раніца». Там пішацца, што ў зборнік уключаны вершы пра каханне, пра любоў да Радзімы, яе прыроды, пра слаўную гісторыю

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА Ў ШКОЛЕ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

рабіць 10 малых кожны год. А рабіць прыйдзецца.

Далей У. Калеснік, зрабіўшы аналіз падручнікаў і хрэстаматый для IV—VII класаў, сказаў:

— Школа сёння працуе ва ўмовах паніжанай творчай актыўнасці педагогаў. Пасіўнасць — выдатак празмернай рэгламентаванасці педагогічнага працэсу, заарганізаванасці школы ўстановамі народнай асветы. Сёння моднымі сталі розныя праверкі. Пры гэтым не ўлічваецца тое, што кантроль, незалежна ад таго, як ён праводзіцца, паслабляе давер вучняў да педагога, якога, бачыце, трэба кантраляваць. Кантрольныя аперацыі, асабліва калі яны прымаюць форму шырокіх кампаній, міжвольна «абкрадаюць» вучэбна-выхаваўчы працэс. Нярэдка здольныя і надзеленыя пачуццём годнасці настаўнікі пакідаюць школу. Педінстытуты працуюць на ўсю моц, а забяспечыць школы настаўнікамі не могуць. Атрымліваецца ўтруска спецыялістаў, за якую ніхто адказнасці не нясе. Застаюцца ў школе стойкі, тыя звышцвёрдыя, што ўмеюць адбівацца ад унутраных і знешніх кантраляў. Застаюцца і тыя, што ўмеюць звывацца з усім. Адны з іх моўчкі, цярпліва робяць сваю справу, іншыя ж навучыліся дзякаваць за падказкі кантралярам, а трэція ўжо і ад метадыстаў і ад пісьменнікаў навучыліся патрабаваць — давай мне гатовую інструкцыю, як

вывучаць твор, або давай у творы гатовую схему маральнай ці патрыятычнай формулы. Настаўніцкае прызначэнне зніжаецца да рамства. Праўда, ёсць у настаўніцкім асяроддзі думаючыя людзі, іх шмат, але свае думкі выказваюць у вузкім коле сяброў.

Трэба будзіць думку настаўнікаў-слабеснікаў. Настаўнікам беларускай мовы і літаратуры патрэбен свой часопіс, які стаў бы стымулятарам іх творчай актыўнасці, вынікам літаратурна-метадычнай думкі ў рэспубліцы. Усе саюзныя рэспублікі, дарэчы, маюць такія часопісы. Беларусь — выключэнне. Да таго часу, пакуль справа з выданнем часопіса «Беларуская мова і літаратура» вырашыцца, трэба даручыць выдавецтву «Народная асвета», каб яно хоць адзін раз на год выдавала зборнік метадычных артыкулаў і выступленняў настаўнікаў літаратуры з абменам вопытам, бо справа даходзіць да абсурду: ужо каля 10 гадоў метадычная думка краіны вядзе распрацоўку праблемнага метаду вывучэння літаратуры, а на Беларусь па гэтым пытанні не выйшла ніводнага артыкула. Як можа ў такіх умовах развівацца педагогічнае майстэрства настаўнікаў і выхоўвацца творчы падыход да працы?

Не спрыяе развіццю творчых схільнасцей настаўніка і існуючая цяпер сістэма групавых заняткаў са студэнтамі ў ВНУ, а цяперашняя сістэма павышэння кваліфікацыі зусім асуджае настаўнікаў на пасіў-

на-спажывецкія адносіны да ведаў і форм іх пашырэння. Патрэбна пераводзіць усе курсы павышэння кваліфікацыі выкладчыкаў літаратуры на аспіранцкія формы заняткаў, дзе вядучую ролю адыгрывае самастойная работа, падрыхтоўка рэфератаў, індывідуальныя кансультацыі і індывідуальныя творчыя заданні, сур'ёзныя семінары, арганізацыя метадычных канферэнцый сумесна з кафедрамі літаратуры і аддзяленнямі СП БССР у абласцях. А галоўнае — трэба перадаць справу павышэння кваліфікацыі настаўнікаў слабеснасці на філалагічныя факультэты педінстытутаў і на адпаведныя кафедры. Інстытуты ўдасканалення настаўнікаў павінны застацца толькі вогнішчамі па вывучэнні і пашырэнні метадычнага вопыту. Справа павышэння кваліфікацыі для іх непаспэльная: яны не маюць ні адпаведных дыдактычных кадраў, ні ўмоў.

Такім чынам, сказаў у заключэнне У. Калеснік, праблема паліяпшэння праграм і падручнікаў, якую мы сабраліся абмеркаваць, не можа быць вырашана ізалявана. Яна звязана з усёй сістэмай школьнага навучання і выхавання, з умовамі жыцця і працы сучаснага педагога.

Як паказаў шырокі абмен думкамі па дакладах, у справе ідэйна-эстэтычнага выхавання дзяцей праз літаратуру, у вывучэнні літаратуры як мастацтва наспела нямаля праблема, якія хваляюць не толькі дзяржаўныя ўстановы і навуковую грамадскасць, але і пісьменнікаў, і працаўнікоў народнай асветы, бо ўсе зацікаўлены ў тым, каб з нашых дзяцей вырасці высокаадукаваных і інтэлектуальна багатых людзей.

Калі мы гаворым пра інтэлектуальна багатага чалавека, падкрэсліў у сваім выступленні пісьменнік і аўтар падручнікаў па беларускай літаратуры для старэйшых класаў Р. Шкраба, то перш за ўсё маем на ўвазе таго, хто авалодаў мастацкімі скарбамі, хто зрабіў лепшыя творы літаратуры сваім духоўным набыткам, пад іх уплывам рос і фарміраваўся як чалавек, як грамадзянін і як асоба. Безумоўна, наша савецкая

школа — школа самая дэмакратычная і самая перадавая, яна мае велізарныя дасягненні. Настаў новы час, які спарэдзіў мноства складаных праблем, і трэба перастройвацца на хад, карэнным чынам перабудоўваць і ўдасканальваць усю сістэму навучання. Для гэтага перш за ўсё трэба ведаць «вузкія» месцы ў гэтай сістэме, прычыны педагогічнага браку, які выяўляецца часцей, чым гэтага хацелася б.

Якасць навучання, дакладней — слабая часам эфектыўнасць яго, — вось што найбольш турбуе ўсіх, хто выступаў на гэтым шырокім педагогічным форуме. Прыкладзілі вельмі несучасныя факты. Дырэктар Ведрыцкага ЦШ Рэчыцкага раёна, паэт У. Верамейчык, напрыклад, канстатаваў, што дзеці ў IV—V класах не ўмеюць добра чытаць. А калі вучань не навучыўся добра чытаць у пачатковых класах, то ён не толькі літаратуры, а і фізікі, хіміі і іншых важных дысцыплін не адолее. Сумны прыклад прывёў пісьменнік і літаратурнавец А. Мальдзіс, які, у прыватнасці, сказаў:

— Успамінаецца такі выпадак. Гадоў пяць таму назад мне прыйшлося ў школе Астравецкага раёна — не буду канкрэтна называць, — удзельнічаць у правядзенні нечага сярэдняга паміж анкетай і віктарынай аб веданні беларускай літаратуры. Сярод іншых было такое пытанне: «Калі, дзе і кім была надрукавана першая беларуская кніжка?» Дык вось, на гэта пытанне ў анкетце змагла адказаць толькі адна вучаніца, якая напісала, што першую беларускую кніжку пад назвай «Дудка» ў 1917 годзе выдаў... Янка Купала. І то, як я заўважыў, яна карысталася падказкай, таму што настаўніца паказала ёй лічбу «17», але вучаніца не разумела — ці то 1517, ці 1917... У гэтай гісторыі мяне ўразіла не столькі тое, што вучаніца не ведала, калі і дзе Скарына выпусціў першую беларускую кніжку; нават не тое ўразіла, што большасць вучняў не змагла адказаць на пытанні віктарыны, назваць, у прыватнасці, лаўрэатаў Ленінскай прэміі — беларускіх пісьменнікаў, а тое, што, як даведаўся по-

тым з класнага журнала, вучаніца гэтая — выдатніца па беларускай літаратуры. Яшчэ больш здзіўся, калі ў раённым адзеле народнай асветы даведаўся, што сама настаўніца з'яўляецца выдатніцай народнай асветы. Падумалася: а што ж у іншых школах, калі ў гэтай «выдатніцы» так «добра» ведаюць беларускую літаратуру?

Яшчэ адно сведчанне, якое наводзіць на невясёлы роздум. Гаворыць дацэнт філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна, пісьменнік Д. Бугаёў:

— Нам даводзіцца сутыкацца з маладымі людзьмі, якіх выпускае школа. Прычым, да нас ідуць лепшыя выпускнікі школы, з сярэднім балам атэстатаў не ніжэй за «4». А ведаюць літаратуру яны слаба, ды і мову таксама. На ўступных экзаменах нават лепшыя выпускнікі школ не вельмі пісьменныя, у тым ліку медальсты. Я думаю, што гэта мае прамую сувязь з праграмай па літаратуры ў школе. Школьныя праграмы па літаратуры вельмі звужаюць, абкарнаюць, таму вучні мала чытаюць, і вось вынік.

Бяда, відавочна, не толькі ў звужанасці праграмы па літаратуры, хоць яна і прадвызначае асноўную суму ведаў. Нараканні чуліся і на якасць падручнікаў — і па мове; і на слабую падрыхтоўку настаўнікаў, і на дрэнную іх «узброенасць» — недахоп метадычнай і крытычнай літаратуры, пад крытычным агнём была сама методдыка.

— Я прыхільнік такой методдыкі і такіх метадаў, — гаварыў пісьменнік В. Вітка, — каб галоўным клопам та ўсіх нас было тое, як словам, мастацкім вобразам, літаратурай, мастацтвам выхоўваць чалавека, як дейсці да пачуццёў дзіцяці, яго эмоцый. А сёй-той хацеў бы перавесці ўсё гэта ў пэўныя фармуліроўкі, даць непарушныя адказы на ўсе пытанні, якімі было б лёгка і на ўвесь час карыстацца і нам, і настаўнікам. Але гэта рызыкаўная пазіцыя, бо не можа быць вечных ацэнак, вечных фармуліровак, у павінна быць і жалезнай методдыкі. Такая методдыка толькі на руку гультаяватаму настаўніку,

роднага краю, пра непарыўную сувязь пакаленняў савецкіх людзей. Усё гэта добра. Дрэна ж тое, што часцяком у вершаваных радках адчуваецца — не паэт да самазабыцця служыць раскрыццю тэмы, а тэма сваёй папулярнасцю і надзеянасцю служыць паэту. Асабліва красамоўна сведчаць аб гэтым вершы «Роздых», «Ленін на суботніку».

Ці трэба так рэзка адзвацца аб кніжцы «Раніца»? Магчыма, што і не. Але і далікатнасьць таксама недарэчы, бо мы гаворым пра паэзію. Нека Майкоўскага папракнулі за тое, што ён задужа рэзка гаворыць з маладымі паэтамі. Уладзімір Уладзіміравіч адказаў: «Калі б яны прыйшлі да мяне гаварыць пра дзіцячыя веласіпеды, я б быў мяккім і далікатным, але яны прыйшлі гаварыць аб паэзіі».

Разгляд кніжкі Ф. Баторына можна было б, канечне, прывесці ў адваротным, агульнапрынятым парадку. Спачатку назваць усё станоўчае ў зборніку, а ў канцы ў некалькіх словах пералічыць выдаткі. Толькі каму ад гэтага карысць?

А вершы, вартыя станоўчай ацэнкі, у кніжцы ёсць.

Перш за ўсё хочацца адзначыць верш «Раніца», які і даў назву зборніку. Шчыра і проста, без позы і надуманасці паэт піша аб нялёгкай прафесіі ўрача, марыць аб збавенні людзей

ад хвароб. Натуральнымі і заканамернымі бачацца словы:

...І сніцца мне сон цудоўны,
Што пазнікалі хваробы
У цэлым вялікім свеце,
А ўсе былыя ўрачы
Вырошчваюць чырвоныя
ружы
У батанічным садзе.

Нельга абысці маўчаннем і сапраўды чалавекалюбівы верш «Мой кабінет». Ён як быццам народжаны ў паўсядзёнай трывозе і клопатах аб чалавеку.

Уражвае і хвалюе сваёй трагічнасцю, суровай жыццёвай праўдай «Балада пра сустрэчу».

Адчуваецца, што гэтыя і некаторыя іншыя вершы аўтар пісаў пад дыктоўку свайго сэрца. Тут менавіта пачуццё нарадзіла слова. Вось такое слова і патрэбна чытачу!

Выход з друку кожнай новай кнігі — свята для аўтара і выдавецтва, якія завяршылі карпатлівую, падчас пакутлівай работу. Свята і для чытача, калі кніга атрымалася сапраўды патрэбнай, вартай таго, каб на яе трацілі час і думкі. Хочацца верыць, што Фелікс Баторын здольны стварыць такое свята. Да сапраўднага свята, як і да шчасця, шлях не блізкі, але ў маладога паэта дастаткова сілы, каб прайсці яго.

Павел ВЕРАБ'ЕУ,
журналіст.

г. Слаўгарад.

КУЛЬТУРА МОВЫ

НІ З ЧОГА, НІ З ЯКАГА

Праглядаю рукапіс пасля вычиткі карэктараў. У сказе «— Нікому я мяккі не выпасіў, ні ў кога я жменькі асакі не ўзяў...» папраўлена: ні ў каго. І яшчэ ў двух сказах аналагічныя папраўкі: Гаспадыніны рукі ні да чога не дакраналіся; Але гэты ні на якага з тых, што я ведаю, не падобны. Карэктарка адпаведна зрабіла: ні да каго, ні на якога.

Разбіраемся з карэктарамі.

— Чаму, дзяўчаты, паправілі? — пытаюся.

Карэктарка, што вычитвала рукапіс, тлумачыць: — Пытальныя займеннікі хто, што, які ў родным склоне адзіночнага ліку маюць формы: каго, чаго, якога.

— А з чаго вы ўзялі, што ў названых сказах пытальныя займеннікі?

— Ні з чога, — сумелася дзяўчына, — яно і так відаць, што пытальныя.

— Толькі што самі вы казалі: ні з чога.

— Чула не раз выслоўе такое: ні з чога, ні з якага. Гавораць гэтак, калі тлумачаць, што нешта зрабілася без даў прычыны.

— Бачыце, і самі вы і другія гаворыце гэтак, а хочаце, каб пісалі не гэтак.

Задумаліся.

— У гэтых сказах, — умяваецца другая карэктарка, — не пытальныя займеннікі хто, што, які, а адмоўныя займеннікі ніхто, нішто, ніякі ў родным склоне з прыназоўнікамі ў, да, на. Прыназоўнікі аддзялілі адмоўе ні ад займеннікаў. Таму памылкова можа здавацца (калі не браць пад увагу адмоўе ні), што гэты пытальныя займеннікі. Але пытальныя займеннікі з адмоўем ні ніколі не ўжываюцца. Калі да іх далучаецца часціца ні, яны адразу пераходзяць у займеннікі адмоўныя. І яшчэ трэба ведаць, што адмоўныя займеннікі ўжываюцца толькі ў адмоўных сказах, а ўсе названыя сказы адмоўныя.

Значыць, — далей сам вяду гаворку, — у названых сказах адмоўныя займеннікі, напісаныя асобна з часціцаю ні, скланяюцца яны гэтак, як і напісаныя злітна з часціцаю ні: нікога — ні ў кога, нічога — ні з чога, ніякага — ні з якага, нікому — ні к кому, нічому — ні к чому, ніякому, ні к якому і г. д. У беларускай літаратурнай мове зафіксаваны і малаўжывальныя формы тыпу ні ў кога, якія ідуць, відаць, ад блытаніны адмоўных займеннікаў (што пішучца асобна з адмоўем ні) з пытальнымі. Беларускай літаратурнай мове найбольш уласцівыя формы тыпу ні ў кога, ні да чога («Граматыка беларускай мовы», т. 1, Мн., 1962, стар. 292).

ШУКАЮ СЛОВА

З'ёмныя яблыкі. Вычытаў такое ў адным заклапочаным і цікавым артыкуле. Уразіла слова з'ёмныя, уразі-

ла ненатуральнасцю. Вушы рэжа яно, бо штучна зроблена. А ў нашай мове ёсць даўно абжытае слова, якім называюцца яблыкі, знятыя з дрэва. Зафіксавана яно і ў «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» (т. 1, Мн., 1977, стар. 49): абірамыя яблыкі.

Чуў я і другое слова, якім называюцца такія яблыкі. Чуў на слухнім рынку ад людзей, якія спрадвеку вырошчваюць, абіраюць і атрасаюць яблыкі.

У сваёй картатэцы знаходжу запіс.

— Па чым яблыкі? — пытаюся ў дэці, паказваючы на чырвоныя, крутабоккі.

— Па дваццаць пяць капеек, — адказвае.

— А гэтыя?

— Па дзесяць капеек.

— А чаму цана розная, яблыкі ж аднолькавыя?

— Не аднолькавыя, — кажа дэтка. — Бачыце, гэтыя бітыя, паданкі, а тыя абір.

— Абір, кажаце? А як вы абіраеце?

— Знізу рукамі, а дзе не дастану рукамі, там здымаю.

— А якім здымаю?

— Просценькі такі. Сусед зрабіў. Узяў жэрдачку, раскалаў з канца, потым яшчэ раз накрывж раскалаў, растуліў, устанавіў наладжачу, прыбіў ражкі да яе, канцікі састрогаў.

Дзякуючы дэццы за навуку, смакую словы — абір, паданкі, здымач.

Словы празрыстыя, жывыя, натуральныя. Яны самі прасяцаць у слоўнік, у мастацкі твор, у артыкул. Абір (абіраныя яблыкі) з аднае сям'і са словамі апад, аналот. Аднолькава ўтвораны, аднолькава скланяюцца. Здымач з аднае сям'і са словамі сцягач, славівач, таўкач, малыгач. Паданкі — сінонім да ападу, падалан, якія ёсць у слоўніках.

Гатовенькія «словы» — толькі браць ды карыстацца.

Валянцін РАБКЕВІЧ.

які хоча пры дапамозе падручніка лёгка пражыць сваё жыццё ў школе: маўляў, у падручніку ўсё напісана, і далей гэтых ісцін, гэтых канцэпцый, гэтых фармулёвак не ідзе.

У чым мой клопат, мая трывога? — працягваў В. Вітка. — Гэта пачатковыя класы, адкуль пачынаецца, уласна кажучы, навучанне і адкуль пачынаецца фарміраванне чалавека і яго лёс — якім яму быць, якім ён будзе. Нам трэба вучыць дзяцей паралельна — адразу і беларускай, і рускай, а не адной якой-небудзь мове. Трэба абавязкова вучыць паралельна, і гэта будзе самы верны прынцып, які дасць сапраўды высокую пісьменнасць, высокую культуру нашым дзецям, бо той узрост, з якога дзіця пачынае вучыцца, — самы геніяльны філагічны ўзрост.

— Усё залежыць ад настаўніка, — гаварыў народны паэт Беларусі П. Панчанка, які ў свой час пяць гадоў аддаў выкладанню роднай літаратуры ў школе. — Які настаўнік выкладае і як выкладае, як ставіцца да свайго прадмета. Гады два назад мне давалося быць на агульнагарадской нарадзе выкладчыкаў, і тады прыемна было бачыць, якія ёсць у Мінску цудоўныя настаўнікі, якія любяць свой прадмет, які ведаюць яго. Але даводзілася сустракацца і з іншымі. У многіх школах я бачыў і бачыў, што ёсць розныя настаўнікі. Мне здаецца, што настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры ў нас кепска рыхтуюць. Кожны дацэнт і прафесар у ВДУ імкнецца як мага панавуковай падаць свой пункт погляду, і ўрэшце выходзіць ён, выпускнік, з гэтай ВДУ і не ведае па-сапраўднаму — як жа выкладаць дзецям прадмет свой, што яму рабіць.

П. Панчанка так выказаўся пра цяперашнія школьныя падручнікі:

— З падручнікаў найбольш мне падабаюцца кніжкі для самых маленькіх — «Буквар» Анатоля Клышкі і наогул усе кніжкі для пачаткоўцаў. І падручнікі Рыгора Васільевіча Шкрабы. Можна, у іх трэба ўнесці нейкія папраўкі, але зробленыя яны на высокім узроўні, у іх добра

паказваецца, што такое літаратура і як яе успрымаць.

Правадзейны член Акадэміі педагогічных навук СССР В. Івашын сказаў:

— Мову і літаратуру, бяспрэчна, трэба вывучаць з самага ранняга ўзросту. Трэба, каб дзеці многа вучылі на памяць, развівалі эмоцыі, фантазію, выдумку, асацыятыўнасць. Гэта, паводле яго слоў, вельмі і вельмі важна для развіцця чалавека.

Гаворачы пра школьныя падручнікі, В. Івашын назваў вельмі і вельмі вострай праблему суадносін класічнай і сучаснай літаратуры ў іх. Па меры абгаечэння прыгожага пісьменства гэтая праблема становіцца яшчэ вострай. Тым не менш, над ёю трэба пастаянна і настойліва працаваць, шукаць аптымальнае рашэнне. Ёсць яшчэ адна праблема, канстатуе В. Івашын. Для сярэдніх класаў не хапае твораў на сучасную тэматыку. Школе вельмі і вельмі патрэбна цяпер і публіцыстыка для дзіцяці і юнацтва, патрэбна і педагогічная публіцыстыка.

У нас пакуль што няма тэорыі падручніка. Адсюль — цяжкасці, што паўстаюць перад аўтарамі новых падручнікаў. Тым не менш, сказаў прамоўца, я лічу, што цяперашнія падручнікі ў ідэйных, метадалагічных і эстэтычных адносінах вышэйшыя, чым папярэднія. Застаецца толькі ўдасканальваць іх.

Гаварыў В. Івашын і пра падручнікі Р. Шкрабы, адзначыўшы ў іх некаторыя недахопы метадалагічнага характару. Дарэчы тут згадаць і словы з выступлення Д. Бугаёва, які, у прыватнасці, сказаў, што галоўная вартасць гэтых падручнікаў у тым, што яны даюць багаты літаратурны матэрыял — ёсць магчымасць настаўніку і вучню выбіраць; і словы народнага пісьменніка Беларусі Я. Брыля, які «з вялікім эстэтычным задавальненнем яшчэ ў рукапісе чытаў такую талковую і цікавую гутарку пра беларускую літаратуру»; і словы настаўніка У. Верамейчыка, які зазначыў, што падручнікі Рыгора Васільевіча Шкрабы нядрэнныя, толькі, маўляў, трэба яшчэ прайсціся па іх добрым глэблем...

Каму, як не настаўніку, лепш

відаць, лепш ведаць вартасці і недахопы таго або іншага падручніка, сутнасць той або іншай метадычнай устаноўкі ці канцэпцыі? Таму з асаблівай увагай слухалі прысутныя іх выступленні.

Настаўніца Гарадзейскай СШ № 1 Нясвіжскага раёна І. Шкодзік выказала шэраг слушных заўваг па падручніках беларускай літаратуры для IV—VII і VIII класаў, засведчыла, што дзякуючы падручніку для X класа вучні ў іх школе палюбілі беларускую літаратуру, выказала пажаданне, каб больш выдавалася патрэбнай крытычнай літаратуры, якую маглі б выкарыстоўваць настаўнікі ў сваёй рабоце.

— Методыцы можна навучыцца, — гаварыла настаўніца СШ № 102 г. Мінска Ж. Прымак, — галоўнае, каб настаўнік прыходзіў у школу з вялікім багажом ведаў у літаратуры — замежнай, савецкай, нашай беларускай літаратуры. На што трэба звярнуць асаблівую ўвагу ў ВДУ — гэта вывучэнне дзіцячай літаратуры. Што да тэорыі падручнікаў, то хацелася б, каб у іх была шырэй прадстаўлена ленынская тэма. Наша беларуская Ленініяна якраз багатая, а ў падручнікі ўключана пакуль што не самае ўдалае.

Любоў да роднага краю пачынаецца, як вядома, з гісторыі, працягвала прамоўца. Таму патрэбна стварыць кнігу па старажытнай гісторыі літаратуры. Вучні хочуць больш ведаць і пра Сымона Буднага, і пра Скарыну, і пра Каліноўскага, і пра іншых дзеячаў мінулага. А ў нашых падручніках выдатныя імёны толькі пералічваюцца.

Безумоўна, гаварыла далей настаўніца, новыя падручнікі напісаны на добрым прафесійным узроўні, яны арыентаваны на настаўніка і вучня ў вывучэнне літаратуры як мастацтва слова. Аднак практыка паказвае, што ўрокі па іх цяжка ўспрымаюцца вучнямі, ім цяжка даюцца тэарэтыка-літаратурныя паняцці. Падручнікі павінны больш арыентавацца менавіта на вучня, бо настаўнік можа знайсці і выкарыстаць дадатковы матэрыял, іншыя крыніцы, а падручнік — гэта ў пераважнай большасці адзінае, чым ка-

рыстаюцца вучні, рыхтуючы ўрок.

Падручнікі, дапаможнікі, літаратура для пазакласнага чытання, школьныя праграмы... Гэта, відавочна, асяродак усіх праблем, бо тут канцэнтруецца і знаходзіцца сваё ўвасабленне педагогічна думка. Таму так або іначэй тэма гэтая закралася ў выступленнях амаль усіх прамоўцаў.

Інспектар-метадыст Міністэрства асветы БССР Н. Качаноўская добрым словам адзвалася пра «Буквар» А. Клышкі, «Роднае слова» (I—II класы) В. Віткі і «Роднае слова» для III класа Э. Агняцет, выказала пажаданне, каб пісьменнікі часцей прыходзілі ў школы і бавалі на ўроках, на сустрэчах з вучнямі і настаўнікамі.

А. Малдзіс гаварыў, што падручнікі для нашых дзяцей занадта сур'ёзныя, а значыць, сумныя. У іх няма гумару, няма фантастыкі, якую так любяць дзеці. Калі ў нас не развіты жанр фантастычнай літаратуры, дык трэба браць за межнюю фантастыку, перакладаць і ўключаць у падручнікі.

Прафесар М. Грынчык гаварыў пра дыспарорцыі ў размеркаванні праграмага матэрыялу ў падручніках і прыводзіў такі факт: «Сымон-музыка» Я. Коласа вывучаецца ў VI класе, але лірыка-філасофскі ўрывак, які ўключаны ў падручнік, шасцікласніку цяжка зразумець. Гэты твор павінен вучацца ў IX—X класах як надзвычай глыбокі і важны для выхавання творчых пачаткаў.

Думку аб стварэнні спецыяльнага, цэласнага курса беларускай літаратуры для школы падтрымаў В. Вітка:

— Цэласнага курса беларускай літаратуры ў нас няма. У нас ёсць абсалютна розныя падручнікі, напісаныя рознымі стылямі, зрэдагаваныя рознымі рэдактарамі, на розных узроўнях пісьменнасці і метадычнай падрыхтаванасці. Пагэтума абсалютна правільна ставіцца пытанне аб распрацоўцы курса беларускай літаратуры і, само сабой, мовы для школы. А пачатак гэтага курса ёсць ужо, удалы пачатак. Гэта «Буквар» Анатоля Клышкі. Радасна, што навучанне нашых дзяцей пачы-

наецца з такой жывой, жыватворнай крынічкі, якая далучае дзіця да роднай мовы. І Клышкаў «Верасок», як дапаможнік да буквара, выдатная работа. Работа гэта і мастацкая, і навуковая, адным словам — педагогічная.

Інспектар-метадыст Міністэрства асветы БССР К. Краўцова пазнаёміла прысутных з сутнасцю ўдасканаленых праграм. У адпаведнасці з імі вядзецца ўдасканаленне падручнікаў. Стала добрай традыцыяй, кажа яна, што праграмы і падручнікі абмяркоўваюцца ў Саюзе пісьменнікаў, Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы АН БССР, што ўлічваецца думкі настаўнікаў.

Спецыфіка курса літаратуры ў тым, што гэта навука аб мастацтве і само мастацтва. Мы помнім, кажа прамоўца, словы І. Мележа пра тое, што трэба выходзіць людзей літаратурай. Значыць, у падручніках і хрэстаматых павінны быць высокамастацкія творы з высокім выхавальным патэнцыялам, творы, вывераныя часам. Адсюль і паўстае праблема аптымальных суадносін класікі і сучаснай літаратуры ў школьным курсе.

Як сацыяльны заказ, гаворыць К. Краўцова, мы просім прыняць наш заклік да пісьменнікаў пісаць высокамастацкія творы пра сучаснасць, пра выдатных людзей Беларусі.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Б. Сачанка гаварыў пра важнасць вивучэння старажытнай літаратуры ў школе, падтрымаў думку, што трэба аднавіць работу грамадскай камісіі СП БССР з удзелам усіх зацікаўленых бакоў па вивучэнні літаратуры ў школе.

Міністр асветы БССР М. Мінкевіч адказаў на пытанні прысутных.

Пасля заключнага слова дакладчыка вынікі гаворкі падвёў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР прафесар Н. Гілевіч.

Па абмеркаванні пытання была прынята пастанова, якая прадугледжвае шэраг канкрэтных захадаў для палепшэння выкладання беларускай мовы і літаратуры ў школах рэспублікі.

Хачу гаварыць аб Расіі

Хачу гаварыць аб Расіі — абсяг мне яе дарагі, — нібыта мяне папрасілі аб гэтым лясы і лугі.

Яны мне падлічваюць годы, ад іх мне раскошы чакаць. І толькі вось гэтай прыроды заўжды мне не будзе хапаць.

Паехаць — каб толькі вяртацца, уладу Радзімы адчуць. Над ёй, нібы птушцы, схіляцца і сэрцам дрыготкім крануць.

І зноў зразумець непазбежна, з ёй зверыўшы думкі свае: багаты гасцінец замежны не варты травінкі яе.

Гляджу я на дрэвы Расіі, шумяць яны мне аб адным,

што я — яе дрэўца у сіле ў зялёным прасторы маім.

Што чыста, з сябрамі ў дарогах не спыняцца годы і дні. Як многа скрозь дрэў! І як многа надзейнай і добрай радні.

Зязюля

Зязюля, зязюля, зязюлька, нямала яшчэ на вяку ты будзеш будзіць мяне гулка сваім гарлавінным «ку-ку».

Над рэчкай, над ціхім райцэнтрам, у бліках расы, ручая — мая, з беларускім акцэнтам, як першая нянька мая.

Зязюлька, дык што ж ты кукуеш, якія куеш ты мне дні? Сумуеш? Аб чымсьці талкуеш? Маё ты жыццё не сагні!

З адказам цябе не прыспешу. Будзь добрай, як лічыш гады... Радзіма, о як я залежу даўно ад цябе — назаўжды.

дзе Р. Казановай выйшаў некалькі год назад зборнік вершаў М. Аўрамчыка. Зараз яна працуе над перакладам вершаў Я. Янішчыц. З удзячнасцю прыгадваю, што мой першы выхад да рускага чытача таксама абавязаны перакладам Р. Казановай.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Імя Рымы Казановай па праву займае месца ў ліку самых вядомых паэтаў краіны. Аб гэтым сведчыць той факт, што яе кнігі імгненна знікаюць з прылаўкаў кнігарняў, тут жа знаходзяць свайго чытача, у прыватнасці, маладога. У гэтым я мог не раз перананацца асабіста, калі даводзілася быць на розных літаратурных сустрэчах з удзелам Р. Казановай. Зала яе тут жа пазнавала, прымала, вітала...

Нельга тут не сказаць і пра наступнае — пра тое, якое месца ў жыцці і творчасці паэтэсы займае Беларусь. У сваім вершаваным звароце да зязюлі яна пранікнёна гаворыць: «Мол, с беларускім акцэнтам, как первая нянька мол...». Сказана гэта не дзеля краснага слоўца. Так яно ёсць і на самай справе. Бо бацька Р. Казановай родам з Віцебшчыны. Адсюль — і «беларускі акцэнт», і веданне нашай народнай песні. Менавіта ў перакла-

ПРОЗА

ПЕРШЫЯ баі для чырвонагвардзейцаў былі цяжкімі. Атрад нес страты: былі і забітыя, і параненыя, і кантужаныя. У крывавых сутычках з рэгулярнымі, добра ўзброенымі войскамі казалася недастатковая ваенная падрыхтаванасць чырвонагвардзейцаў. Не хапала зброі, асабліва боепрыпасаў. Але вопыт набываўся ў баі, зброя — там жа: чырвонагвардзейцы захапілі ў ворага больш за два дзесяткі вінтовак, тры кулямёты і каля сарака гранат. У атрад прыйшло некалькі вопытных франтавікоў. Арол перагрупаваў дзесяткі з такім разлікам, каб у кожнай з іх былі мінімум два чалавекі, якія служылі ў рэгулярнай арміі. За кошт асабістага часу і адпачынку павялічваліся гадзіны на вывучэнне ваеннай справы. Усе чырвонагвардзейцы пагадзіліся з гэтай дадатковай нагрузкай.

— Колькі ж усяго паначаплялі немцы на гэтую пачвару, — бурчэў Міхаіл Сіўцоў, круцячы ў руках ручны нямецкі кулямёт, які зіхацеў чорнай фарбай.

— Ты перад ім выглядаеш малайцом, — ляпаючы па плячы таварыша, жартаваў Сяргей Назарэнка. — А ў баі побач з табой проста няма чаго рабіць.

— Не гавары глупства, — незадаволена агрызнуўся Сіўцоў. — Вывучаў, вывучаў сваю тарахцелку, а цяпер падсунулі нямецкую.

Сіўцоў злосна вылаяўся, скруціў самакрутку і закурыў. Ён паглядзеў на свайго добрага даўняга сябра, потым пагляд свой зноў перавёў на нямецкі кулямёт:

— Але, з другога боку, Сярожа, каму больш зручна з яго страляць...

— Вядома, табе, — перабіў Сіўцова Сяргей Назарэнка.

Да іх падышлі Мікалай Кавальчук, Парфяноў і іншыя чырвонагвардзейцы.

— Прывітанне стралкам-трафейнікам, кулямётчыкам, бывай, фатэрляндцыя, — выскаляўся Кавальчук пад адабранне таварышаў.

— Выскаляецеся, а самі не ведаеце чаго, — зрабіў пакрыўджаны выгляд Сіўцоў.

— Ведаем, ведаем, — не сунімаўся Кавальчук. — Як ты пачнеш паліць з яго, дык немцы прымаюць цябе за свайго і бягуць у наш бок, быццам ім паміраць лягчэй ад сваіх куль.

— Ты хоць пісьмо пашлі ім з удзячнасцю, — не сунімаўся жартаўнікі.

— Ды запрасі ў гошці яшчэ. Пабалбачы з імі! Сіўцоў, не бачачы канца жарцікам, схпіў кулямёт і навіў яго на таварышаў.

— Як думаеце, нахабнікі, патраплю? — строга спытаў ён.

— Ну яго к чорту, хлопцы, — сказаў Кавальчук. — Ён яшчэ, чаго добрага, на самой справе пальне. Давайце, рассаджвайцеся. Сядай і ты, пірат.

— Вы самі піраты. Даводзіце чалавека да белага калення, а потым сядай, сядай...

— Ды мы ж, Міша, прыйшлі да цябе не так, — пачаў Сяргей Назарэнка. — З важнай прапановай. І нешта прынеслі ў падарунак. — Ён выцягнуў з сумкі загорнутыя ў брызент нямецкія патроны, а з кішэні — шматок сала і дзве скібачкі хлеба, прыгаворваючы: — Першае — па пяць-сем штук ад кожнага, хто мае нямецкую вінтоўку, другое — гасцінец нашых шэфу-сялян з Рэчыцкага павета, якіх мы выратавалі ад бандытаў. Памятаеш, відаць?

— Так, хлопцы, такое не забываецца, — з радасцю гаварыў Сіўцоў, прымаючы патроны і сала з хлебам. Асабліва было прыемна даведацца, што сяляне прыслалі атраду не толькі некалькі кілаграмаў сала і печанага хлеба, але і дзесяць мяшкоў бульбы, мяшок круп і два мяшкі мукі. Яны прывезлі чырвонагвардзейцам таксама пісьмо з падзякай за

храбрасць і знаходлівасць у баі з азвярэлымі бандытамі.

— Колькі мы іх тады паклалі, га? — усклікнуў Сіўцоў.

— А зброю адабралі?..

— Не адабралі, а падабралі, — перабіў яго Мікалай Кавальчук.

— Ці не ўсё роўна, што кіем, а што палкай? — не пагаджаўся Міхаіл Сіўцоў. — Уцякалі ж яны і кідалі ад страху зброю не самі. Праўда ж?

Кавальчук кіўнуў галавой у знак згоды:

практычна было вырашана пытанне з 4-ма пульманамі. З паравозам было цяжэй. Зварнуўся ў дэпо да знаёмых рамонтнікаў з просьбай. Абяцалі адрамантаваць паравоз, які стаяў на запасных пуцях. Праз два дні машына будзе гатова. Але аб гэтым ён не гаварыў дружнымімі ні слова. Па-першае, не быў упэўнены, што адрамантуюць паравоз. Па-другое, не хацеў размагнічваць надзею на лепшае. Але сённяшня дасціпнасць і знаходлівасць Назарэнка і іншых чыгуначнікаў вельмі яго ўзрадавалі: «Вось як пераўтварае рэвалюцыя людзей. Яны зу-

Уладзімір ЯКУТА

У снежні 1917 года для барацьбы з контррэвалюцыяй і інтэрвентамі быў сфарміраваны Палескі чырвонагвардзейскі атрад. Па прапанове У. І. Леніна атрад быў накіраваны на Волга-Бугульмінскую дарогу, па якой у Маскву ішоў хлеб. Выкон-

ваючы заданне партыі, чырвонагвардзейцы ажыццявілі свой гераічны подзвіг. Пра гэты падзеі я напісаў аповесць «Помнік маці», урывак з якой прапаную чытачам «ЛіМа».

АУТАР.

— Добра, няхай будзе так. Усё роўна цябе не пераканаеш.

Чырвонагвардзейцы ў сваіх размовах і не заўважылі, як падышоў камандзір атрада Арол. Ён добра чуў апошняю частку размовы.

— Чаму, таварышы, у нас атрымліваецца не зусім зразумелая пятрушка? — нечакана спытаў ён. — З бандытамі вядзём бой умела і, галоўнае, нечакана, і амаль не маем страт. А вось з рэгулярнымі войскамі ўжо не тое. Кажучы па-чыгуначнаму, прабукусоўваем.

— Я думаю, усе нашы беды ад таго, — уступіў у палеміку звычайна маўклівы Дзямідаў, — што мы ваюем па-даўняшаму. Пакуль дойдзем, пакуль вернемся. Час праходзіць. Станцыя ж ад станцыі знаходзіцца на вялікай адлегласці. Ісці ж даводзіцца раскалшмачанымі кружнымі дарогамі.

— Патрэбен транспарт! — быццам згаварыўшыся, выгукнулі адразу некалькі чалавек.

— У нас жа ёсць некалькі калёс з коньмі, — заспакойваючы, сказаў Пётр Чыж.

— Пры чым тут коні?

— Што з іх толку?

— Ды гэтыя калёсы на разбітых дарогах — адзін клопат!

Сяргей Назарэнка, які дагэтуль маўчаў, унёс прапанову:

— Нам патрэбен свой паравоз і некалькі вагонаў. А то сапраўды — шавец без ботаў.

Усе дружна засмяяліся. Камандзір жа паківаў галавой:

— І як гэта ніхто з нас раней не падумаў пра гэта! Ай, малайчына, Сярожа, ай, малайчына. Чыгуначнікі абрадаваліся, замітусіліся, паляпвалі адзін аднаго па плячы. Асабліва дасталася «рацыяналізатару». Яго радасна абдымалі, моцна ціснулі руку:

— Малайчына. Цяпер мы пакажам прусакам! Маўчаў толькі адзін камандзір атрада. Думка аб пасадцы атрада ў вагоны спела ў яго даўно. І ўжо

сім іншых людзі, чым былі некалькі месяцаў назад. Выраслі і духоўна і палітычна...».

Думку камандзіра перапыніў Дзямідаў. Ён заклапочана спытаўся:

— Нас жа, Нічыпар Максімавіч, у дашчатых вагонах перастраляюць немцы, як куранят.

— Ну, гэта мы яшчэ паглядзім, — адказаў Арол. — Звонку пакрыем вагоны тоўстай сталлю, а ўнутры пакладзём мяшкі з пяском. Кулі нас не дастануць, а пад гарматы не будзем сунуцца. Паравоз, вядома, таксама пакрыем тоўстымі лістамі сталі.

Мінула яшчэ пяць турботных дзён, на працягу якіх камандзір чырвонагвардзейцаў бегаў як апантаны з вагонага дэпо ў паравознае. Побач з ім, быццам цень, быў машыніст Парфяноў.

І вось радасная вестка абляцела атрад: «Браняпоезд гатовы!» Вядома, да сапраўднага браняпоезда тром абшытым жалезам пульманам з платформы, абкладзенай па бартах мяшкамі з пяском, было далёка. Але і такі, саматужна зроблены рукамі гомельскіх чыгуначнікаў, транспарт уяўляў грозную сілу.

Чырвонагвардзейцы не ведалі, як і адзінчыць сваіх таварышаў. На мітынг, што ўзнік стыхійна, Парфяноў, выказваючы думку ўсіх, сказаў:

— Мы заўсёды будзем помніць, што ў нас ёсць сапраўдныя таварышы...

— Абараняйце рэвалюцыю, — папрасіў чырвонагвардзейцаў стары слесар. — А мы будзем заўсёды з вамі.

Дружба працоўных была як ніколі патрэбна, бо з усіх бакоў ішлі трывожныя весткі. Галоўным ворагам Рэспублікі Саветаў стаў нямецкі імперыялізм. Кайзераўскія салдаты знаходзіліся на подступах да Гомеля. Палескі чырвонагвардзейскі атрад атрымаў баявое заданне затрымаць ворага пад Рэчыцай. Бой у Рычыцы можна лічыць рашаючым, які вызначыў аблічча атрада. І да яго былі сутычкі ў раёне станцыі Уза з легіянерамі Доўбар-Мусніцкага, у іншых месцах з рознымі контррэвалюцыйнымі фарміраваннямі. Але параўнаць іх з баямі ў Рэчыцы нельга. Немцы прывыклі, не сустракаючы асаблівага супра-

Радзіма, звякую бяздомнай —
брусіччай у ліпкім кулку, —
без гэтых насмешліва-добрых
тваіх гарлавінных «ку-ку»!

Зязюля, зязюля, зязюлька...

Ціха пад адной страхой са мной,
на зялёнай вуліцы зямной
дажывае годы, як у сне,
чалавек,
забіты на вайне.

З той вайны нямала год прайшло,
— столькі ж і яго — як ні было,
хоць з пасцелі ранкам устае,
брыецца, і ходзіць, есць і п'е.

І катлету спраўна ён жуе.
Ён жыве! — хаця і не жыве.
І адкрыта кажуць урачы:
Ясна ўсё — лячы ці не лячы...

Вочы, як з празрыстае расы,
ордэны, нібыта абразы,
на сукне мундзіра — як відны! —
Усё, што засталася ад вайны.

Добры быў казак, любіў размах.
Руская хітрыначка ў вачах.
Цвёрдая салдацкая рука,
цёплая бацькоўская шчака.

Дарагі таварыш камісар!
Цябе яшчэ не гне гадоў цяжар.
Мы б з табою наламалі б дроў,
пашумелі б так, што будзь здароў!

Ды на той, на памятнай, вайне,
на чужой далёкай старане
у тысячнай атацы штыкавой
за Радзіму ты закончыў бой.

Што мяне суцешыць? Ды нішто,
дай жа зашпілю я паліто,
памагу па лесвіцы сысці,
лаўку у садку табе знайсці.

Адчуваю, за маёй спіной
развітаецца бацька мой са мной.
Знаю, што рабіць мне, як мне быць,
што мне —

ненавідзецца,
што —
любіць.

Свіціцца Падмаскоўе, як расінка
на лісціку ў бярозавыя дні.
У расінцы высвятляецца Расія
ва ўсёй сваёй празрыстай чысціні.

І светла елкам, аж сінее ззянне.
Празрыстая зямля і ручайкі.
І песні, што складаюць расіяне.
І першыя вясновыя гракі.

Ідзеш ты ці ў грыбы, альбо на лыжах,
ці напраткі, ці там, дзе ходзіць
рабінінка, сняжынка, кожны рыжык
як шкельца, ўсё прасвечваюць наскрозь.

І чалавек, што быў глухім і змрочным,
становіцца празрыстым і святочным.
І я сама былінкаю сячу,
адкрытай і бяспаспашнай быць хачу.

Гляджуся, нібы дрэва ў рэчку,
у Расію,
дзе сагравае луг, як па вясне,
дзе я прайду праз кожную асінку
і кожная асінка — праз мяне.

Здаецца, гэта я лясы расціла,
касіла, будавала да цямна;
ва мне Расія, быццам я — Расія,
і я ў Расіі — як сама яна.

Пакуль яшчэ жывём
не блытанай хлуснёю,
давай з табой памром,
хаця б для нас з табою.

Пакуль яшчэ абман
фантазіяй завецца,
пакуль яшчэ на гран
бяды не набярэцца,

пакуль гляджу сама
мядова і стамлена,
пакуль жыцця няма
на свеце без Мадонны,

пакуль яшчэ, як госьць,
ты добры, асцярожны,
пакуль разлука ёсць,
як-небудзь жыць, ды зможам...
Пераклаў Юрась СВІРКА.

ціўлення, прасоўвацца на ўсход толькі ўдзень. На
ноч спыняліся, выставішы ахову. А паколькі ахову
ніхто не турбаваў, то і вартавыя паводзілі сябе
спакойна. Гэта і скарысталі гамяльчане. Трыма групамі,
папярэдне разведваючы размяшчэнне немцаў, чыр-
вонагвардзейцы на досвітку нечакана напалі на іх.
Немцы ў страшэннай паніцы выскакалі з хат у
споднім. У цемры, не разабраўшыся, што да чаго,
стралялі абы-куды, нават па сваіх.

Арол папярэдзіў байцоў:
— Таварышы! Перадайце па ланцугу: берагчы
патроны, не страляць упустую.
— Таварыш камандзір, — узбуджана прамовіў
Пётр Чыж, які быў побач, — немчура сама наладзіла
такі феерверк, што нам і не снілася!

— У страху вочы вялікія, але гэта не надоўга. — па-
пярэдзіў Арол. — Як толькі адкрые агонь браняпо-
езд, адразу ж усім адыходзіць на ўмоўленае мес-
ца...

Апошнія словы камандзіра заглушылі выбухі. На
станцыі штошчы загарэлася. Яркія водбліскі асвят-
лілі цёмныя вуліцы і завулікі. Гэта ўступіў у бой
браняпоезд.

— Адыходзіць, таварышы, адыходзіць! — зноў па-
чулася каманда Арла.

Чырвонагвардзейцы, быццам невідзімкі, зніклі ў
цемры. Байцы, якія знаходзіліся ў браняпоездзе,
умела выконвалі загад камандзіра. Яны таксама рап-
тоўна ўварваліся на станцыю і ва ўпор расстралялі
нямецкія эшалоны з тэхнікай і харчамі. Адключыць
вакзал ад электразабеспячэння не ўдалося. Акрамя
ўсяго, у гарачцы ўваходную стрэлку ўключылі на
цэнтральны шлях, які асвятляўся з усіх бакоў.

Немцы хутка ачомаліся і пачалі абстрэльваць
браняпоезд. Некалькі чырвонагвардзейцаў былі па-
ранены. Узнікла небяспека, што па цягніку ўдараць
прамой наводкай з гармат.

— Задні ход! — скамандаваў начальнік браняпо-
езда Дзяніс Сіўцоў. — Страляць толькі па цэлі з він-
товак.

Ён хутка пайшоў на паравоз і забраў з сабой лёг-
кі трафейны кулямёт. Набіраючы хуткасць, браня-
поезд падаўся назад. На паравозе затрашчаў куля-
мёт Сіўцова, і нека пацямнела. Хутка браняпоезд
стаў нябачным для ворага.

— Малайчына, Дзяніс, добра ведае сваю справу!
— хвалілі чырвонагвардзейцы свайго новага началь-
ніка браняпоезда. — Яшчэ паўкіламетра і не даста-
нуць нас.

Але радасць была заўчасная. З боку будкі стрэ-
лачніка ўдарыў буйнакаліберны нямецкі кулямёт.
Паравоз спыніўся. Выйсце было адно: без прама-
руджання знішчыць варожую засаду і вызваліць
шлях для браняпоезда.

Сіўцоў быў ужо сярод чырвонагвардзейцаў. Ён
загадаў перацягнуць два «Максімы» да задняй сцен-
кі браняпоезда і біць па нямецкай засадзе.

— Пяць чалавек пойдзе з левага боку, пяць — з
правага, — удакладніў Сіўцоў. — Закідайце гранатамі
кулямётчыка за будкай стрэлачніка. Браняпоезд
зноў крануўся з месца.

— Хутчэй, таварышы, — пачуўся голас Пятра Чы-
жа, — яны стрэлкі не чапалі, накідалі толькі рознага
ламачча на пуці.

Праз некалькі мінут пуць быў расчышчаны, і бра-
няпоезд знік удалечыні.

У сумятні і не заўважылі, што Дзяніс Сіўцоў,
увесць у крыві, у непрытомнасці ляжыць на падлозе
пульмана. Побач з ім сядзеў Мікалай Кавальчук, так-
сама увесць у крыві.

— Хлопцы, што з вамі? — закрычаў Пархонцаў.

— Супакойся, я не паранены, — ледзь чутна пра-
мовіў Кавальчук, — дапамагаў Дзянісу дабрацца да
вагона.

Сіўцову далі вады і пачалі перавязваць. Ён стаг-
наў. Стагналі і іншыя параненыя. Арол нахіляўся
над імі, размаўляў, як з дзецьмі:

— Пацярпіце, дарагія, хутка будзе Гомель, пацяр-
піце.

Да ўзыходу сонца яны ўсе былі ў казарме.

Нягледзячы на ўсе намаганні Чырвонай Арміі і

Чырвонай гвардыі, інтэрвенты прасоўваліся наперад.
Пад пятой нямецкай захопнікаў аказаўся і Гомель.
Палескія чырвонагвардзейцы адступалі да Навазыб-
кава, у бок Бранска. Адступаючы, вялі цяжкія баі з
ворагам. Моцна скоўваў дзеянні атрада недахоп бое-
прыпасу. Вырашана было звярнуцца за дапамогай
да камандавання бліжэйшай часці Чырвонай Арміі.
Але гамяльчан чакала горкае расчараванне. Чыр-
вонаармейцы былі самі на галодным баявым пайку.
Праўда, тое-сёе яны далі для айчынай зброі, а ня-
мецкіх патронаў наогул на складах не было. А між
тым, амаль палавіна зброі ў Палескім атрадзе была
трафейная, дакладней, нямецкая.

Арол прыйшоў у роспач, калі падлічыў наяўнасць
патронаў.

— На адну вінтоўку па вясемнаццаць патронаў, —
злаваўся ён. — На кулямёт няма і сотні. Трэба штось-
ці рабіць, таварышы. Давайце думаць разам.

У гаворку ўключыўся Назарэнка:

— Тут цяжка што-небудзь прыдумаць новае. Мы
ж гэтыя праклятыя патроны якімі толькі шляхамі не
здабываем, а іх усё няма.

Як заўсёды бывае, дапамог выпадак. У атрад
прыбыло папайненне — семнаццаць чалавек. Восем
з іх былі гомельскія бальшавікі. Вось яны і навялі
на патрэбную думку: паслаць у Гомель двух-трох
чалавек, якія зоймуцца забеспячэннем атрада няме-
цкімі боепрыпасамі.

— Гэтак нас там і чакаюць немцы ў Гомелі, — за-
сумняваліся многія чырвонагвардзейцы ў такім ры-
зыкоўным кроку. — Злоўца і расстраляюць!

— Не так страшны чорт, як яго малююць, — спакой-
на гаварылі бальшавікі. — Многія немцы не разумеюць,
чаго яны знаходзяцца ў Расіі. У іх аслабла дысцып-
ліна. А галоўнае — значная колькасць нямецкіх сал-
дат спачувае нашай рэвалюцыі.

— Адкуль вы ведаеце, што яны спачуваюць баль-
шавікам? — пытаўся чырвонагвардзейцы.

— А мы ўжо працавалі з імі і таму кумекаем,
што да чаго.

— Я таксама па-нямецку сёе-тое разумею, — ус-
міхнуўся новенькі і нечакана прапанаваў: — У групу
запішыце і мяне.

— Ты ж, здаецца, не гомельскі? — пацікавіўся
адзін з чырвонагвардзейцаў.

— Не, я з-за Добруша, — адказаў новенькі, — а
прозвішча маё Кавалёў.

— Вось бачыш, ты ў горадзе заблытаешся, — не
адставалі чырвонагвардзейцы, — іншых саб'еш з
панталыку.

— Горад я ведаю не горш за гамяльчаніна, пра-
цаваў там больш за тры гады. — Кавалёў зноў усміх-
нуўся. — І не дзе-небудзь, а ў пажарнай часці. Аб-
лазіў усё вулікі і завулікі.

— Ну, калі пажарнік, тады іншая справа, — дружна
засмяяліся чырвонагвардзейцы.

Арол вырашыў паслаць у Гомель Мікалая Каваль-
чука і Арцёма Кавалёва. У Гомелі да іх павінен быў
далучыцца вопытны бальшавік Дзмітрый Караваяў.
Двое сутак атрад рыхтаваў маладых чырвонагвар-
дзейцаў у дарогу.

— У такіх шапках, хлопцы, вас адразу раскусяць,
вазьмі маю, — казалі адны.

Другія, наадварот, не згаджаліся:

— Твая яшчэ горшая. У ёй Кавалёў як сапраўдны
жулік, а жулікаў усіх арыштоўваюць.

— Няпраўда, немцы шпану не чапаюць.

— Шапкі шапкамі, а вось боты яўна не адпавяда-
юць, — не звяртаючы ўвагі на папярэднія рэплікі,
сказаў адзін з новенькіх. — Ён падышоў да Каваль-
чука і прысеў каля яго. — Бачыце, які першакласны
тавар і пашыты з густам. Ну чым не прыманка сад-
раць іх?

Толькі на трэці дзень, улічваючы ўсе пажаданні,
Арцём Кавалёў і Мікалай Кавальчук выправіліся ў
Гомель. Праводзіў іх сам камандзір атрада. Ён
ішоў з чырвонагвардзейцамі кіламетры тры, даючы
апошнія настаўленні:

— Будзьце асцярожныя, не забывайце народную
мудрасць: сем разоў адмерай, а адзін — адрэж.

Гомель быў забіты нямецкімі войскамі, былымі

фабрыкантамі і памешчыкамі, белагвардзейскімі
афіцэрамі і фальшываманетчыкамі, царскай ка-
марылляй усіх рангаў і проста спалоханымі ін-
тэлігентамі. Большасць з іх была, вядома, ворагамі
Савецкай улады, але ў многіх, у тым ліку і ў няме-
цкіх салдат, расплюшчваліся вочы. У гэтым перака-
наліся Кавалёў і Кавальчук увачавідкі. На Мясніцкай
вуліцы да іх досыць сціпла падышоў нямецкі сал-
дат і на ламанай рускай мове папрасіў закурыць.

— Калі ласка, будзь ласкаў, — адказаў Кавалёў,
выцягваючы з кішэні штаноў табак. — Куры і з са-
бой вазьмі!

Немец скруціў вялізную самакрутку, запаліў яе і
моцна закашляўся.

— Гут рускі табак, — шумна засмяяўся ён.

Гледзячы збоку на вясёлых маладых людзей, якія
па-сяброўску ляпалі адзін аднаго па плячах, можна
было падумаць, што сустрэліся аднасьляччаныя або
былыя семінарысты.

— Данке шон, — дзякаваў немец. — Добра рускі,
добра Ленін, добра рэвалюцыя.

Чырвонагвардзейцы, быццам між іншым, спыталі-
ся ў яго, дзе раскватаравана іх часць. Салдат ахвот-
на расказаў. Да немца падышло яшчэ некалькі сал-
дат. Яны пра нешта бурна заспрачаліся і пайшлі.

Калі чырвонагвардзейцы падышлі да патрэбнага
дома, майскае сонца высока ўзнялося над дахамі
дамоў. На ганку іх сустрэў невысокага росту мужчы-
на. Гадоў яму было не больш за сорак. Падцягнуты,
без якіх-небудзь вызначальных рысаў, ён адразу
прыцягваў да сябе. Кавальчуку падалося, што ён яго
дзесьці бачыў.

— Мне пра вас, таварышы, паведамілі яшчэ ўчо-
ра, — разглядаючы чырвонагвардзейцаў, паведаміў
ён. — Маё прозвішча Караваяў. У вас нічога не пы-
таюся, таму што ведаю вось гэтага прыгажуня-чыгу-
начніка яшчэ з шаснаццаціга года. — Ён паказаў рукой
на Кавальчука.

— Не пазнаеш? — спытаўся Караваяў у Мікалая і,
бачачы, што той крыху разгубіўся, удакладніў: — Ку-
лямётныя курсы памятаеш, у класным вагоне на да-
лёжкіх шляхах?

— Значыць, я не памыліўся, што бачыў вас ра-
ней, — усклікнуў Кавальчук.

— Добра, добра, заходзьце ў той пакой, — запра-
сіў Караваяў.

У прадаўгаватым пакоі, у які ўвайшлі чырвона-
гвардзейцы, сядзела пяць чалавек: трое за сталом,
а два каля сцяны на канапе. Потым праз дзверы,
што выходзілі ў сад, зайшоў яшчэ адзін і сказаў:

— Вакол ціха, можаце працягваць нараду.

Знаходзячыся ў цяжкіх умовах акупацыі, гомель-
скія бальшавікі ні на хвіліну не спынялі барацьбу.
Яшчэ ў сакавіку цяжкага для Савецкай рэспублікі
васемнаццаціга года Гомельскі падпольны бальша-
віцкі камітэт надрукаваў і распаўсюдзіў зварот да
рабочых і сялян, у якім паведамлялася, што выкан-
ком Гомельскага Савета становіцца на чале бараць-
бы працоўных супраць акупантаў, за аднаўленне
Савецкай улады. У звароце гаварылася: «Нямецкім
захопнікам намі аб'яўлена бязлітасная вайна, і мы
не складзём зброі да таго часу, пакуль у нашых ра-
дах будзе хоць адзін чалавек, здольны насіць
зброю».

У доме № 76 па вуліцы Ветранай знаходзілася
явочная кватэра падпольнай бальшавіцкай арганіза-
цыі. Для каардынацыі дзейнасці партызанскіх атра-
даў ва ўсе воласці былі пасланы прадстаўнікі Па-
лескага камітэта партыі. Ворагу наносілі адзін удар
за другім. У сакавіку партызаны разграмілі ў Гомелі
нямецкі штаб, у Рэчыцкім павеце адбілі тысячы він-
товак і чатыры кулямёты, быў узарваны варожы
цягнік Зябраўка — Церахоўка, праводзіліся апера-
цыі па ачышчэнні валасцей ад акупантаў. У маі па-
чала працаваць друкарня Гомельскага падпольнага
камітэта. У чэрвені забаставалі чыгуначнікі і выбра-
лі забастовачны камітэт з сарака чалавек. Забастоў-
ка паралізавала рух на некалькі дзён.

Усё гэта падточвала сілы ўнутранай і знешняй
контррэвалюцыі, умацоўвала веру працоўных у пе-
рамогу.

НАПЯРЭДАДНІ З'ЕЗДА МАСТАКОЎ БЕЛАРУСІ

Заір АЗГУР,
народны мастак ССРСР:

«УНЕСЦІ СВОЙ УКЛАД У БАРАЦЬБУ ЗА МІР»

— Заір Ісакавіч, якія падзеі мастацкага жыцця рэспублікі ў перыяд паміж X і XI з'ездамі мастакоў Беларусі вы хацелі б адзначыць у першую чаргу?

— Гэты перыяд быў вельмі плённы для нашага мастацтва. Па-ранейшаму адной з галоўных тэм мастацтва Беларусі застаецца Вялікая Айчынная вайна. Не выпадкова з'яўленне жывапіснага цыкла Міхаіла Савіцкага «Лічы на сэрцы»: Савіцкі сам удзельнік вайны. Не выпадкова і стварэнне помніка Савецкай маці-патрыётцы. Аўтары мемарыяла, таленавітыя скульптары Андрэй Заспіцкі, Мікалай Рыжанкоў, Іван Міско — прадстаўнікі пасляваеннага пакалення. І тое, што імі створаны помнік такога магутнага эмацыянальнага гучання — сведчанне ўдзячнай памяці аб тых, каму мы абавязаны сённяшнім мірным жыццём.

Між іншым, гэта творчая тройка працуе вельмі плённа і ў іншай тэматыцы. Я маю на ўвазе створаны імі помнік Максіму Горкаму ў парку, які носіць імя пісьменніка. Ён добра ўпісаўся ў навакольнае асяроддзе. У ім пластычнымі сродкамі падкрэслены дэмакратызм і народнасць Горкага.

Над мемарыялам героям рэвалюцыі для Магілёва працуе зараз Леў Гумілеўскі. Помнік павінен падкрэсліць гістарычную ролю горада і, шырэй, усёй Беларусі ў рэвалюцыйных падзеях. Як вядома, Магілёў быў трэцім па важнасці цэнтрам Кастрычніцкай рэвалюцыі. Ад таго, за кім пойдучы салдаты Заходняга фронту, залежаў лёс паўстання... Работа яшчэ не скончана, але ўжо зараз відаць, што гэта будзе цікавы помнік, сапраўдны твор мастацтва.

Многа зрабілі ў перыяд паміж з'ездамі маладыя скульптары. Цікавыя дэкаратыўныя скульптуры Леаніда Зільберта на фасадзе новага будынка Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі ў Мінску. Трэба адзначыць цыкл партрэтаў герояў грамадзянскай вайны і герояў працы Уладзіміра Летуна. Зразумела, нельга абйсці ўвагай творчасць Сяргея Вакара — аўтара вельмі ўдалага помніка Максіму Багдановічу. Калі будзе добраўпарадкавана плошча, на якой стаіць помнік, яго мастацкія вартасці будуць падкрэслены яшчэ больш выразна. Мне вельмі падабаецца скульптура «Арфей» В. Занковіча (ён адзін з аўтараў Хатынскага мемарыяла). Міфныя набліжаны да рэальнасці. Варта ўвагі работа скульптараў М. Палякова і Л. Давідзенкі — бронзавыя фантазы на праспекце Машэрава. Кампазіцыя добра задумана і часткова ўжо рэалізавана ў матэрыяле.

І асабліва хацелася б адзначыць творчы поспех Святланы Гарбуновой, аўтара помніка вялікаму беларускаму асветніку Сымону Буднаму ў Нясвіжы. Будзем чакаць новых работ таленавітага скульптара, новых партрэтных статуяў, новых помнікаў дзеячам беларускай гісторыі і культуры.

Гаворачы пра скульптараў, не варта забываць прадстаўнікоў іншых відаў мастацтва.

Па-ранейшаму ў страі ветэраны: Я. Зайцаў, В. Цвірка, М. Гугель, А. Шыбнёў, І. Давідовіч. Як аб з'яве беларускага мастацтва — а гэта мастацтва вядома далёка за межамі краіны — мы гаворым пра творчасць А. Кашкурэвіча, Г. Паплаўскага, Л. Асецкага, Ю. Тышкевіча, У. Савіча, М. Купавы, А. Марачкіна, У. Тоўсіцка.

Гэта ж можна сказаць аб майстрах дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. На новы ўзровень узнялося і самадзейнае выяўленчае мастацтва.

— А якімі творчымі здабыткамі быў адзначаны гэты час менавіта для вас?

— Я па-ранейшаму працаваў. Працаваў над помнікам Леніну, які зараз устаноўлены ў горадзе Гур'ева, над бюстам двойчы Героя Сацыялістычнай Працы М. С. Патолічава для горада Дзяржынска Горкаўскай вобласці. З вялі-

18 лютага ў Палацы культуры прафсаюзаў урачыста адкрыцця чарговы, XI з'езд мастакоў БССР. Напярэдадні гэтай важнай падзеі ў культурным жыцці рэспублікі нашы карэспандэнты звярнуліся да вядомых жывапісцаў,

графікаў, скульптараў, маладых твораў з просьбай расказаць пра тое, чым жывуць яны сёння, з якімі творчымі набыткамі, з якімі думкамі сустракаюць свой форум.

кім натхненнем рабіў бюст-помнік Пятру Міронавічу Машэраву для Віцебска. У Маскве устаноўлены помнік скульптара Я. Вучэцічу маёй работы.

Асобна трэба адзначыць два помнікі К. Марксу і У. І. Леніну перад будынкам ЦК КПБ. У складзе нашай творчай групы былі архітэктары Юрый Казакоў і Юрый Грыгор'еў.

У перыяд ад з'езда да з'езда я зрабіў цыкл скульптурных партрэтаў. Некаторыя з іх экспанаваліся на выстаўках, як, напрыклад, партрэт Міколы Гусоўскага, вялікага беларускага паэта. Другія я яшчэ не прадстаўляў на суд гледача. Гэта партрэты пісьменнікаў Максима Гарэцкага, Алеся Адамовіча, сцэнографа Аскара Марыкса, грамадскага дзеяча Кірылы Мазурава.

— Якія, на вашу думку, пытанні творчага жыцця неабходна абмеркаваць на з'ездзе?

— Найважнейшая задача сённяшняга дня — захаванне міру. Мастакі могуць і павінны ўнесці свой уклад у тую вялікую барацьбу за мір, якую вядзе наш народ, наша партыя. Як зрабіць, каб гэты ўклад быў больш важкі — аб гэтым трэба гаварыць з трыбуны з'езда.

На маю думку, на з'ездзе трэба падняць пытанне аб тым, як сродкамі мастацтва змагацца з адмоўнымі з'явамі нашага жыцця, якія перашкаджаюць нам жыць і працаваць.

Варта пагаварыць аб традыцыях і наватарстве. Наватарства немагчыма без ведання традыцый. Бо глядзец у будучыню, планаваць будучае можна толькі на падставе ведаў аб мінулым. Але я лічу, што карыстацца спадчынай мінулага трэба як метадам, а не як прыёмам. Інакш гэта будзе паўторам таго, што ўжо было. Трэба шукаць творчую манеру, прыём, форму, адпаведную сённяшніму дню.

Інтэрв'ю правёў П. ВАСІЛЕЎСКІ.

Анатоль АНІКЕЙЧЫК,
народны мастак БССР:

«ВЕРНАСЦЬ ЖЫЦЦЁВАЙ ПРАЎДЗЕ»

Творчая актыўнасць, цвёрдая жыццёвая пазіцыя, вернасць рэалістычным прынцыпам у мастацтве заўсёды вылучаюць беларускага скульптара Анатоля Анікейчыка. Усведамленнем высокага прызначэння скульптуры — мастацтва глыбокай думкі — адзначаны лепшыя яго творы, выкананыя як у станковым, так і ў манументальным плане.

— Анатоль Аляксандравіч, якому віду скульптуры вы аддаеце перавагу, што вы лічыце галоўным у мастацтве?

— Праз станковае мастацтва спасцігаеш чалавека. Працуючы над партрэтамі, перш за ўсё звяртаю ўвагу на інтэлектуальную насычанасць вобраза. Пасрэдным чалавек не можа з'яўляцца аб'ектам увагі мастака. Да станковай скульптуры я стаўлюся як да крыніцы, якая «поіць» манументальнае мастацтва.

Вобраз беларускага песняра Янкі Купалы заўсёды цікавіў мяне. Ад партрэтаў, якія адлюстроўваюць індывідуальныя рысы характару паэта, я прыйшоў да манументальнага вырашэння вобраза — помніка ў скверы, які носіць імя Янкі Купалы. Над купалаўскай тэмай працяваю працаваць зараз. Мною створаны эскіз мастацкага афармлення крынічкі на радзіме паэта, каля вёскі Вязынка. У ім я імкнуўся вобразна асэнсаваць разуменне Купалам паэзіі, творчасці, народных вытокаў літаратуры.

Аддаючы даніну памяці цудоўнаму чалавеку, кіраўніку Кампартыі Беларусі Пятру Міронавічу Машэраву, які трагічна загінуў, я лічыў сваім грамадзянскім абавязкам выканаць скульптурны помнік на месцы яго пахавання. Мадэль помніка ўжо існуе, у бліжэйшы час яна будзе пераведзена ў матэрыял. Іншы аспект гэтага шматграннага вобраза я хацеў выявіць у бюсце Пятра Міронавіча, які

будзе устаноўлены ў адной з кают карабля, што будзе насіць імя Машэрава.

— Тэма подзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчынай вайне праходзіць праз усю вашу творчасць, да яе вы час ад часу звяртаецеся, пераасэнсоўваючы, інтэрпртуючы інакш...

— Новы мемарыяльны комплекс узводзіцца зараз на месцы спаленай фашыстамі вёскі Шуеўка ў Докшыцкім раёне, на зямлі, дзе загінуў кожны трэці жыхар. У цэнтральнай частцы гэтага помніка — постаць жанчыны-маці, велічнай і гнеўнай.

— І яшчэ адно пытанне. Якія пытанні, на вашу думку, павінны быць абмеркаваны на маючым адбыцца з'ездзе?

— Перш за ўсё — пытанні творчыя. Варта абмеркаваць задачы манументальнага мастацтва, якія звязаны з глядацкім успрымманнем. Яго рэжысура павінна абаярацца на дакладнае разуменне прыроды ўспрыняцця мастацкага твора. Бо скульптура служыць фарміраванню гарманічнага гарадскога асяроддзя, а значыць, павінна далікатна і арганічна ўпісвацца ў навакольнае асяроддзе.

Гутарку вяла Л. БОРТНІК.

Людвіг АСЕЦКІ:

«ПРАБЛЕМЫ ЧАСУ— ПРАБЛЕМЫ МАСТАЦТВА»

— Людвіг Пятровіч, ці не маглі б вы выказаць свае думкі наоколі таго, як развівалася беларускае графічнае мастацтва за мінулыя пяць год, якія задачы ставіць сёння перад мастакамі рэспублікі.

— За мінулыя гады беларускае графіка дасягнула значных поспехаў. Апошнія пяць гадоў — гэта якасны скачок ва ўдасканалванні прафесійнага майстэрства нашых мастакоў. Гэта пошук новых тэм, новых рашэнняў у нацыянальным выяўленчым мастацтве.

У апошні час творы многіх нашых графікаў экспанаваліся не толькі на ўсесаюзных выстаўках, але і за мяжой. Работы беларускіх мастакоў былі паказаны ў Англіі, ЗША, краінах Афрыкі, у Канадзе, Францыі, Грэцыі, Заходнім Берліне, Польшчы і ў шмат якіх іншых дзяржавах — усіх не пералічыць.

— Вы толькі што ўспомнілі аб новых тэмах, аб пошуках іх вырашэнняў беларускімі мастакамі. Ці мае гэта непасрэднае дачыненне да тых надзённых праблем, якія ставіць цяпер перад нашым грамадствам?

— Я перакананы ў тым, што кожны мастак — графік ці жывапісец, паэт ці празаік, не павінен «рашаць» праблемы. Мусіць, ён павінен толькі ставіць іх, пазначаць. Праблемы рашаюцца грамадска, а не мастаком. А сам ён і мастацтва ўвогуле — толькі сродак уздзеяння на кожнага члена нашага грамадства. Мастак — звычайны чалавек, але ў той жа час гэта чалавек з абвостранымі пачуццямі, які па-свойму ўспрымае знешнія і глыбінныя праявы жыцця. Ён рупліва і чуйна шукае тую ісціну, якая знаходзіцца побач з ім. Кожная эпоха спараджала праблемы свайго часу. І праблемы тыя заўсёды знаходзілі жывы водгук у сэрцах мастакоў. Таму, гаворачы аб вырашэнні пэўных задач, я меў на ўвазе перш за ўсё прафесійныя якасці, якія набываюць нашы мастакі, выкарыстоўваючы ў сваіх работах традыцыі нацыянальнай культуры і смелы пошук выяўленчага мастацтва нашых дзён.

— За апошнія гады ў беларускае графічнае мастацтва прыйшло нямала маладых мастакоў, якія нястомна працуюць і заўжды ў пошуках новага. Што вы можаце сказаць аб іх?

— Сапраўды, племя беларускіх графікаў папоўнілася новымі імёнамі, якія заслугоўваюць увагі. Гэта ўсё людзі, здольныя сказаць сваё слова ў мастацтве, якія шукаюць новыя формы выяўлення сваіх задумак. Трэба быць смелым. І таму будзем памяркоўныя — дадзім ім магчымасць эксперыментаваць.

Мы, вядома, можам крытыкаваць манеру таго ці іншага маладога мастака, але не павінны навязваць сваю. У кожнага мастака свой шлях, і яскравым прыкладам пошукаў яго з'яўляюцца для маладых такіх вядомых беларускіх графікаў, як А. Паслядовіч, А. Кашкурэвіч, Г. Паплаўскі, Ю. Зайцаў, У. Пашчасцеў.

— Многія маладыя мастакі-графікі шмат увагі аддаюць гістарычным, фальклорным сюжэтам, з вялікай ахвотай ілюструюць творы класічнай беларускай літаратуры.

— Нацыянальнасць у мастацтве — быццам залатая нітка, і вышыты ёю твор робіцца больш яркі, выразны. Чалавек з яго пакутамі і радасцю, з нянавісцю і любоўю — вось вечная, заўсёды хвалючая тэма. Зразумела, жыццё ўносіць новы змест у мастацтва, падказвае новыя матывы, погляды, узбагачае яго новымі формамі. Але, каб выявіць сябе ў гэтай тэме, мастак павінен мець сваю жыццёвую пазіцыю, свой ідэал у мастацтве. Аб гэтым ішла гаворка на XXVI з'ездзе КПСС. Мусіць, гэтага часам нестae нашым маладым мастакам, але гэта — я ўпэўнены — прыйдзе да іх з жыццёвым вопытам.

— Жыццёвы вопыт і прафесійнае майстэрства — катэгорыі, якія фарміруюцца з цягам часу. Што тычыцца майстэрства мастака, то яно складаецца, бярэ пачатак у перыяд яго творчага стаўлення. Як вы ставіцеся да таго, што ў нашым тэатральна-мастацкім інстытуце выкладаюць мастакі-графікі, якія самі нядаўна скончылі гэтую вышэйшую навуковую ўстанову?

— Пэўна, тым і тлумачыцца, што работы, выкананыя шматлікімі выпускнікамі інстытута, нягледзячы на цудоўнае выкананне, часта бедныя ўнутраным зместам. Апрача таго, абмежаванае кола тэм, якія выкарыстоўваюць у сваёй творчасці пачынаючыя мастакі. Мала, на жаль, працуюць яны над тэмамі сучаснасці. А тут маладыя могуць праявіць сябе найбольш поўна. Бо гэта тэма блізкая ім, яна побач з імі.

Праблема выхавання самастойнага мыслення ў маладога мастака заўсёды і ва ўсе часы была адной з асноўных праблем мастацкага жыцця, таму што ад яе шмат у чым залежыць будучае нацыянальнае выяўленчае мастацтва. Сучаснае ж мастацтва нараджаецца пад пэндзлем удумлівага творцы, які правільна разумее сваё месца ў жыцці, сваю ролю і значэнне.

Наша беларускае графічнае мастацтва мае добрыя традыцыі, у яго глыбокія нацыянальныя карані. За час свайго існавання наша графіка пасталела. І мы рады гэтаму. Перад намі стаіць шмат праблем. Рашыць іх будзе не проста. Бо мастацтва — гэта мастацтва...

Гутарку запісаў Д. ФІЛІМОНАЎ.

Віктар ГРАМЫКА,
старшыня праўлення СМ БССР:

«ВОБРАЗНАЕ АДЛЮСТРАВАННЕ НАШАГА ЧАСУ»

— Калі акінуць позіракам мінулае пяцігоддзе жыцця нашага творчага саюза, мы убачым уражлівае панараму выставаў — іх было праведзена 647, адзначым з'яўленне новых твораў, якія пашыраюць і наш манументальны летапіс, і галерэю жывапісных палатэн, і графічных лістоў; мы убачым шэраг архітэктурна-мастацкіх ансамбляў, такіх, напрыклад, як 59 алімпійскіх аб'ектаў рэспублікі, дзе ўкладзена праца майстроў усіх відаў мастацтва. Гэта значыць, што і жыццё наша, і гарады нашы сталі больш багатыя і прыгожыя.

Мы ведаем, што колькасць паказчык у свеце духоўных каштоўнасцей — не галоўны крытэрыў. І ўсё ж размах выставак дзейнасці даў магчымасць кожнаму мастаку не толькі весці размову з гледачом, але і правесці дзейнасць свайго творчасці. Сярод многіх клопатаў важнейшым застаецца барацьба за ідэйна-мастацкую якасць твораў, за іх духоўную напоўненасць і глыбіню пранікнення ў жыццё.

Адлюстроўваючы зменлівую, складаную і дынамічную рэчаіснасць, працягвала развіццё станковае мастацтва. І сутнасць вобразна-стылістычных змен вылучае мову, жывапіс, графіку, скульптуру апошніх год, відаць, трэба шукаць у характары працаў, якія адбываюцца ў свядомасці грамадства. Напэўна, з'явілася штосьці новае ў атмасферы мірнага для нас, але тры, вожнага часу. Думаецца, асноўную якасць гэтага новага можна адчуць у павышэнні адказнасці кожнага чалавека за захаванне міру і прыроды, за шчасце, за сцвярдзенне маральных каштоўнасцей — за тое, што ўрэшце можна забяспечыць будучыню чалавецтва. Магчыма, таму пафас мастацтва цяпер скіраваны не столькі да людзей наогул, колькі да сумлення кожнага. І гэтае ўзмацненне асабіста-эмацыянальнага, маральнага пачатку адбілася і ў беларускім мастацтве.

Наша мастацтва свята захоўвае народжаны народам грамадзянска-патрыятычны ідэал, які з дзесяцігоддзя ў дзесяцігоддзе асэнсоўваецца мастакамі, які вызначае яснасць светапоглядных пазіцый, фарміруе рысы эмацыянальнага ўспрыняцця свету. Сквозь прызму гэтага ідэала бачыцца чалавек і жыццё сённяшняга дня, па-філасофску разуменяцца заканамернасці часу. Ён дапамагае аддзяліць уяўныя і часовыя каштоўнасці ад сапраўдных і вечных. Галоўнае ж істотнае зерне, без якога гэты ідэал не быў бы жыццяздольны — яго народнасць і партыйнасць. У шырыні гэтага паняцця заклучаюцца як інтэрнацыянальнасць ідэй, так і пераканаўчая сіла нацыянальнай спецыфікі, нацыянальных вобразаў, праз якую толькі і спасцігаюцца самыя агульныя і вечныя духоўныя катэгорыі.

У 70-я гады паступова павялічваецца ў нашым мастацтве «ўдзельная вага» тэмы міру, працы, стварэння. У творах гэтых гадоў стаў больш адчувальны лірычны герой мастака. Мастак імкнецца паказаць персанажаў сваіх карцін у разнапланым, нязмушаным стане, праўдліва выявіць цікавасць да шматграннай псіхалагічнай характарыстыкі.

Усе гэтыя працы ў тым або іншым варыянце назіраюцца ў савецкім жывапісе і выяўляюць агульнасць таго, што адбываецца ў мастацтве розных рэспублік. У рэчышчы гэтых агульных працаў ускладнілася і ўзбагацілася новымі эмацыянальна-эмацыянальнымі нюансамі вобразная мова твораў, ускладніліся іх драматычна і жанравая рэжысура, прасторавае вырашэнне. Змяняюцца і рамкі традыцыйнай тэматычнасці, бо з'яўляюцца карціны-роздумы, палотны-прытчы аб міры, аб часе, аб чалавеку.

Сярод самых дарагіх мастакам матываў беларускага мастацтва з неаслабнай сілай гучыць матыв роднай зямлі, сувязі чалавека з прыродай.

Цяперашні перыяд развіцця мастацтва вызначаецца ўзаемапрапаніраваннем жанраў у арганізме аднаго твора. Вельмі часта, напрыклад, партрэт пішацца ў адзінстве з пейзажам і наюрмортам і арганічна пераходзіць у сюжэтна-тэматычную карціну. Думаецца, і гэты працэс не выпадаковы. Ён адлюстроўвае ўсведамленне мастаком больш складаных, чым раней, уяўленняў аб сучасным свеце, аб яго супярэчнасцях і гармоніі.

Колькі гадоў назад выразна выявілася цікавасць да асваення самых розных пластоў класічнай спадчыны. Гэта тэндэнцыя праўдліва адлюстравана ў некалькіх мастакоў малымі памерамі карцін, іх камерным гучаннем, старанным гледаннем, дэталізацыяй выяўлення і ў жывапісе, і ў графіцы. Калі ў цэлым спрабаваць растлумачыць прычыны гэтай з'явы, то нельга не ўбачыць, што яна выклікана шчырым жаданнем мастакоў бачыць майстроў мінулага сваймі саратнікамі ў пошуках эстэтычных і маральных ідэалаў сённяшняга дня.

У садружнасці мастацтваў няма акрэсленай мяжы паміж станковым і дэкаратывна-прыкладным відамі. Прыкладнае мастацтва, у сваю чаргу, арганічна стыкуецца з манументальным. У прыкладным мастацтве прадаўжаюць развіццё два асноўныя напрамкі. Адзін з іх — прамае развіццё традыцый народнай творчасці. Другі — апасродкаванае выкарыстанне народнага эстэтычнага вопыту, а таксама мастацкіх традыцый. Раздзелы прыкладнага мастацтва нязменна даюць яркі, мажорны зарад нашым экспазіцыям. У іх заўсёды адчуваецца напружанасць творчых пошукаў, арыгінальнасць задум.

Азіраючыся на рубяжы, ужо дасягнуты і пройдзены нашым мастацтвам, мы бачым, што лепшыя творы, якія нясуць сваімі вобразами гледачу і абагульнены вопыт эпохі і ўвасобленага ў іх «я» ма-

стака, народжаны арганічным сплавам філасофскай думкі і жывых пачуццяў, інтэлектуальных і вобразных пачаткаў.

Думаецца, што ў гэтых асаблівасцях цяперашняга этапу развіцця мастацтва сацыялістычнага рэалізму ўгадваюцца контуры яго будучага аблічча. Уважліва вывучаючы і пераймаючы прагрэсіўны вопыт майстроў рэалістычнага мастацтва мінулых пакаленняў, развіваючы і сцвярджаючы тое лепшае, што ёсць у пратэцы сучаснай мастацкай творчасці нашай шматнацыянальнай краіны, мы павінны выйсці на новыя, больш высокія рубяжы вобразнага адлюстравання нашага гераічнага часу.

Запісала Н. УСЦІНОВІЧ.

Мікалай ІСАЕНАК:

«НЕ МАГУ БЫЦЬ АБЫЯКАВЫ»

— Гадоў пяць назад яшчэ ніхто не ведаў вас як мастака. Напэўна, апошнія гады былі для вас, маладога жывапісца, вельмі важныя. На мой погляд, адбыўся пераход ад перыяду вучнёўства да самастойнай творчасці. На рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках мы ўбачылі вельмі сур'ёзныя вашы работы. У пейзажах, наюрмортах, карцінах, такіх, напрыклад, як «Салдаткі. Адрэджанне», «Адна», прысутнічае пэўная творчая канцэпцыя. Як вы маглі б яе растлумачыць? Мусіць, яна выпрацавана менавіта за апошнія гады?

— Так, гэты перыяд для мяне быў і радасны, і напружаны... У пошуках свайго творчага шляху, у пошуках сваіх любімых вобразаў мастак натуральна зыходзіць з таго, што яму асабіста найбольш дорага. Дык вось, напэўна, галоўнае, з чаго я зыходжу, — гэта біяграфія маёй маці. Яна і цяпер жыве ў роднай вёсцы. Я часта бываю там. І дагэтуль збіраюцца ў яе суседкі, равеніцы. Мінулае ў іх доўгіх гутарках паўстае так жыва, як быццам было яно ўчора. І я не магу быць абьякавы. Бо на плечы гэтых жанчын легла самая цяжкая, падчас не жаночая работа. Мы і па сённяшні дзень абавязаны ім тым, што наша спаленая гітлераўцамі зямля адраджалася да жыцця. Яны і сямлі, і будавалі, і ўздыхалі з руінаў сёлы. Іншыя — гадамі чакалі сыноў, не скардзячыся, неслі сваю цяжкую ношу.

І я бачу, што жанчыны гэтыя, якія зведалі столькі гора, засталіся моцныя, не зломлены іх характары. Яны заўсёды заставаліся верныя сваёй зямлі — і ў радасці, і ў бядзе. Гэта адданасць — жывы прыклад для нас. У гэтым ува-соболенна для мяне сувязь пакаленняў.

Жывучы ў Беларусі, нельга не закрануць гэтай тэмы. Яна — у традыцыях нашага мастацтва. Ужо створана нямаля выдатных твораў, дасягнуць узроўню якіх вельмі цяжка. Але мы, мастакі маладога пакалення, абавязаны выказаць свае адносіны да тэмы зямлі і адданасці ёй. Напэўна, лны будучы крыху іншымі, чым у старэйшых.

Я думаю, не трэба спрабаваць узаўляць падзеі, якіх мы не бачылі. Відаць, найбольш плённа шукаць абагульнены мастацкі вобраз такім, якім ён табе ўяўляецца, магчыма, з дапамогай літаратурных твораў або кінафільмаў. Іншы шлях — пісаць ветэранаў Айчынай, мацірок, удоў, бачыць у іх гэтыя сляды мінулага. Гутаркі з імі прыносяць мне творчае шчасце. І, вядома, я люблю пісаць зямлю, дагледжанае поле — гэта адвечна і заўсёды сучасна. Як і хлеб, здабыты клопатлівымі рукамі. Для мастака, як і для працаўніка, ён не толькі харч, але і ўвасобленне гэтага клопату, зямной шчодрасці.

— Гэтая думка добра прачытаецца ў вашых карцінах. Калі вы пішаце пейзаж, то ў ім звычайна адчуваеш рытмы працы, дыханне жыцця. Ды і гераіні вашы, у асноўным пажылыя сельскія жанчыны, сведчаць аб перакананых мастака, аб грамадзянскім абавязку, які вы бачыце ў творчасці.

Як вы разумееце ролю маючага адбыцця з'езда мастакоў?

— Думаю, што з'езд — гэта свята, падвядзенне творчых вынікаў і звязанае з гэтым пачуццё абнаўлення жыцця. Я разумю, што творчасць — і грамадская справа і справа, якая зале-

жыць асабіста ад кожнага. Таму ў дні з'езда кожны павінен падумаць пра тое, што яму ўдалося зрабіць для мастацтва рэспублікі. Гэта значыць, аднесці да сябе крытычна і атрымаць новы зарад — зноў пачаць думаць пра сваю творчасць, пра тое, што яшчэ трэба пераадолець, аб ідэалах, якія мы павінны несці людзям сваім мастацтвам.

Гутарку вяла Э. ПУГАЧОВА.

Зоя ЛІТВИНАВА:

«ВЫСАКАРОДНАЯ ІДЭЯ НАТХНЯЕ МАСТАКА»

Манументальныя і станковыя працы Зоі Літвінавай заўсёды прыцягваюць пільную ўвагу гледачоў і крытыкаў сур'ёзнасцю падыходу да праблем сучаснасці, своеасаблівасцю жывапіснага рашэння. Успыхваюць спрэчкі, у меркаваннях мастацтвазнаўцаў чуецца іншым разам рознагалоссе. Але што для ўсіх застаецца безумоўным — гэта яе яркі талент. Першая сярод мастакоў З. Літвінава адраджала тэхніку энкаўстыкі — вясков жывапіс, якім яшчэ да нашай эры карысталіся рымляне пры напісанні фаямскіх партрэтаў. Гэтае важнае адкрыццё было заўважана вядучымі мастацтвазнаўцамі краіны, яму былі прысвечаны артыкулы ў часопісах «Искусство», «Творчество». Менавіта ў тэхніцы энкаўстыкі З. Літвінавай былі выкананы ў апошнія гады «Партрэт Святланы Катковай», шэраг пейзажаў, манументальныя роспісы «Мая Беларусь» у Палацы культуры чыгуначнікаў імя Ільіча (сумесна са Святланай Катковай) і інш.

— Зоя Васільеўна, што, на вашу думку, галоўнае ў творчасці мастака?

— Прафесійная школа. Інакш кажучы — вялікі пласт традыцый еўрапейскай культуры, які мастак павінен творча засвоіць. І гэта датычыць не толькі высокага ўзроўню тэхнічнага выканання прац. Па праўдзе кажучы, гэтым ужо нікога не здзівіш. Галоўным з'яўляецца высакародная ідэя, што натхняе мастака. Я лічу: у мастацтве трэба быць не толькі шчырым, але і па-сапраўднаму сучасным. А гэта значыць — цікавіцца ўсімі значымі падзеямі, якія адбываюцца сёння ў мастацтве нашай краіны і наогул ва ўсім свеце. Мастацтва павіна стварацца высокапрафесійнымі і высокаадукаванымі людзьмі, якія з усёй павагай ставяцца да сусветнай культуры. Толькі такое мастацтва можа называцца мастацтвам нацыянальным. У сваіх творах мастакі часта ўжываюць сімваліку. Гэта датычыць у першую чаргу манументальных роспісаў. І іншым разам за сімвалічнымі знакамі не адчуваецца адухоўленасці ва ўспрыманні мастакамі свету. Твор набывае павярхоўнае гучанне, па сутнасці, губляецца сэнс працы.

— Якія формы творчай дзейнасці Саюза мастакоў рэспублікі вы прапанавалі б у дадатак да тых, якія існуюць зараз?

— Я лічу, што наспела вострая неабходнасць арганізоўваць не толькі рэспубліканскія выстаўкі, але і групавыя, і персанальныя выстаўкі яшчэ маладых мастакоў. Толькі тады можна будзе з усёй аб'ектыўнасцю разглядаць творчасць кожнага з іх. Таму што па асобных працах, якія раз-пораз з'яўляюцца ў нашых экспазіцыях, нельга скласці поўнага ўяўлення пра іх творчае развіццё, майстэрства. І яшчэ, трэба часцей збірацца мастакам, каб абмяркоўваць сучасныя праблемы мастацтва і творчасць кожнага — шчыра і бескампрамісна.

Запісала С. ЛАРЫСЕНКА.

Алена ЛОСЬ:

«НАЗАПАШАНА ШМАТ НАЗІРАННЯЎ»

— Якімі творчымі здабыткамі быў пазначаны асабіста для вас перыяд паміж мінулым і надыходзячым з'ездамі мастакоў Беларусі?

— Згадаюцца перш за ўсё ўражанні ад многіх цікавых экспазіцый, — усеса-

юзнай «Зямля і людзі», рэспубліканскай і ўсесаюзнай выстаўкі эстампа, выставак, прысвечаных 35-годдзю Перамогі, 90-годдзю М. Багдановіча.

Штогод ездзіла я на Палессе. Непасрэдня ўражанні ад вандровак сталі матэрыялам ілюстрацый да кнігі Якуба Коласа «Савось-распуснік», М. Янчанкі «Лета ў серванце», у час паездак назапашана шмат назіранняў. Паспрабую выдаць кніжачку навел для дзяцей.

Падрыхтавала шмат ілюстрацый. Найбольш цікавыя, на маю думку, — да паэмы А. С. Пушкіна «Руслан і Людміла», да кнігі «Канёк-гарбунок», «Ладачкі-ладкі» (разам з Н. Паплаўскай і М. Басалыгам), якая атрымала дыплом Ф. Скарыны, да зборнікаў вершаў і казак В. Лукшы «Крылаты цэх».

За гэты час створаны серыі работ «Пад палескімі дубамі», партрэты беларускіх пісьменнікаў, серыя графічных аркушаў да выстаўкі «Зямля і людзі». Прыемна, што мае работы экспанаваліся ў Чэхаславакіі, Аўстрыі, ФРГ, Іраку.

Цяпер да 100-годдзя Янкі Купалы рыхтую серыю каларовых літаграфій на тэмы Ляўкоўскага цыкла вершаў паэта.

— Абмеркаванне якіх пытанняў творчага жыцця вы прапанавалі б у павестку дня з'езда?

— Хацелася, каб нашы крытыкі, мастацтвазнаўцы больш гаварылі пра кніжную графіку, яе здабыткі, праблемы, яе майстроў. Нашы ж кнігі прымаюць удзел у шматлікіх выстаўках, атрымліваюць дыпламы, медалі.

І другое. Не надта актыўна маладыя мастакі працуюць у творчых майстэрнях Мастацкага фонду БССР. Мала ў іх эксперыментальных работ. Мала працуюць яны ў тэхніцы літаграфіі, амаль не выкарыстоўваюць колеры.

Запісала Г. САЧАНКА.

Тамара САКАЛОВА:

«ЗНАЙСЦІ СВАЁ ВОБРАЗНАЕ РАШЭННЕ»

— Тамара, вашы керамічныя творы вылучаюцца асаблівай адухоўленасцю, тонкасцю ўспрымання жыццёвых з'яў. Што, як мастак, вы лічыце галоўным для сябе?

— На маю думку, кожная праца мастака павіна мець сваё вобразнае рашэнне. Менавіта праз вобраз, які ўзнікае спачатку перад тваімі вачамі, а потым знаходзіць сваё ўвасобленне ў матэрыяле, выяўляецца светапогляд мастака. Роздум пра складаных ўзаемаадносін паміж чалавекам і прыродай я імкнулася адлюстравать у сваім творы «Экалогія-81». Кожная рэч, якая калі-небудзь належала чалавеку, цясе на сабе адбітак яго характару, мае сваю непаўторную гісторыю.

У працы над керамічным творам «Тэатральны рэквізіт» галоўнае для мяне было: перадаць пачуццё тэатра — крыху сумнае і адначасова крыху падобнае на казку. У «Ранішнім наюрморце» праз пластычныя формы і фарбы ўзнавіць тое захваленне світанкам, які аднойчы крануў і ўраўня мяне цудоўна непаўторнасці. Працую і над заказамі ўстаноў. Тут таксама шмат праблем, бо існуе розны падыход да афармлення дзіцячага садзіка і банкетнай залы — мастак павінен, на практыцы вырашаць пытанні псіхалогіі творчасці і псіхалогіі ўспрымання.

Не магу не сказаць і пра тое, што атрымаць памяшканне для працы — сапраўдная праблема. Амаль ніхто з маладых мастакоў-керамістаў не мае майстэрняў, не мае магчымасці працаваць у тым горадзе, дзе жыве. На працу даводзіцца ездзіць у Барысаў на камбінат прыкладнага мастацтва, таму што ў Мінску, на жаль, не створана адпаведная база. І гэта, безумоўна, перашкаджае творчасці.

Запісала Л. УЛАДЗІМІРАВА.

Алесь ЗВОНАКУ—75

14 лютага спаўняецца 75 гадоў з дня нараджэння паэта Алесь Звонак.

З гэтай нагоды праўленне СП БССР звярнулася да яго з прывітальным словам, у якім, у прыватнасці, гаворыцца:

«Дарагі Пётр Барысавіч! Вы прайшлі вялікі і нялёгка жыццёвы шлях. Ваша маладосць прыпала на гады рэвалюцыйных сацыяльных пераўтварэнняў, калі маладая Беларуская рэспубліка ў братняй сям'і са-

векіх народаў выходзіла на шырокі прасцяг жыцця. У сваіх вершах і паэмах Вы адлюстравалі думкі і пачуцці маладых будаўнікоў новага жыцця, рамантыку гэтага складанага і гераічнага часу.

У 50—70-ыя гады выйшлі зборнікі Вашых вершаў і паэм «Табе адной», «Запаветнае», «Россып», «Прадчуванне», у якіх Вы паказалі сябе сапраўдным майстрам паэтычнага слова, асабліва ў такіх складаных жанравых формах паэзіі, як санет і вянчо санетаў. Напоўненыя надзённым, сучасным зместам, яны загучалі свежа, па-новаму.

Сваімі перакладамі з сучаснай і класічнай паэзіі многіх народаў нашай краіны, а таксама лепшых узораў нямецкай і польскай паэзіі Вы ўнеслі прыкметны ўклад у скарбніцу роднай літаратуры. Да Вашых творчых удач трэба аднесці і пераклад паэмы Ш. Руставелі «Віцязь у тыгравай шкуры», зроблены сумесна з М. Хведаровічам.

Пасляхова працуеце Вы і ў іншых літаратурных жанрах. Вашаму перу належаць п'еса «Навальніца будзе», напісаная па матывах трылогіі Якуба Коласа «На ростанях», і сцэнарыі навукова-папулярных фільмаў «Якуб Колас» і «Вобразы і думы». А ў 1973 годзе выйшла кніга Вашых артыкулаў і успамінаў «Неспакойныя сэрцы».

Віншуючы Вас з гэтым слаўным юбілеем, ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Пётр Барысавіч, моцнага здароўя, жыццярэчаснага настрою і новых творчых поспехаў!

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

ЯГО ШЧЫРАЯ ПЕСНЯ

З маленства на долю паэта выпала нямаля суровы дарог і сценка, нямаля выпрабаванняў. Жыццё было скупым на шчасце і ласку. Нямаля меў прафесій, але заўсёды лічыў, што пісьменніцкая праца самая цяжкая і нялёгкая, і вось ужо амаль шэсцьдзесят гадоў ён з ёю не развітваецца.

У 1921 годзе ён стаў камсамольцам. У школьнай насценнай газеце змяшчае першыя вершы. А ў 1922 годзе ўцякае ад свайго гаспадара. На таварным цягніку дабіраецца да Мінска. Дома яго чакае нястача. Таму даваўся разам з бацькам і старэйшым братам ад раніцы да вечара мулярыць — рабіць падмуркі ў сялянскіх хатах, класіцы печы. У вольную хвіліну, у нядзелю, бацька крывіцца на сына, калі той бярэцца за кнігу ці аловак. Ён думае, што лепш бы сын быў кавалём, шаўцом, мулярам...

Скончыўшы сямігодку, А. Звонак паступіў на агульнаадукацыйны курс. Тут выкладаў мову і літаратуру Язэп Пляшчынскі (ён быў ужо вядомым паэтам Язэпам Пушчам). Гэта ён дае парады і заўвагі, чытаючы першыя творы свайго вучня, і благаслаўляе ў літаратурную дарогу.

Неўзабаве А. Звонак стаў членам літаратурнага аб'яднання «Маладняк». Пасля заканчэння адукацыйнага курсу працуе сакратаром газеты «Чырвоная Полаччына», кіруе полацкай філіяй «Маладняка», разам з Тарасам Хадкевічам пачынае выдаваць літаратурны альманах «Наддзвінне», у якім змяшчаюць свае творы А. Алексан-

дровіч, П. Броўка; Э. Самуйлёнак.

А ў 1927 годзе А. Звонак зноў вяртаецца ў Мінск, працуе на Беларускім радыё, у рэдакцыі часопіса «Маладняк», вучыцца ў БДУ, затым у аспірантуры.

З-пад пера А. Звонака выйшла нямаля паэтычных зборнікаў, навуковых прац. Ён выступаў у галіне крытыкі, драматургіі і кіно. Пэўны час працаваў разам з вядомым кампазітарам Ісакан Дунаеўскім над песнямі для кінафільмаў «Двойчы» і «Залаты агні». Ён ж з'яўляецца аўтарам п'есы «Навальніца будзе» (па матывах трылогіі Я. Коласа «На ростанях»), сцэнарыяў навукова-папулярных фільмаў «Якуб Колас», «Вобразы і думы».

Нельга не сказаць колькі слоў пра А. Звонака як перакладчыка з моў народаў СССР. Разам з М. Хведаровічам ён пераклаў выдатную паэму Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкуры». А хіба ж можна выкрасліць з біяграфіі паэта яго адданую шахцёрскую працу ў гады Вялікай Айчыннай вайны на далёкай поўначы, а потым — яго працу геолога-разведчыка.

Прыемна, што творы А. Звонака выходзілі паасобнымі зборнікамі ў Маскве і Ленінградзе, перакладаліся ў многіх рэспубліках Саветаў Саюза. У свой час народны паэт Пятрусь Броўка сказаў пра свайго сябра Алесь Звонака вельмі трапна і шчыра: «Паэт можа не сумнявацца, што ў магнутым хоры беларускай сацыяльнай паэзіі будзе заўсёды чуваць ягоная шчырая натхнёная песня».

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

НА ПАЧАТКУ ФІЛЬМА

«Трэцяга не дадзена» гучыць старадаўняя беларуская песня. Ці пачуў яе, ці дайшла яна сваім пранізлівым смуткам да сивога чалавека, які раптам, сярод людной вуліцы, схпіўся за сэрца?.. Бо гэта ж яму спявае родная зямля. Зямля, якой ён, Васіль Захаравіч Корж, прысвяціў усё сваё жыццё. Родная зямля, што не даецца ні двойчы, ні тройчы... Мабыць, наогул, менавіта гэты далёкі, такі пранікнёны матчыні спеў і дапамог яму калісьці, як і цяпер, зрабіць выбар — дзе яму быць, што рабіць.

Песня надае пралого фільма своеасаблівае гучанне і настройвае глядача на зусім пэўны эмацыянальны лад.

Выконвае песню актрыса Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа Таццяна Мархель. Роля Алімпы, сястры В. З. Каржа, — яе дэбют у кінематографе. Дэбют вельмі ўдалы. Вобраз, які стварыла актрыса на экране, — працяг і развіццё нацыянальных традыцый у паказе народных гераінаў на сцэне і ў кіно.

Той, хто бачыў фільм «Трэцяга не дадзена» рэжысёра І. Дабралюбава, магчыма, заўважыў, што акцёрская работа Т. Мархель сапраўды прафесійная, натхнёная, малаўнічая, але і задасць нам пытанне: а чаму гаворка — пра яе? Адкажу. Яна — з коласайцаў. Яна — з Віцебска. «Ну і што з таго?» — зноў жа спытае чытач.

Тут я затрымаю вашу ўвагу. Справа ў тым, што наша грамадскасць гадамі чакала, калі ж, урэшце, студыя «Беларусь-фільм» зверне заслужаную імі ўвагу на акцёрскія багаці роднай рэспублікі і будзе даручаць адказныя ролі таленавітым і сапраўды каларытным артыстам, якія выступаюць на мінскіх і гомельскіх, на брэсцкіх і віцебскіх падмостках. Ці здаралася такое раней? Было. Яшчэ на пачатку беларускага кінематографіі ў розных фільмах здымаліся У. Крыловіч, Б. Платонаў, Л. Мазалеўская, П. Малчанаў, У. Уладзімірскі, В. Пола. Яны дэманстравалі на экране выдатную здатнасць жыць жыццём персанажа, пераконваючы глядача ў вялікай праўдзе паводзінаў, пачуццяў і настрою чалавека. Больш таго, экран, здаралася, выяўляў тыя здольнасці драматычнага акцёра, якія тэатр яшчэ так смела не адкрываў у ім. Прыклад, які пацвярджае гэта, — ролі хоць бы вядомага коласайца П. Малчанава ў фільмах Я. Дзігана «Суд павінен працягвацца», Э. Аршанскага «Баям насустрач», У. Корш-Сабліна «Двойчы народжаны»... А якая адметная была на экране ў розных фільмах Л. Мазалеўскай! У той жа стужцы «Баям насустрач» або ў «Адзінаццатага ліпеня» рэжысёра Ю. Тарыча актрыса «з Віцебска» іграла ролі так, што ніхто б не асмеліўся нават падумаць, быццам яна «з правінцыі».

Потым быў доўгі час, калі запрашэнне ў кіно драматычнага артыста выглядала шчаслівым выпадкам. Ды і не заўсёды такое рабіла студыя «Беларусь-фільм»: Г. Глебаў, Б. Кудраўцаў, Т. Аляксеева, Ф. Шамакаў, напрыклад, пацвердзілі сваё права на экранныя ролі, здымаючыся часцей за межамі Беларусі. І вось з афіш, што нядаўна запрашалі нас на прэм'еры такіх твораў, як «Трэцяга не дадзена» І. Дабралюбава, «Чорная бяроза» і «Паводка» В. Чацверыкова, «Вазьму твой боль» М. Пташукі, «Нядзельная ноч» і «Людзі на балоце» В. Турава і іншыя,

Алесь ЗВОНАК

ЗІМОВЫЯ МАТЫВЫ

НІЗКА САНЕТАЎ

СВІТАННЕ

У студзеньскую поўнач снегавую
Вятры зімы распачалі грызну.
Я па табе сягоння не сумую,
Цябе я не чакаю ўпершыню.

Будзь госцем, успаміні, хоць і
нязваным,
Хоць сёння я табе й не вельмі
рад.
Замкнуўся круг жаданняў
непазнаных,
Як на камлі пазнання зла й
добра.

Здаецца, свет увесь снягамі
ўсланы,
А ў шыбы б'ецца новы дзень
крылом.
І ўжо як намець смутак прэч
змяло
Світанкам ясным і
доўгачаканым.
І новым прадчуваннем ажыло

Усё, што завяршыць
наканавана.

ЧАКАННЕ

Абрысы дрэў, як чорныя
гравюры,
На ватмане зімовай белізны.
Не вер нашэсцю лютаўскай
віхуры,
Вер у прышэсце гаманкой
вясны.

Завеі знікнуць. Звонкі грай
птушыны
У гушчыні зялёнай ажыве.
І смутак твой няўцямна-
беспрычынны
Зарніц далёкіх водбліскам
сплыве.

І не гравюрай — тонкай
акварэляй
Мастак-вясна распіша фон
зямны,
У фарбы красак, лугавую
зелень,
У бірузовы колер ярыны.
І ўсё, што ў сэрцах нашых
адгарэла,
Загоіцца ад подыху вясны.

СУСТРЭЧА

Яшчэ гараць агні універмагаў,
Яшчэ з вітрын стракаццяў,
Чым наталіць жаданняў вечных
смагу,

Ты па сакрэту шчыра мне
скажы.

Пазвоньваюць з карнізаў лена
кроплі,
На спад ідзе саслабляя зіма.
Спакойна мне, калі ідзеш ты
попlech,
Трывожна мне, калі цябе няма.

Як чарнакрылы птах, замглены
вечар
Плыве над Мінскам. Вадаспад
святла
З высокіх вокан льецца. Гмахаў
плечы
Трымаюць моцна небасхіл.
Звяла
Мяне з табою позняя сустрэча,
Бо быць яна ранейшай не
магла.

ЗАЙЗДРАСЦЬ

Атросшы попел шызага туману,
Дзень утае на ўвесь магутны
рост.
Зачараваны нерухома стану
У цень яго каштанаў і бяроз.
У пльнь, у рух яго
раскалыханы
Мне не навесці больш ажурны
мост.
І з зайздрасцю, глыбока
захаванай,
Кляню я свой пенсіянёрскі
ўзрост.

А ён увесь у рух працы
рупнай,
Шырока крылы расхінуў свае.
Сачу за ім раўніва, неадступна,
Хоць для палёту крылаў нестае.
Глядзіцца дзень, бы ў люстры,
ў дзень наступны
І сам сябе у ім не пазнае.

ПРАСВЕТ

Дрыготкі ліст асыпала асіна,
Скавыча белы вецер у трыскі.
Ёсць у жыцці у кожнага часіна,
Якую мімаходзь не абысці.

Праз сіта часу зерне успамінаў
Прасей, і ўсё, што ў зорны час
спасціг,
Схавай у сэрцы, як прасвет
адзіны,
Які не паўтараецца ў жыцці.

І, акрыяўшы, ў піку ўсім
напасцям,
Адчуеш шолах крылаў над
сабой,
І іншых павядзеш да гор
спічастых
Пад светлай сяміколернай
дугой,
Каб адшукаць паклад таемны
шчасця
І ўсім раздаць рукою не
скупой.

У ДЗІЦЯЧАЙ МУЗЫЧНАЙ

Маленькія дзіцячыя рукі дакранюцца да струн домры. І вось ужо чароўныя гукі разносяцца навокал. Больш як дзесяць гадоў працуе Кармянская музычная дзіцячая школа. За гэты час яе закончылі сотні хлопчыкаў і дзяўчынак.

Цяпер у школе займаецца 105 вучняў па класу баяна, фартэпіяна, духавых інструментаў. Клас домры адкрыўся ў гэтым навучальным годзе.

На здымку: выкладчык А. Аношка займаецца па класу домры з Дзімам Рубісам.

Фота М. ВЫСОЦКАГА.

прагучалі імёны беларускіх актэраў. Выпадковай стала менш. Стварэцца ўражанне пэўнага «пералому» ва ўзаемаадносінках паміж кінамастацтвам і тэатрам нашай рэспублікі.

Асабліва радуе выхад на экран віцебскіх артыстаў. Тут ужо няма чаго і казаць пра «зручнасць» прапіскі актэра (мінчанін на студыю едзе на тралейбусе) або пра даніну ветліваці рэжысуры нашаму артыстычнаму мастацтву. Не, ёсць сярод экранных работ коласаўцаў такія, якія і сапраўды працягваюць традыцыі, што былі закладзены пяцьдзесят гадоў назад У. Крыловічам, У. Уладзімірскім, В. Пола, Б. Пла-

чым свайго, напрыклад, з Мінска ці з Гродна. Чаму? Ды тэатры нашы часам неахвотна «адпускаюць» занятка ў рэпертуары артыста на здымкі, якія маюць свой графік. Наогул, што тут адзірае большую ролю — вялікая занятасць актэраў ці нейкая «ведамаснасць», — цяжка сказаць...

Пасля гэтых слоў узнікае вось якая думка. А што калі гэта — замаскіраваны недавер? Але ўжо недавер тэатра да кінематографа. Свайго роду «помста» за тое, што кіно ў свой час не звяртала ўвагі на многія зоркі беларускай сцэны... Крыўда ж небеспладна! Ды ці не перажыла яна сябе, ці не пераўтварылася ў крайнасць, шкодную для ўзаемаадзееўня, узаемабагацэння

— гаворыць В. Чацверыкоў. — У коласаўцаў я ўбачыў вялікую групу актэраў, здольных, па высокай мерцы здольных, здымацца ў кіно. Нават здолела дзіўным, што ім не была дагэтуль дадзена такая магчымасць. Што ж, такое, на жаль, распаўсюджана, і бэрка «не кіношніка» актэра выдаецца, як правіла, з недаравальнай хуткасцю. Ну хто зараз скажа, што Уладзімір Куляшоў, які адразу пакарыў мяне знешнімі дадзенымі і сваёй эмацыянальнай раскрытасцю, не народжаны для экранна? А Людміла Пісарова?.. Трэба было толькі паспрабаваць. Потым запрацаваў так званы механізм сенсацыйнасці — і інфармацыя аб удалых творчых дэбютах гэтых актэраў з апэратывнасцю, уласцівай кінематографу, пайшла па ўсіх каналах. Пасыпаліся запрашэнні на здымкі, з'явіліся новыя ролі. Актёр ужо мае сваё імя ў кінематографіі... Маё меркаванне, думаю, падтрымлівае Ігар Даб-

бытам пасляваеннай камуналікі, — працягвае Т. Мархель. — У гэтай ролі я імкнуся як мага рэальнай паказаць чыста знешні свет майё герані, бо тут вельмі патрэбна праўдзівасць. І прада ў кіно мне памагае дасягнуць менавіта такой праўдзівасці.

— Маё знаёмства з кінематографам пачалося вельмі нечакана. Тым больш, што адбылося гэта ў перыяд нейкага творчага застою, ад якога ніхто з нас не застрахаваны, — працягвае размову заслужаная артыстка БССР Л. Пісарова. — І, бадай, самае галоўнае, што дала мне прада ў кіно — гэта ўпэўненасць у сваіх магчымасцях, яна памагае стварыць вобраз без падтрымкі глядзельнай залы.

Яшчэ адзін момант. Экран дазваляе паглядзець на сябе збоку. Згадзімся, гэта вельмі карысна — пабыць сваім глядачом. Такай магчымасцю рэзка ўжывае асабістую адказнасць як на новых здымках, так і ў асноўнай працы, бо ўсе мы, у першую чаргу, актэры тэатральныя...

Так, на здымачнай пляцоўцы ў сапраўдным блакіце неба свеціць сапраўднае сонца. І вада ў рэчцы струменіць «жывая». І гліна пад дажджом на дарозе — тая, з якой нагу не выцягнуць. І конь мокрый. І ты п'еш сапраўды халодную ваду з крыніцы. І падаеш пад ударам праціўніка. І плачаш слязамі, размазваеш іх па шчоках... Адным словам, кіно — не творчае «ўяўленне», не асацыятыўны ўспамін, не ўмоўнасць, як гэта бывае на сцэне, а рэальнасць. Толькі, бадай, кроў ды смерць на экране імітуюцца. Актёр тэатра вучыцца быць на экране праўдзівым гранічна, да дробязі. Штосьці яму даводзіцца ў са-

кіно, перастройваецца на пэўны лад, рытуе сябе да новых пошукаў і да новых адкрыццяў у самім сабе нейкіх нечаканых для тэатральнага глядача рэсурсаў. Новыя інтанацыі голасу, новыя нюансы ў жэстах і міміцы, новая ступень выразнасці ў руху...

Гаворыць народны артыст БССР Уладзімір Куляшоў:

— Пачынаючы з «Чорнай бярозы», майго першага сур'ёзнага супрацоўніцтва з мастацкім кіно, мне даводзіцца многа здымацца. Ролі самыя разнапланавыя. Дарэчы, як і ў тэатры. І на мой погляд, кіно даволі жорстка ставіцца да актэра. Патрабуе максімальнай аддачы, поўнай разрады, а праз пэўны час ты павінен працаваць з тым жа запалам. Толькі і сцэна дае магчымасць быць заўсёды ў форме. Сама атмасфера тэатра спрыяе наступоваму прафесійнаму росту. І паглыбленню ў ролі — ад спектакля да спектакля. Цяпер «сакрэты» кіназдымкаў вядомыя нават малодшым школьнікам, і я не скажу нічога новага, але не так лёгка нам прывыкаць да раптоўнага ўключэння «на поўную магчымасць» актэрскага тэмпераменту. Часта ты пачынаеш здымкі са сцэны, якімі жыццё твайго героя ў фільме заканчваецца. Сёння цябе здымаюць у павільённай кабінцы, а заўтра вазуць на натуру, бо надвор'е ўсталявалася. І ты «пераскокнеш» у настрой праз пэўныя часавыя і лагічныя «прыступкі», якія звычайна так добра трымаюць лінію тваіх паводзін на сцэне. Але вярта зведзе і гэта, каб потым яшчэ больш ацаніць значэнне гэтай логікі ў тваіх актэрскіх занятках ва ўмовах тэатральнага відовішча... Варта!

Наўрад ці хто-небудзь возьме на сябе смеласць сказаць: я сёння ўбачыў у спектаклі

„СТУДЫЯ ЗАПРАШАЕ ВАС...“

тонавым, П. Малчанавым і Л. Мазалеўскай: працаваць у сумежным відзе мастацтва па самых высокіх крытэрыях мастацтва, клапаціцца аб вялікай жыццёвай праўдзе, аб арыгінальным характары героя, аб нацыянальнай адметнасці персанажа.

«Арыгінальнасць» і «адметнасць» — паняцці, якія матэрыялізуюцца ў пластычны вобраз на сцэне і на экране вельмі своеасабліва. У чым тут сутнасць актэрскага намаганняў, лепш за іншых ведаюць самі артысты, практыкі. Мабыць, ужо назапашаным вопытам выступлення ў п'есах нацыянальнага рэпертуару нашы артысты і падрыхтаваны да паглыблення ў характары экранных герояў.

Я звяртаюся з гэтым пытаннем да Т. Мархель. Актрыса гаворыць:

— Мая Алімпія ў фільме «Трэцяга не дадзена» — працяг тых жаночых вобразаў, над якімі я працавала на сцэне. Не ўяўляю яе без ролі Мадзі ў нашым спектаклі «Сымон-музыка», без народных песень, якія я збіраю даўно. Вельмі рада, што спеўны сталі часткай майё творчай індывідуальнасці... Вось і кіно «адчула» гэта...

Словы актрысы Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа — творчага калектыву, які найбольшыя поспехі здабывае ў працы над п'есамі беларускай драматургіі, — яшчэ адно пацвярджэнне вядомай думкі, што аблічча кінематограф і фарміруе на роднай глебе, калі, вобразна кажучы, «чуе» песню народа.

Як такая «песня», набываючы новы напал і пераўтвараючыся ў тэмы і постаці драмы або фільма, выглядае, безумоўна, залежыць ад многіх кампанентаў. Сцэнарый, рэжысёр, аператар — не другарадныя фігуры. І ўсё ж без актэра, які ўвасабляе вобраз героя, ніхто з іх сваю задачу не вырашае.

— На маю думку, сёння такой праблемай, як актэрская, у творчым плане не існуе. Гатоў яшчэ і яшчэ паўтараць: наша тэатральная школа багатая на яскравыя таленты, асабліва ў старэйшым і сярэднім пакаленнях. А рэжысура «Беларусь-фільма», у сваю чаргу, мае шматлікія кантакты з беларускімі тэатральнымі актэрамі, здымаюць іх часцей і часцей. Такім супрацоўніцтвам мы ўсе вельмі задаволены...

Гэта сказаў народны артыст БССР Віталій Чацверыкоў. Ён працягваў:

— Уся справа зводзіцца да арганізацыйных пытанняў. Нярэдка прасцей запраسیць на здымкі масноўскага актэра,

гэтых двух відаў мастацтва? Пытанне, бадай што, рытарычнае.

— Выйсце, відаць, у разуменні таго, што і кінематограф, і тэатр вырашаюць адны і тыя ж праблемы, — гэта словы таксама рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР І. Дабралюбава. — Іх шмат, яны агульныя для ўсяго нашага мастацтва. Вырашэнне гэтага кола пытанняў сёння немагчыма без моцнага, прафесійна падрыхтаванага нацыянальнага актэра. Школа беларускага сцэнічнага мастацтва заўсёды ганарылася менавіта такімі актэрамі.

Няцяжка зразумець, што вядучы актэры нашых тэатральных труп, адносна невялікіх колькасна, пастаянна ў творчай напружанасці. І нельга знайсці тлумачэння «ведамаснасці», як трапіна выказаўся мой калега. І закрыць на яе вочы нельга, бо пазіцыя некаторых тэатральных дзеячаў — «мой актёр, не дам» — вельмі шкодзіць агульнай справе... Кіно вымагае ад артыста поўнай самааддачы, і тут тэатру варта быць яго сяюзнікам, а не толькі «гаспадаром»...

Сапраўдны плён, сапраўднае задавальненне прыносяць кантакты з тэатрам, калі і тэатральная рэжысура разам з дырэктарыяй добразначліва ставіцца да ўдзелу актэраў у кінематографіі. Менавіта такое супрацоўніцтва наладжваецца нашай кінастудыяй з Акадэмічным тэатрам імя Якуба Коласа.

Слова — галоўнаму рэжысёру тэатра, лаўрэату прэміі Ленінскага камсамолу Беларусі Валерыю Мазыскаму:

— Сам факт запрашэння нашых лепшых актэраў здымацца ў кіно мы ў тэатры расцэнваем, як пэўна адзнаку творчага ўзроўню калектыву. Змена сцэнічных падмоцнікаў на здымачную пляцоўку шмат што дае актэру. З'яўляецца добрая ўпэўненасць, павышаецца адказнасць... Увогуле, актёр пачынае нагадваць чалавека, які ў дасканаласці валодае некалькімі замежнымі мовамі. Акрамя таго, выхад на шматмільённую аўдыторыю спрыяе папулярнасці актэра, цікаўнасці глядача да працы ўсяго тэатра. А гэта — фактар станоўчы. Народны артыст СССР Ф. Шмакаў, і народны артыст БССР У. Куляшоў, заслужаная артыстка рэспублікі Л. Пісарова, артыстка Т. Мархель упэўнена здымаюцца ў кіно. І мне, як рэжысёру, цікава назіраць, што новага нясучы яны ў родны дом — тэатр — пасля чарговай ролі ў кіно. Сцэна вучыцца выкарыстоўваць гэтае новае на карысць свайго развіцця. Во творчая сувязь «тэатр — кіно» каштоўная свайго «праводнасцю» ў абодва бакі...

Так, сёння мы ўсё часцей бачым у партэры тэатра кінематографіста. І не толькі ў якасці глядача.

— Калі рыхтаваўся да пастаўкі фільма «Чорная бяроза», мне давялося прагледзець шмат спектакляў беларускіх тэатраў,

ралюбаў, які зняў фільм, дзе ўсе ролі выконваюць актэры беларускіх тэатраў. Трэба паўтараць, толькі пачаць, хаця такая спроба звязана з пэўнай рызыкай...

— Далкам згодзен: патрэбен карпатлівы пошук неабходнага актэра, а выдаткі на такі пошук вяртаюцца важкімі творчымі здабыткамі, — уступае ў размову І. Дабралюбаў. — Пасля сустрэчы з Таццянай Мархель я двёрда быў упэўнены, што менавіта гэта актрыса здольна стварыць вобраз герані з народа, проста беларускай жанчыны. Яе Алімпія — вельмі зямная. Не ў сэнсе «прыземленая», занадта праязічная, не — зямная, бо ад свайго народа, ад свайго зямлі бярэ актрыса чыстыя вытокі вобраза...

Фільмы «Нядзельная ноч», «Трэцяга не дадзена», «Чорная бяроза», «Людзі на балоце», «Вазьму твой боль» ужо знайшлі свайго глядача, сабралі шырокую рэсу. І ўсе водгукі сыходзяцца ў адным — звяртаючыся да беларускай актэрскай школы, кінематограф на верным шляху.

Сёння коласаўцы многа здымаюцца, арганічна падтрымліваюць любое партнёрства і, разам з тым, заўсёды застаюцца коласаўцамі, працягваючы ў новых умовах традыцыі свайго сцэны. Кожны з іх на ўласным вопыце адчуў, што дае ўзаемадзеяннасць тэатра і кіно.

Расказвае Таццяна Мархель: — Я вельмі ўдзячна пастаўшчыкам фільма «Трэцяга не дадзена». На здымках была створана вельмі творчая і, што асабліва для мяне каштоўна, добраазначаная атмасфера. І ўсе роўна, цяжка было адразу прывыкнуць да ўмоў кінематографа. Таму што ўсё — новае і нявыклікае: памятаю, на здымках першага майго эпизоду, пасля таго як ўсё было абгаворана і вызначана, засталася адзін адзін з камерай. Мне гавораць: «Будзеце гатовы, падаіце знак». І ўсе сталі чакаць. Паўза... У тэатры не так. Дзеянне разгортваецца наступова, і сама сябе рыхтуеш да нейкага важнага моманту, і партнёр, якога добра ведаеш, памагае. А тут — «Будзеце гатовы»...

Так, кіно вучыць імгненнай канцэнтрацыі. Нават не вучыць, а патрабуе максімальнай сабранасці, гатоўнасці ў любы момант увайсці ў кадр. Прычым, без усялякіх падводак і «найгрышаў». Гэта якасць вельмі патрэбна і сцэне, асабліва калі роля патрабуе поўнай набліжанасці да жыцця, праўдзівасці.

— Напрыклад, у спектаклі «Стары дом» па п'есе А. Казанцава я іграю жанчыну з цяжкім, пакуточным лёсам, прыгнечаную пастаяннымі сямейнымі канфліктамі, неўладкаваным

Артысты беларускай сцэны ў фільме «Трэцяга не дадзена». Валінцін Белыхвосік (тэатр імя Янкі Купалы) і Таццяна Мархель (тэатр імя Якуба Коласа).

бе пераадольваць, ад нечага адмаўляцца, нешта выпрацоўваць нанова, быццам ніякай «тэатральнай школы» ён раней не «праходзіў», а проста выйшаў з натоўпу і напаткаў... тое, што прапануе яму сцэнарый, і таго, каго вывеў сцэнарыст. Дзейнічай, смуткуй або радуйся, адстойвай, пагаджайся, плач, смеяйся, патрабуй, выпрошвай — жыві! І зусім не клапаціся, каб цябе пачулі на балконе другога яруса. Не махай рукамі, не «рабі» выразнымі вочы, бо абсалютную праўду тваіх паводзін фіксуе бязлітаснае вока кінакамеры. Зараз, тут — і незаўсёды.

Бываюць «дублі», але кожны з іх здымаецца так, каб ты застаўся ў кадрах назавсёды.

Экранная спецыфіка існуе. Кіно і сцэна, праўда, набліжаюцца адзін да аднаго. Той жа «тэатр у фак», напрыклад, дзейнічае амаль што па нормах здымачнай пляцоўкі, дзе ты жывеш гранічна праўдзівым жыццём — амаль так, нібы ўсё адбываецца тут, зараз. І ўсё ж — «амаль». Драматычны актёр, даючы згоду на здымкі ў

коласаўцаў «Вяселле Крачынскага» або ў «Вішнёвым садзе», як на такога вольна актэра напэўнівае яго знаёмства з кінаспецыфікай. Коласаўца «дома» іграюць прафесійна, захоплены, натхнёны. І штосьці новае ўзбагачае тэмперамент і яго праявы і ў Ф. Шмакава, і ў Л. Пісарвай, і ў У. Куляшова, і ў Т. Мархель... У сваю чаргу, застаючыся па манеры творчасці адданымі коласаўцамі, яны і іх калегі ўзбагачаюць экранную палітру, калі рэжысура «Беларусь-фільма» шле ім тэлеграму: «Студыя запрашае вас...». Ужо ў самім выбары актэра ўгадваеш абрысы будучай стужкі, градус напалу, «мелодыю» эмацыянальных выбухаў і настрой таго або іншага героя фільма. Хай бы такія тэлеграмы ішлі ў Віцебск, вядома. Росквіт актэрскага мастацтва цяпер немагчымы без садружнасці сцэны з літаратурай, сцэны з кінематографам. І — наадварот. У сваю чаргу, экраннае мастацтва жыцця багачам артыстычных талентаў.

Андрэй ГАНЧАРОВ.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

РЭСПУБЛІКАНСКАЯ выстаўка эстампа, якая экспанавалася не так даўно ў Палацы мастацтваў, спараджае спрэчкі, запрашае да роздуму. Апошнія дзесяцігоддзе адзначана сталеннем таленту многіх мастакоў. З'явіўся шэраг новых прац, адзначаных высокім майстэрствам. І таму выклікае здзіўленне той факт, што мастакі на гэты раз абмежаваліся ў асноўным паказам рэтраспекцыі.

Але і гэта экспазіцыя выразна сведчыць пра тое, што сёння ў беларускім мастацтве ідзе складаны і актыўны працэс: расце нацыянальная самасвядомасць мастакоў, імкненне далучыцца да гісторыі і культуры свайго народа.

Высокай культурай выканання, тонкацю ўспрымання свету, тактоўнасцю адзначаны творы прызнанага мастака Аляксандра Паслядовіча. У яе «Нацюрморце са снапом» адчуваецца музыка. Настрой твора ўзнаўляе ў памяці гучанне бе-

юцца выдатнай тэхнікай выканання, строга навуковым падыходам да касцюмаў і аблічча сялянскіх. Але, на маю думку, у працах адсутнічае цеплыня і заміланне вобразаў.

Зусім нядаўна скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут Анатоль Александровіч. Яго першая сур'ёзная праца — ілюстрацыі да паэмы М. Чарота «Босыя на вогнішчы» —

прамае «цытаванне» майстроў італьянскага рэнесансу не заўсёды да месца ў творах беларускіх мастакоў, на беларускай глебе.

Матэрыял выстаўкі дае падставу гаварыць пра мастакоў, у працах якіх звычайна ўжываецца рознамастабнасць і разнапланавасць, а таксама спалучэнне ў адной кампазіцыі падзей, якія адбываліся ў роз-

У лісце «Рускае футра» постаць фашыста — гэта страшэнная пачвара, якая назаўсёды страціла духоўныя, чалавечыя якасці.

Дакументальнай дакладнасцю вызначаюцца серыі Людвіга Асецкага «Балада пра Лаўскі бой» і Пятра Дурчына «Салдаты Брэста».

Прадстаўлена на выстаўцы і серыя Арлена Кашкурэвіча

У. САВІЧ. Ліст з серыі «Беларускія мадонны».

СТАЛЕННЕ ТАЛЕНТУ

набыла шырокую вядомасць. І вось новы графічны цыкл, выкананы ў тэхніцы афорта, — «Прысвячаю бацькам сваім», у якім мастак звяртаецца да сваіх вытокаў, да гісторыі бацькаўшчыны.

Каржакаватыя постаці з графічных аркушаў нагадваюць фігуры народнай драўлянай

ны час. Рацыянальнасць у рашэнні графічнага ліста прыкметна пераважае ў шэрагу работ над эмацыянальным пачаткам. У сувязі з гэтым нельга не згадаць серыю «Космас» Юрыя Зайцава, лісты Георгія Скрыпнічэнкі «Мара-1», «Мара-2», «Мара-3».

Сучаснасць, напоўненая рытмімі сённяшняга дня, успамінамі і чаканнем будучыні, адлюстравана ў серыі Міколы Селешчука «Характары і абставіны». Цікавы па сваім ладзе графічны ліст «Інтэр'ю з выпадку прышэсця іншопланецяна». Як і заўсёды ў працах мастака, тут прысутнічае метафарычнасць і сімволіка. У глухім лесе ляжыць птушаня, якое толькі што вылупілася. На яго скіраваны моцныя мікрафоны, а не дзе ў правесце галін лунае камічны карабель... З маладым гумарам разглядае мастак праблему сувязі з іншымі цывілізацыямі. Паралельна паўстае ў гэтым творы яшчэ адна праблема — камунікабельнасць людзей.

Творам Валерыя Славука, як і наогул сучаснай беларускай графіцы, уласціва высокая тэхніка выканання. Але ўспрымання свету ў мастака своеасаблівае. Самая дробная дэталі ў ілюстрацыях да «Беларускіх народных казак», прадстаўленых на выстаўцы, намалювана так, быццам ніхто раней не заўважаў такіх дзіўных асаблівасцей наваколля. Кожная рэч, кожная самая маленькая істота ў малюнках адухоўлена непаўторным талентам мастака.

Ваенная тэма — адна з вядучых у беларускім мастацтве, таму што сёння яна надзвычай актуальная. У лешчых працах мастакоў боль і горкі роздум пра мінулае спалучаюцца з вострым пацудым адказнасці перад будучыняй. Глыбіня філасофскага ўспрымання жыцця, сумленнасць, шчырасць — менавіта гэтыя рысы вызначаюць творы графікаў пра вайну.

«Час доўгіх нажоў» — так называў серыю Георгій Паплаўскі. Яна пра той час, калі тэорыя фашызму пачала набываць зладзвеснае ўвасабленне ў злучэнствах гітлераўцаў, гэты перыяд папярэднічаў пачатку другой сусветнай вайны.

«Блакада». Падзеі вайны паказаны ў ёй праз прызму пацуды і перажыванняў людзей. Вось, напрыклад, ліст «Ураджай вайны». Сагнулася старая жанчына. Яна — у спрадвечнай сялянскай позе жніі. Але збірае маці злавесны ўраджай вайны — патроны. І менавіта гэты кантраст надае твору асабліва вострае гучанне.

Другая серыя А. Кашкурэвіча, прадстаўленая на выстаўцы, — варыяцыі на тэмы «Фаўста». Праз пластычныя вобразы бесмяротнай трагедыі мастак гаворыць пра самыя актуальныя праблемы нашага часу. У інтэрпрэтацыі Кашкурэвіча ў іх з'яўляецца постаць тлустага чалавека з агідным тварам. Яна — сімвал раз'юшанага зла, якое нясе знявагу і смерць самому паняццю Чалавек. І нездарма гэтая пачвара прывідама ўзнікае сярод фашыс-

В. СЛАВУК. З ілюстрацый да «Беларускіх народных казак».

таў у ілюстрацыях да кнігі А. Адамовіча «Карнікі».

Наогул, графічныя аркушы, выкананыя паводле літаратурных твораў, заслугоўваюць асобнай размовы. Графікі парознаму разумеюць сінтэтычную прыроду кнігі і сваю ролю ў якасці ілюстратара. Сёння ў мастацтве існуе тэндэнцыя: кніжная ілюстрацыя часта пераўтвараецца ў твор станковай графікі. Як перакласці слова на мову пластыкі? На гэтае пытанне няма адназначнага

адказу. І мастакі ў сваіх лістах па-рознаму вырашаюць гэтую праблему.

Васілём Шаранговічам створана серыя графічных аркушаў паводле кнігі А. Бялёвіча «Споведзь сэрца». У ёй мастак дае сваё разуменне падзей, выяўляе сваё светаўспрымання. Гнеў, боль, што назаўсёды засталіся ў сэрцы мастака, пераплавіліся ў выяўленчыя вобразы. Жудасныя ў сваёй праўдзіннасці расказы людзей «з вогненнага вёсак» узвышаюцца ў трактоўцы мастака да сімволікі, становяцца алегорыяй фашысцкіх здзекаў і пакут чалавечых. Серыя гучыць як рэквіем. У адным лісце Шаранговіч сумяшчае некалькі планаў. Можна казаць і пра ўласцівы творам мастака кампазіцыйныя заканамернасці, звязаныя з «плоскасным рашэннем». Мастак ставіцца да плоскасці паперы, як да плоскасці сцяны, якую распісваюць, бачыць адэкватнасць у архітэктоніцы кні-

Г. ПАПЛАЎСКІ. «Калыханка». З серыі «Час доўгіх нажоў».

ларускіх народных інструментаў. Другі твор мастацкі — невялікі па памеры графічны ліст «Маленькі саламяны конік» — набывае рысы сапраўднай намументальнасці. А. Паслядовіч па-майстэрску выкарыстоўвае асаблівасці беларускай керамікі, яе сугучнасць у формаўтварэнні магутным старажытнам збудаваннем, старажытнай архітэктурай. І таму намалюваны збан з яго яснай архітэктонікай, высакароднасцю прапорцый і ліній нагадвае вежу, да якой прытуліўся саламяны конік. Яго маленькая постаць быццам выпраменьвае сонечную цеплыню. Гэты прости па кампазіцыі нацюрморт — глыбокі роздум мастацкі пра свой народ, яго слаўную гісторыю.

Сваю новую серыю «Беларускія мадонны» паказаў на выстаўцы малады мастак Уладзімір Савіч. Яго лісты вызнача-

скульптуры, дзе так непаўторна адбілася светаўспрымання беларусаў. З другога боку, у работах А. Александровіча адчуваецца прыхільнасць да традыцый эпохі Адраджэння: у самой манеры маляваць, у падыходзе да кампазіцыйнага рашэння ліста. Так, у работах з'яўляюцца моманты, якія выключваюць адзін аднаго, — зварот да тэмы сялянскага жыцця з яго пакутамі, своеасаблівым побытам, звычкамі і вытанчанай пластыкай у стылі Адраджэння. Інакш кажучы, форма не ў поўнай ступені адпавядае зместу, яго ўнутраным якасцям.

Сярод мастакоў, асабліва гэта датычыць моладзі, існуе прыхільнасць да традыцый эпохі Адраджэння, да своеасаблівага пластычнага вырашэння, якое было ўласціва шматлікім творам таго часу. Але ў большасці выпадкаў

КВЕТКІ НА МАГІЛУ ПІСЬМЕННІКА

Яна, гэтая магіла, непадалёк ад цэнтральнай алеі старога гарадскога могілнікі ў Брэсце. На чыгуннай пліце, пацямналай ад часу, надпіс: «Брестский предводитель дворянства, действительный статский советник Алексей Петрович Стороженко, скончался 6 ноября 1874 г.»

Гэтыя словы мала што гавораць нашаму сучасніку пра чалавека, які пахаваны пад гэтай плітай, і кожны, відаць, абыймае прайдзе міма магілы, бо каго моцць сёння цікавіць стаяць саветнікі і правадзіцелі дваранства.

Між тым каля гэтай магілы варта затрымацца. Афіцыйны надпіс на пліце зусім не раскрывае сапраўднай сутнасці пахаванага тут чалавека.

Справа ў тым, што тут пахаваны ўкраінскі пісьменнік, класік літаратуры дзевятнацатага стагоддзя, шырока вядо-

мы на Украіне Алекса Старажэнка — аўтар шматлікіх гумарыстычных і сатырычных апавяданняў, аповесцей, твораў на гістарычную тэматыку, аўтар драмы пра народнага героя беларускага і ўкраінскага народаў легендарнага Сямёна Гарнушу, важкага паўстанцкага атрадаў 70—80 гадоў XVIII стагоддзя на Украіне.

Чаму ж магіла гэта знаходзіцца удалечыні ад той зямлі, дзе майстар мастацкай літаратуры нарадзіўся і дзе некалі жылі героі яго твораў?

Вось кароткая гісторыя творца і жыццёвага шляху Алексы Старажэнка. Нарадзіўся пісьменнік у 1805 годзе ў невялікай вёсцы Лісагоры Ічнянскага раёна, на Чарнігаўшчыне, у сям'і, якая паходзіла са старажытнага казацка-старшынскага роду. Тут, у леса-стэпавым краі, прайшоў яго дзяцінства. У юнацтве выхоўваўся ў Пецябургскім кадэц-

кім корпусе, з 1825 года служыў у арміі, разам са сваім палком пабыў у многіх мясцінах Украіны, дзе меў магчымасць блізка назіраць жыццё працоўнага народа. Затым, будучы чыноўнікам, генерал-губернатарства ў Кіеве і Вільні, ён далей пашыраў свае веды народнага побыту і мораву розных пластоў грамадства таго часу.

Гэта вельмі спатрэбілася Алексу Старажэнку, калі ў сярэдзіне мінулага стагоддзя пачаў пісаць на рускай і ўкраінскай мовах апавяданні і аповесці на народныя матывы, друкуючы іх у перыядычных выданнях — «Основе», «Северной пчеле», «Библиотеке для чтения», «Отечественных записках».

Асабліва папулярнымі былі сатырычныя і гумарыстычныя апавяданні пісьменніка, у якіх выкрываўся бюракратызм царскіх чыноўнікаў і свавольства паную. І сучасны чытач, знаёмы з такімі апавяданнямі, як «Вусы», «Іголка», «Заняханы чорт», «Межыгародскі дзед» і іншыя, не можа стрывацца ад смеху — столькі ў іх народнай да-

сціпнасці і гумарыстычных сітуацый. Алекса Старажэнка праявіў сябе як майстар гістарычных палатнаў аб мінулым Украіны.

Аляксей Пятровіч быў рознабакова таленавіты: пісьменнік і музыкант, вядомы ён таксама і як скульптар (за праект помніка летпісцу Несцеры быў удастоены звання мастака).

Апошнія гады жыцця Старажэнка правёў на хутары Гарышыне паблізу Брэста. Мясцовае дваранства абрала яго павятовым правадзіцелем з'езда міравых суддзяў.

Лепшыя творы пісьменніка да гэтага часу ў нас на Украіне карыстаюцца заслужанай папулярнасцю, яны перавыдаюцца, а таксама перакладаюцца на мовы народаў Савецкага Саюза і замежных краін.

Алекса Старажэнка дастойны нашай павягі, нашых кветак.

Анатоль ДРОФАНЬ,
Андрэй НІМЕНКА,
украінскія пісьменнікі.

Віктар Шавялевіч — тэлевізійны рэжысёр — лічыць, што яго прафесія самая цікавая і самая творчая. Рэжысура — справа яго жыцця. Ён адчуваў у сабе рэжысёра ўжо тады, калі быў захоплены фізікай, калі пісаў вершы, калі быў студэнтам Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

На тэлебачанні ён пачынаў

Песні народа і краявід роднай зямлі — дзве крыніцы, з якіх чэрпае малады кампазітар, яны ж і вытокі яе натхнення.

Зусім іншая форма фільма «Тварам да вас». Гэта фільм-маналог. Да нас звяртаецца жанчына-дырыжор. І разважае пра свой лёс, пра музыку ў сваім жыцці. І са слоў яе паўстае надзвычай абаяльны, прыгожы чалавек. Вы толькі ўгледзецеся ў яе адкрыты твар, услухайцеся ў мяккі, глыбокі голас. Гэта жанчына, якая выбрала не жаночую пра-

фесію і засталася верная ёй. Па мужнасці нам хочацца параўнаць яе з Шапэнам і Лістам. І рэжысёр тонка адчуў гэта і выбраў форму фільма-маналога, фільма-споведзі.

Рэжысёр павінен глыбока ведаць праблему, а не слізгаць па паверхні. Павінен ведаць законы тэлебачання, гэтага новага віду мастацтва, якое не існуе без тэхнікі. Рэжысёру на тэлебачанні намнога цяжэй, чым рэжысёру тэатра і кіно. На тэлебачанні ён і мастак, і інжынер, і аператар, і тэхнолаг.

Іншы раз позірк рэжысёра прымушае і журналіста паглядзець па-іншаму на многія рэчы, так што нельга глядзець на тэлебачанні як на рэалізатар чужых ідэй. Напрыклад, можна проста зняць дзят, які спявае, — так запісана ў сцэнарыі. А рэжысёру хочацца па-іншаму зірнуць на рэчы. І ўзнікае зусім новая трактовка.

Рэжысёраў у нас няма, іх няма і ў іншых краінах. Гэта спецыяльна створаны професійны стан. У нас няма спецыяльнага адукацыйнага ўстанова, якая падрыхтоўвае рэжысёраў. Гэта значыць, рэжысёраў у нас няма, іх няма і ў іншых краінах. Гэта спецыяльна створаны професійны стан. У нас няма спецыяльнага адукацыйнага ўстанова, якая падрыхтоўвае рэжысёраў.

Асобнай прыступкай у яго творчасці стаў фільм «Стварэнне» (сцэнарыі Ю. Чурко, аператар В. Хайцін, мастак А. Каткоў, гукааператар А. Тыцоха). Фільм-балет пра работу галоўнага балетмайстра тэатра оперы і балета Валянціна Елізар'ева. Паспех у пастаноўцы тэлебалетаў прыходзіць звычайна ў тым выпадку, калі выдатная харэаграфія і таленавітае акцёрскае выкананне зліваюцца з удаля знойдзенай тэлевізійнай рашэннем, з формай падачы твора на экране. У фільме скарыстаны ўрункі з балетаў Елізар'ева «Стварэнне свету», «Кармэн-сюіта», «Ціль Уленшпігель». Рэжысёр і аператар пры экранізацыі тактоўна, не паруючы харэаграфічнай цэласнасці, здолелі паказаць нарастаючае псіхалагічнае напружанне балетаў. Удаля выбраны тут буйныя планы артыстаў Л. Бржазоўскай, В. Саркісяна, У. Камарова, Камера, нібы тэатральны бінокль, набліжае да

нас рухі і жэсты, робіць блізка ТАНЕЦ. У фінале фільма «Адажыета» на музыку Г. Малера, здаецца, створана спецыяльная для тэлебачання, якое падкрэслівае камернасць твора, захоўвае скульптурнасць поз. А колькі сіл давалася патраціць, каб зрабіць лёгкім гэты танец!..

Перад рэжысёрам кожны раз узнікае мільён пытанняў: як стварыць музычны вобраз на тэлебачанні? Як паказаць аркестравыя групы, салістаў, дырыжора? Як прымяніць буйныя планы, наездныя камер? А ў пачатку кожнай новай работы заўжды адно і тое ж: з чаго пачаць? З чаго пачаць, каб стварыць рабочую атмасферу, каб было цікава ўсім, хто заняты ў перадачы? Тут, гаворыць Віктар, існуе закон: калі ты рэцэпіруеш з двума, а астатнія 15 сядзьця, то ім таксама павінна быць цікава. Калі ім сумна, ты павінен іх адпусціць ці зрабіць так, каб і яны штосьці атрымалі ад рэпетыцыі. Рэжысёр павінен быць і «масавіком», і педагогам...

Сучаснае тэлебачанне набывае рысы, якія родняць яго з дызайнам — эстэтычнай арганізацыяй асяроддзя, а таксама з публіцыстыкай, кніжнай трафікай. Залежнасць ад тэхнікі — асаблівасць тэлебачання. І таму тэлевізійны рэжысёр павінен ведаць тэхніку, як мастак — разумець фарбы. Не здарма ж Віктар гаворыць, што рэжысёр на тэлебачанні — гэта таксама і інжынер. Ён сам ужо даўно адчуў гэта. І ніколі не забывае пра тэхнічныя магчымасці тэлебачання. Шавялевічу па праву належыць першыноства на Беларускім тэлебачанні ў выкарыстанні тэхнікі, прымяненні розных тэхнічных эфектаў. Таму яго нярэдка можна сустрэць разам з інжынерам тэлебачання Міхаілам Белавусавым, які вядомы як рацыяналізатар і вынаходнік тэхнічных тэлеавінак.

Віктар Шавялевіч заўсёды застаецца верны гэтым сваім прынцыпам: працуючы над фільмамі, над музычнымі перадачамі або перадачамі для дзяцей.

Цыкл перадач «Юнацтва ў дарозе», які ён рытуе як рэжысёр (рэдактар І. Дзям'яна-

ва, вядучы А. Вавілаў), можна назваць самым сучасным па пошуках рэжысёрскага ўвасаблення на Беларускім тэлебачанні. Перш чым стварыць мадэль, форму перадачы, творчая група наладзіла сустрэчу з рэдакцыйным саветам, у які ўвайшлі псіхолаг, педагог, філосаф, пасля якой вырашылі, што перадача будзе складацца з чатырох старонак: інфармацыйнай, праблемнай, пазнавальнай, забаўнай. Так, матэрыялы інфармацыйнай старонкі падаюцца ў рытме тэлеаіпа. Пасля інфармацыі — праблемная старонка. Пытанні, якія ўзнікаюць у ёй, — самыя розныя: вучобы, калектыву, дружбы... І заўсёды стваральнікі перадачы імкнуцца арыгінальна падаць матэрыял. Галоўнае яе рыса — дынамічнасць. Пасля апытання школьнікаў выветлілася, што перадача — адна з любімых.

Тэлебачанне — гэта адначасова і журналістыка, і мастацтва. Прычым і ў першым і ў другім выпадку неабходны рэжысёр. «Я вельмі люблю вольны працэс самой работы, саміх узаемаадносін з людзьмі, — гаворыць Віктар. — Рэдка шкаду, калі даводзіцца адмаўляцца ад таго, што раней здавалася адкрытым. Шукаю нават у самы апошні момант». Ён прыгадаў, як рыхталі сустрэчу з Дзінам Рыдам, які якраз у той час здымаўся ў Мінску ў праграме з «Верасамі». Быў заняты, стомлены. Пасля здымак яго запрасілі на студыю. І вось зачухала фанграма. Рэжысёр адчуваў, што Ряд заспявае, калі загучыць музыка. І сапраўды, нечакана ў час песні ён падняўся з месца, запрасіў танцаваць дзяўчыну і заспяваў. Заставалася толькі ўключыць камеру...

Тэлебачанне ўсё гучей заяўляе аб сабе. Сёння ў нашай мастацкай культуры, здаецца, няма працэсаў, на якіх так ці інакш не адчувалася б уздзеянне новай Музы. Тэлебачанне — важная галіна культуры і яе эксперыментальны цэх. І вельмі прыемна, што ў гэтым цэху ўсё часцей з'яўляюцца мастакі. Да іх з поўным правам можна аднесці і рэжысёра Віктара Шавялевіча.

Вераніка КОЗЕЛ.

ТЭЛЕБАЧАННЕ — ЯГО МУЗА

працаваць у спартыўнай рэдакцыі, потым у аддзеле навін. Тут вучыўся дакладнасці і аператыўнасці. І гэта вельмі дапамагло ў далейшай рабоце. Пазней перайшоў у музычную рэдакцыю, якая дае магчымасць паспрабаваць сябе ў розных жанрах — і фальклорным, і гістарычным, і забаўным. Першым яго фільмам быў дзіцячы канцэрт. Як гаворыць рэжысёр, работа была слабая. Нават сорамна было за сябе. Тады і вырашыў рэабілітавацца. Узяўся за фільм пра кампазітара Людмілу Шлег і дырыжора Тацяну Каламіцаву, але замест аднаго вырашыў зрабіць два асобныя фільмы. Так з'явіліся «Эцюд» і «Тварам да вас» (сцэнарыі Т. Абакумоўскай, М. Мартынюка, аператары В. Хайцін, В. Булдык, гукааператар А. Тыцоха).

У першым адной музыкai, без слоў рэжысёр стварае вобраз жанчыны — кампазітара («Эцюд»). Мы назіраем за тым, як нараджаецца музыка, як нечакана з'яўляюцца гукі, падслуханыя ў ракі, у шлесеце дрэў на свяце Івана Купалы...

фесію і засталася верная ёй. Па мужнасці нам хочацца параўнаць яе з Шапэнам і Лістам. І рэжысёр тонка адчуў гэта і выбраў форму фільма-маналога, фільма-споведзі.

Рэжысёр павінен глыбока ведаць праблему, а не слізгаць па паверхні. Павінен ведаць законы тэлебачання, гэтага новага віду мастацтва, якое не існуе без тэхнікі. Рэжысёру на тэлебачанні намнога цяжэй, чым рэжысёру тэатра і кіно. На тэлебачанні ён і мастак, і інжынер, і аператар, і тэхнолаг.

Іншы раз позірк рэжысёра прымушае і журналіста паглядзець па-іншаму на многія рэчы, так што нельга глядзець на тэлебачанні як на рэалізатар чужых ідэй. Напрыклад, можна проста зняць дзят, які спявае, — так запісана ў сцэнарыі. А рэжысёру хочацца па-іншаму зірнуць на рэчы. І ўзнікае зусім новая трактовка.

Рэжысёраў у нас няма, іх няма і ў іншых краінах. Гэта спецыяльна створаны професійны стан. У нас няма спецыяльнага адукацыйнага ўстанова, якая падрыхтоўвае рэжысёраў.

ХАЦЯ ПІСЬМО І НЕ НАДРУКАВАНА

АЛЬПІНІСТЫ ШТУРМУЮЦЬ ПОМНІК

У свой час рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» атрымала ліст чытача А. Чысцова «Альпіністы штурмуем... помнік».

У ім ішла гаворка пра арыгінальны помнік архітэктуры рамантызму — былы касцёл першай паловы XIX стагоддзя ў вёсцы Плябань Маладзечанскага раёна. «Сам храм быў узведзены на месцы старажытнага гарадзішча, — пісаў аўтар, — а ў час паўстання 1863 года ў яго скляпах паўстанцы зрабілі склад зброі. Побач на могільніку пахаваны ўдзельнікі паўстання, якія загінулі ў няроўным баі з нашымі войскамі каля маёнтка Свечкі».

Улічваючы архітэктурна-гістарычную значнасць помніка, было прынята рашэнне Мінскага аблвыканкома ад 17 сакавіка 1981 года ўзяць помнік пад ахову дзяржавы. Мінскі абласны краязнаўчы музей выступіў з прапановай ператварыць будынак былога касцёла ў філіял музея і пасля рэстаўрацыі размясціць там цікавую экспазіцыю.

Здавалася, лёс помніка вырашаны. Але нечакана ён трапіў пад «набег» альпіністаў. Больш чым год назад турыстычны клуб Маладзечанскага завода сілавых паўправадніковых вентыляў распачаў, як пісала маладзечанская аб'яднаная газета «Святло камунізму», «сістэма-

тычныя трэніроўкі і паездкі ў вёску, дзе знаходзіцца «скальныя стадыён» альпіністаў — паўразбураны касцёл».

Праўда, помнік стаў «паўразбураным» пазней. Спачатку быў скінуты дах, ён вельмі перакаджаў альпіністам. Потым да спартсменаў далучыліся вада і маразы, якія дапамагалі інтэнсіўна разбураць ужо безаховую кладку сцен. Паслаблены адтулінамі ад кіноў, якія ў іх забіліся, сцены пачалі асыпацца, а помнік паступова разбурацца.

Факт, пра які паведаміў нам чытач, быў бласпярэчна абуральны. Письмо было даслана на рэзаванне. Мы атрымалі адказы з Міністэрства культуры БССР, Рэспубліканскага савета добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, упраўлення культуры Мінскага аблвыканкома, Маладзечанскага райвыканкома.

Усе названыя арганізацыі аднадушна падцвярджаюць, што «факты выкарыстання помніка архітэктуры XIX ст. — былога касцёла ў вёсцы Плябань Маладзечанскага раёна — для трэніровак альпіністаў завода сілавых паўправадніковых вентыляў г. Маладзечна, а таксама добраахвотнымі спартыўнымі таварыствамі «Буравеснік», «Спартан» сапраўды мелі месца».

Зараз прыняты меры па спыненні супрацьзаконных дзеянняў, якія наносзяць шкоду пом-

ніку. Письмова папярэджаны Рэспубліканскі камітэт па фізкультуры і спорце, кіраўніцтва завода сілавых паўправадніковых вентыляў. Маладзечанскім раённым аддзяленнем Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры выкананы і ўстаноўлены на помніку ахоўны знак.

Для таго, каб рэстаўраваць будынак і размясціць у былым касцёле экспазіцыю музея, лічыць Маладзечанскі райвыканком, «патрабуюцца капітальныя затраты як на выкананне праектна-каштарыснай дакументацыі, так і на рэстаўрацыю. Райвыканком такіх сродкаў не мае».

Мінскі аблвыканком па гэтым жа пытанні выказаецца ўжо больш акрэслена: «Упраўленнем культуры Мінскага аблвыканкома распрацоўваецца перспектывны план рамонтна-рэстаўрацый і выкарыстання помнікаў архітэктуры на 1981—1985 гады, дзе будучы ўлічаны ўсе нявыкарыстаныя помнікі архітэктуры вобласці, у тым ліку касцёл вёскі Плябань».

Пэўны вынік дасягнуты. Але з адказаў, якія атрымаў штотыднёвік, вынікае, што канкрэтныя меры па рэстаўрацыі ці хача б першаснай кансервацыі помніка ўсё ж не прыняты. Праз два-тры гады, калі «падыдзе чарга» рамантаваць і рэстаўраваць касцёл у вёсцы Плябань, гэтыя меры могуць ужо і не спатрэбіцца.

ПА СЛЯДАХ ВЫСТУПЛЕННЯ «ЛіМа»

«НА БАЗАРЫ І ВАКОЛ ЯГО...»

У артыкуле пад такой назвай («ЛіМа» за 11 снежня 1981 г.) узнімаюцца праблемы рыначнага гандлю ў рэспубліцы. Рэдакцыя атрымала адказ ад намесніка міністра гандлю БССР М. Назарава, у якім гаворыцца:

Аблвыканкомамі, Мінгарвыканкомам, Мінгандлем БССР узмацнены кантроль за дзейнасцю калгасных рынкаў. Пры гар(рай)выканкомках створаны саветы калгасных рынкаў, на якія ўскладзены абавязкі аказваць рынкам дзейную дапамогу ў вывядзенні лішкаў сельгаспрадуктаў у калгасах і ў калгаснікаў, кантраляваць выкананне калгасамі дагаворных абавязацельстваў, арганізаваць падвоз на рынкі лішкаў сельгаспрадуктаў, сачыць за якасцю сустрэчнага гандлю, а таксама праводзіць работу, накіраваную на зніжэнне рыначных цэн.

Аблвыканкомамі і Мінгарвыканкомам распрацаваны і зацверджаны мерапрыемствы па паліяванні калгаснага гандлю ў 11-й пяцігодцы, далейшым развіццям матэрыяльна-тэхнічнай базы рынкаў, павелічэнні прывозу сельгаспрадуктаў.

Па ўказанні Мінгандлю БССР упраўленні гандлю аблвыканкомаў і Мінскага гарвыканкома даведзены рынкам заданні па прывозе і продажы сельгаспрадуктаў на рынках і праз бюро гандлёвых паслуг. Распрацаваны і зацверджаны графікі правядзення кірмашоў і святочных базараў.

Вывучаецца магчымасць папярэдняй аплаты за тавары, якія прымаюцца для рэалізацыі праз бюро гандлёвых паслуг.

Упраўленнем гандлю і кіраў-

нікам аўтатранспартных арганізацый даручана распрацаваць і зацвердзіць у абл(гар)выканкомках графікі руху аўтобусаў з глыбінных раёнаў, дазволіўшы за даплату правоз у іх ручнога грузу.

Рэдакцыя атрымала таксама адказ з Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР. Як адзначаў першы намеснік міністра Ф. Мірачыцкі, пытанні, узнятыя ў артыкуле, маюць актуальнае значэнне.

Закуп жывёлы калгасамі і саўгасамі ў насельніцтва сапраўды, як адзначаў у артыкуле, некалькі стравілае продаж на рынках, аднак ён ажыццяўляецца ў адпаведнасці з урадавай пастановай, згодна якой гаспадаркі ў планавым парадку могуць прадаваць вясковым маладняк, дапамагаць кармамі з тым, каб потым купіць гэтую жывёлу. Так што калгаснікі і рабочыя саўгасаў у пэўнай ступені зацікаўлены ў продажы на добраахвотных асновах жывёлы гаспадаркам. Даведні аб перадазбойным гледзяць жывёлы ветэрынарнымі спецыялістамі выдаюцца гаспадарам незалежна ад таго, дзе яны маюць намер рэалізаваць мяса.

Перад прадуктаў, якія дазваляюць прадаваць на рынках, устанавіваецца Міністэрствам сельскай гаспадаркі СССР і Міністэрствам аховы здароўя СССР.

З мэтай паскарэння ветэрынарна-санітарнай экспертызы мяса на Камароўскім рынку г. Мінска зменены рэжым работы мяса-малочнай і харчовай кантрольнай станцыі.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Каб ісці ўперад, неабавязна абганяць, можна плесціся ззаду.

Тыя, што прагнуць чыстага неба, часам задавальняюцца блакітам у шыбах.

— Падстрахуемся, — сказаў страус, выцягнуў галаву з-пад крыла і ўсунуў у пясок.

— Маю торбу-нару, — хвалілася кенгуру.
— Гэта не цуд, — заўважыў вярблюд. — лепшая з торб — горб.

Хочаш убачыць саву — слухай!

Адпачывае заслужана: вычарпаў мора, каб сесці ў лужыну.

Гумар друкавалі на апошняй старонцы, але з яе пачыналі чытаць часопіс.

Тыя, што схопліваюць інтанацыі, а не словы, лягчэй засвойваюць чужыя мовы.

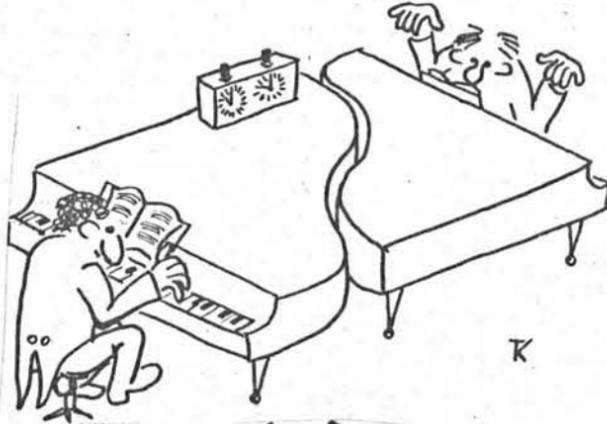
Мы навучым яго гаварыць, хай толькі памаўчыць!

Няпэўнае павінна быць дакладным — нішто так не абгрунтавана, як тое, што носіцца ў паветры.

Чуеш, майстар, нарэшце ўсе паўтараюць тваё імя: «Аўтар невядомы».

Небяспечныя не тыя, што ведаюць усё, а тыя, што ведаюць нешта, — выдумляюць, галоўным чынам, яны.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкi I. ГАРОШКІ.

Георгій ЮРЧАНКА

РАЗВОД

Міхась КАЦЮШЭНКА

Здаецца, усё ў Іванавым жыцці складалася добра. І на табе! На парозе дзевяностагоддзя гэта неспадзяваная сустрэча з Наталляй. Разведзіла душу. Паламала жытку. Успаміны рынулі несутрымнай лавінай...

Гэта было яшчэ тады, пры старым рэжыме. Наараўшыся на бацькавай палосцы, Іван выпраг каня і прылёг ля кустоў. Пачало хіліць да сну. Пышная целама Наталля падышла нячутна, села вобан. Сам не зразумеў, як абдыліся тыя абдымкі. Халодныя вусны імгненна зрабіліся гарачымі. Адразу ж пасля пацалунку тая незапча вырвалася і пабегла без наігранай усмешкі. Потым Іван наўна хадзіў за ёй быццам прывязаны, хоць быў не лыкам шыт і ведаў сабе цану. Ніколі не дазваляў вольнасцей. Хлапецтва прамільгнула

як хуткі цікавы фільм. Неўзабаве пайшоў на фронт. Ваяваў з германцамі, біў белякоў, ганяўся за бандамі. Наталля не стала чакань. Калі праз восем год вярнуўся ў вёску, яна была замужам. Ён таксама ажаніўся. Іх дарогі разышліся. Дзясць год таму назад Іван са старой Настуляй пераехаў у горад да малодшанькай унучкі. Тут спакойна жыў.

І вось гэта неспадзяванка. Іван як звычайна ішоў у кіёск за газетамі. Насустрач жвава тэлала бабулька прыкладна яго ўзросту. Ён прыгледзеўся і знікаў: Наталля. Нібы нешта зламалася ўспрэдыне.
— Няўжо гэта ты, Наталля? — гунулася мімаволі.
— А Іванка! — у старой заснакала пад вачамі маршчынкі ў сетачку. Наталля абхапіла Івана за шыю, заўсміхалася, і яму кинуліся ў

вочы губы, якія ледзь прыкметна дрыжэлі. Яна гарача дыхала.

Іван хацеў штосьці сказаць, але не пайшла першая фраза. Іншыя фразы таксама не вельмі ішлі. Язык нібы прысох да неба. І кропка. Яго паланілі абдымкі, ад якіх хацелася спяваць. Блізка-блізка блішчэлі яе вочы, вялікія і разумныя. Яны часта плюскалі і па-старачы слязіліся.

— Які ты... Ну зусім як хлапчук... — голас Наталлі здрадлива дрыжаў. — Я кахаў цябе ніколі не менш, чым калісьці. Я ведала, што абавязкова сустрэну цябе.

Яна па-ранейшаму была ўлюбывава і нібы ліпла ў жонкі. Абняўшыся, яны выгледалі шчаслівымі і не саромеліся ўсміхацца.

Першым ачомаўся Іван: а як жа Настуля, з якой праўды больш за паўвека. Ён асцярожна разняў Наталліныя рукі на сваёй шыі і беражна апусціў уніз. Абдымкі паверлі яго ў разгубленасць і нямнасць.

Пастаялі. Патрэбных слоў не знаходзілася.

Іван павярнуўся і, забыўшыся на газеты, папльзў дадому з адчуваннем нейкай нязбытнай вінаватасці. У яго

была ўсталая звычка пра ўсё раскаваць жонцы. Усім словам яна верыла і сцэн рэзюнасці ніколі не наладжвала. Сумленна раскаваў ён і пра выпадковую сустрэчу з Наталляй — пра абдымкі, узварухнутыя пацучці, пра расстанне. І ўпершыню за ўсё доўгае жыццё яна не паверыла.

— А божачка мой! — загаласіла Настуля. — Вось праўду канцэ: сівізна ў бараду, а чорт у рабро. А што ж мне рабіць, людцы добры! А як жа я з гэтым пацяглам жы-ўце бу-уду-у!.. Ты ж кахаў усе жыццё, ты згносіў мяне певад унукамі. Не буду болей жыць з гэткам манюкам!

— Яна, ва ўсякім разе, павінна ведаць, — думаў Іван, — што нічога ў мінулым не зменіш. Я ніколі не завіхураўся ў сваім жыцці. Навошта ж панікаваць? — стараўся ён навесці ў душы парадак і запоўніць пуста-ту.

Але гэтыя разважанні не прыносілі палёгі. Больш таго, у Івана зрабілася пуста ў галаве.

А назаўтра Настуля панесла ў суд заяву аб скасаванні шлюбу.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Малюнкi M. ШЫШЛОВА.

з 15 па 21 лютага 1982 года

15 ЛЮТАГА, 19.30.

«СПЯВАЕ ЗАСЛУЖАНАЯ АРТЫСТКА БССР Т. РАЕУСКАЯ».

Вы пачуеце песні В. Салаўёва-Сядога, І. Лучанка, А. Пахмутавай, Я. Глебава.

15 ЛЮТАГА, 20.15.

«РОДНАЕ СЛОВА».

У чарговым выпуску: апошнія кінадымкі дзядзькі Юзіка — малодшага брата Я. Коласа, старонка пра культуру газетнай мовы («Што напісана прамом...»), навінкі мовазнаўства і адказы на пытанні глядачоў.

16 ЛЮТАГА, 19.45.

«КРЫНІЦА».

Выступленне фальклорна-этнографічнага ансамбля вёскі Маканавічы Рэчыцкага раёна.

16 ЛЮТАГА, 20.15.

«ТЫ СТАУСЯ НАМ РОДНЫ І БЛІЗКІ».

Перадача прысвечана 100-годдзю з дня нараджэння Я. Коласа. Аб сваіх сустрэчах з паэтам раскаваць пісьменнікі М. Лужанін, Л. Арабей, інжынер-будаўнік К. Самавалаў, сын Я. Коласа — Даніла Канстанцінавіч. Вы убачыце таксама архіўную плёнку, дзе дзядзька Юзік чытае ўрывак з паэмы «Новая зямля».

17 ЛЮТАГА, 10.45.

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ».

Свае новыя вершы чытае Л. Яўменаў.

19 ЛЮТАГА, 19.30.

ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ.

Літаратурна-мастацкі часопіс. Вы сустрэнецеся з самадзейным кампазітарам В. Копылам, маладымі паэтамі У. Бабковым і Р. Вашчанкам. Пазнаёміцеся з творчасцю мастака М. Пялякова.

19 ЛЮТАГА, 22.50.

«ЛЯ РАСКРЫТАЙ ПАРТЫТУРЫ».

Прагучыць паэтычная сімфонія Р. Шчадрына «Чайка» ў выкананні сімфанічнага аркестра Горкаўскай філармоніі. Дырыжор — народны артыст РСФСР І. Гуфман.

20 ЛЮТАГА, 11.35.

«ПІСЬМЕННИК І СУЧАСНАСЦЬ».

Выступленне Э. Ялугіна прысвечана праблемам сучаснага сяла. «Ці могуць быць перспектывы ў вёсцы, калі там жыюць перспектывныя людзі?» — разважае пісьменнік.

20 ЛЮТАГА, 13.05.

«КОННІКІ З ЛЕГЕНДЫ».

Спектакль Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. П'еса В. Ялманава і В. Сімакіна па матывах твораў У. Вішнеўскага, А. Вясёлага, успамінаў С. Будзённага.

20 ЛЮТАГА, 18.10.

«СУЗОР'Е».

Тэлевізійны клуб самадзейнай мастацкай творчасці.

Перадача раскавае пра народнае беларускае адзенне, створае талентам беларускай сялянкі. Вы убачыце таксама калекцыю сучаснага адзення, распрацаваную ў народных традыцыях. У перадачы прымаюць удзел кандыдат мастацтвазнаўства М. Раманюк і мастак мінскага Дома мадэлей І. Булганова.

20 ЛЮТАГА, 22.45.

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

Эстраднаму музычнаму праграма з удзелам народнага артыста Грузінскай ССР В. Кікабідзе.

21 ЛЮТАГА, 17.45.

«ТВОРЧЫЯ ПАРТРЭТЫ».

Перадача прысвечана народнай артыстцы СССР Г. Макаравай. Вы убачыце ўрыўкі са спектакляў «Трыбуналь», «Таблетку пад язык», кінафільмаў «Удовы» і «Наменданці час».

ЗАПРАШАЕ

ДОМ ЛІТАРАТАРА

15 ЛЮТАГА — на заняткі кінауніверсітэта. Тэма — наш сучаснік на экране. Фільм «Права першага подпісу». Пачатак — 18 гадз. 30 мін.

16 ЛЮТАГА — на вечар, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння Рыгора Мурашкі. Пачатак — 19 гадз.

18 ЛЮТАГА — на сход секцыі прозы. Апаўднёне ў часопісе «Малодосць» у 1981 годзе. Дакладчык — Анатоль Кудравец.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 п 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02085 м 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае праязныя творы аб'ёмам не больш як друкаваны аркуш, артыкулы, нарысы — да 15 старонак, вершаваныя творы не больш як 100 радкоў. Матэрыялы прымаюцца на друкаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісы рэдакцыя не вяртае.